

SV. CYRIL A METODĚJ

Jubilejní obraz pro kostel sv. Kříže v Praze na Příkopech
od akad. malířky A. Thořové.

DR. FRANTIŠEK GRIVEC

SLOVANŠTÍ APOŠTOLÉ SV. CYRIL A METODĚJ

PŘELOŽIL FR. JEMELKA

1 9 2 7

V O L O M O U C I

No. 11.134

IMPRIMATUR

Olomucii, die 13. Augusti 1927

Josephus Vyvlečka,

Praeses a. e. Consistorii

Ú V O D

V 19. a 20. století vyšlo o sv. Cyrilu a Metodějovi veliké množství knih a pojednání. Velkou většinou jsou to však odborná pojednání, beroucí zvláštní zřetel na otázky jazykozpytné (literární) a historické. Není tu skoro životopisu, jaké se jinak píší o velikých mužích a světcích. Lidových životopisů slovanských apoštolů je málo a ty jsou ještě zřídka v přiměřeném souhlasu s vědou.

*Poslední leta napsal jsem více pojednání o činnosti sv. Cyrila a Metoděje s tím zvláštním úmyslem, abych po stránce bohoslovné doplnil novější dějepisná a jazykozpytná badání o tomto předmětu: 1. *Pravověrnost sv. Cyrila a Metoděje*. Ljubljana, 1921 (*Bogoslovni Vestnik* I 1—43); 2. *Primát (prvenství) a jednotu církve v byzantském pojetí*. Ljubljana 1921; 3. *Prameny bohosloví sv. Cyrila a Metoděje* (*Slavia* II, str. 44—60, Praha 1923). Celkový resultát shrnul jsem v posledním pojednání v těchto slovech: „Bohosloví sv. Cyrila a Metoděje jest ta-kořka organicky spojeno s jejich životem a působením. Proto se bohosloví toto krásně shoduje s obrazem slovanských apoštolů, jak nám jej kreslí dějepis a slavistika, v důležitých bodech jej doplňuje a slavistice a historii dává vydatnou pomoc k dalšímu badání o zakladatelích slovanského písemnictví. Ale také dává základnu k dorozumění se mezi východním a západním Slovanstvem, které se stejnou úctou oslavuje sv. Cyrila a Metoděje jako svoje apoštoly.“ (*Slavia* II, I, str. 60.)*

Tato pojednání přijali odborníci různých národů, katolíci i pravoslavní, s takovou blahovůlí, že jsem na jejich vyzvání začal psát tento životopis. Zvláště mne k tomu pobízel slavista profesor dr. M. Murko a srbský dějepisec dr. Stanoje Stanojević, který mne požádal, abych pro „Národní encyklopedii“ (I. kniha, str. 447 až 449) napsal přehledný článek o sv. Cyrilu a Metodějovi.

Kdo pohlédne do našeho písemnictví, do našich příbytků a chrámů, uvidí, jak pramálo známe svoje apoštoly a jak pramálo je ctíme. A přece řádný rozvoj náboženského i národního života, světské i náboženské vzdělání každého národa vyžaduje nutně, aby znal život a dílo svých velikých mužů a světců, aby je oslavoval a ctil. Proto jsem v tisícím a stém výročí Cyrilova narození cítil potře-

bu, přiblížit sv. Cyrila a Metoděje porozumění širších vrstev našeho národa. Rozhodl jsem se napsat na základě vědeckého badání lidový životopis, který by však byl v takovém souhlasu s vědeckými poznatky, aby jej mohl s prospěchem čísti i člověk vzdělaný.

Autor.

PODĚKOVÁNÍ SV OTCE AUTORU KNIHY.

Státní sekretariát Jeho Svatosti.

Č. 58853.

Ve Vatikáně dne 29. prosince 1926.

Rádi schvalujeme tvoje předsevzetí, že jsi v jedenáctistém výročí narození sv. Cyrila — i po stránce bohoslovné a asketické osvětlil život a působení svatých apoštolů slovanských, který už téměř všestranně byli osvětlili filologové a dějepisci světští, a že jsi napsal jejich životopis, který by mohli s užitkem čísti a uvažovati jak učení, tak i lidé prostí, všecko sebrav, co novější badání vědecká poskytla. Velmi dobře jsi učinil, že jsi zvláštní pečlivostí j e j i c h v n i t ě n í ž i v o t ozřejmil, jejich totiž ctnosti vpravdě křesťanské, pevné a dokonalé; jejich snahu o věci duchovní, (přede vším jiným) jejich horlivost pro rozšíření náboženství, neochvějnou věrnost k sv. Stolicí, jakož i onu lásku ke všem, s kterou i chudým a utištěným zvěstovali pokoj, zvěstovali dobro . . . Toť z hlavních příčin, které pohnuly papeže Lva XIII. blahé paměti, aby v okružním listě „Grande munus“, vydaném dne 30. září roku 1880, všem věřícím k úctě a následování představil ony „muže přesvaté“, onu „dvojici Apoštolů nejvznešenější“. Kromě toho zvláště to vhodně ke chvále sv. Cyrila uvádíš, jak vždycky dobře smýšlel i o jiných národech od svého národa rozdílných, jak všechny zvláštní láskou miloval a si přál, aby pokojně spojení byli s otcovským vedením Nástupce Knížete Apoštolů. V tom osvědčil se býti ušlechtilým dědicem sv. Apoštola národů, který Soluni, rodnému městu sv. bratří, kdysi přinesl víru a ctnosti křesťanské, a jako sv. Pavel tak i sám si zasloužil, aby v Římě blízko hrobu sv. Petra našel pokoj a posmrtnou poctu.

Blahopřeje tedy tobě a otcovsky žehnaje Vznešený Velekněz, za to Boha prosí, aby dobrotivě provázel tužby a přání, jimiž jsi zakončil dějiny svatých bratří, aby totiž nikdy nepohasla víra vám, následovatelům víry a života sv. Cyrila a Metoděje, ale aby svítila i oněm, kteří se od ní odloučili, a to tak, aby přece někdy našli cestu k pravé víře a k obecné jednotě církve. Tak zajisté se stane, že jednou věrou a nejvyšší vzájemnou láskou spojení budou všichni, jimž je společná úcta ke svatým apoštolům slávského rodu.

P. Card. Gasparri, m. p.

Od Východu světlo!

Od Východu nám slunce vzchází, od Východu zasvítilo božské slunce — Ježíš Kristus!

Na východním nebi září hvězdy velikých církevních Otců, kteří jsou také naší víry Otcové.

Východ je zemí svatých vzpomínek.

Od Východu přišli slovanští apoštolé sv. Cyril a Metoděj, aby Slovanům rozžali světlo křesťanské víry a osvěty.

„Milosrdný a dobrotivý Bůh chce, aby všichni lidé spaseni byli a k poznání pravdy přišli. Proto posílal lidskému rodu proroky a apoštoly. Také našemu (slovanskému) rodu vzbudil učitele-apoštoly, kteří opuštěné Slované osvětili a je učili chodit ve světle přikázání Božích.“

*(Tak asi začínají staroslovanské legendy o sv. Cyrilu a Metodě-
iovi.)*

Sv. Cyril a Metoděj. (Maloval M. V. Nesterov.)

ŽIVOT A DÍLO SV. CYRILA A METODĚJE

Soluň.

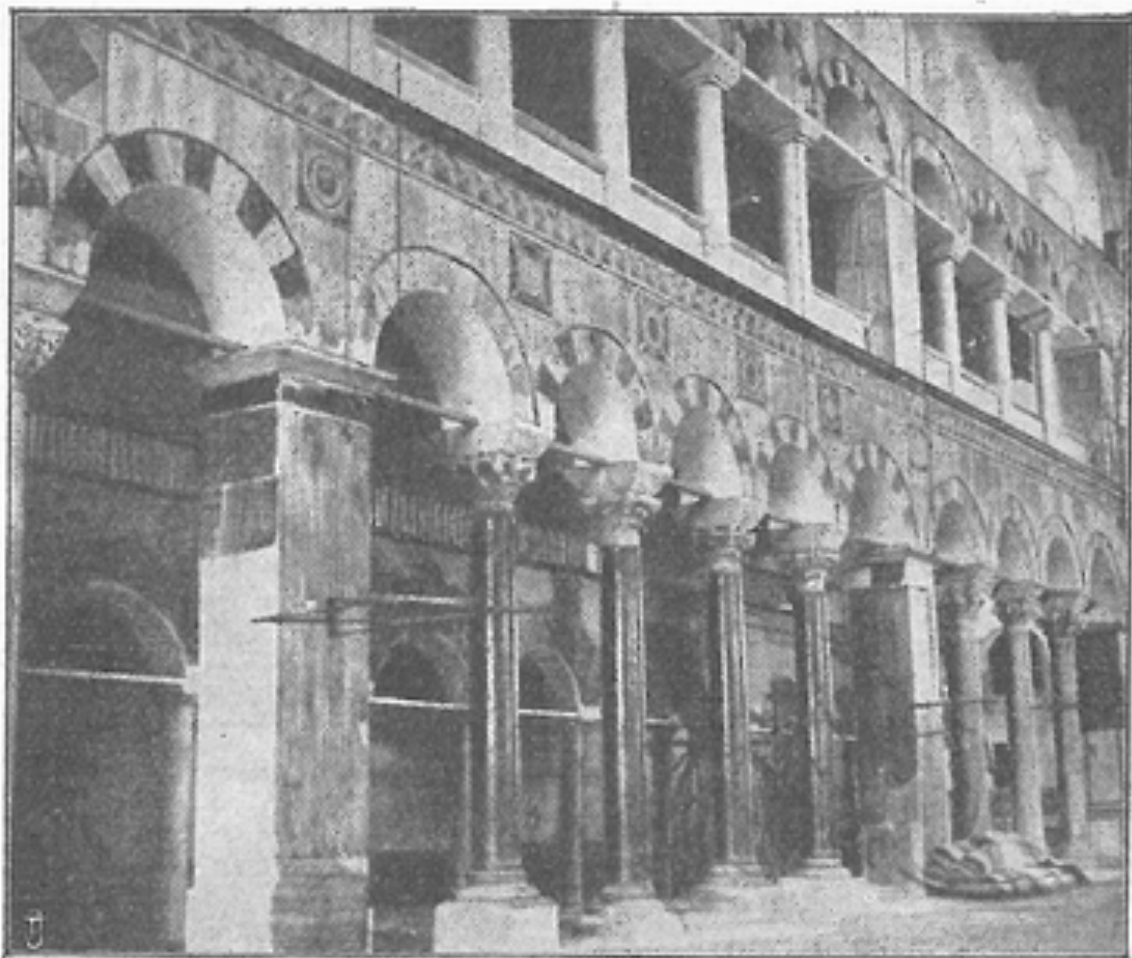
Rodným městem slovanských apoštolů je Soluň, řecky Thessaloniké, ležící v malebné kráse u hlubokého mořského zálivu na úpatí planiny Hortač. Založil je macedonský vladař Kasander (okolo roku 315 před Kristem) a pojmenoval po svojí manželce Thessalonice, sestře největšího macedonského krále Alexandra Velikého. Za vlády Římanů byla Soluň hlav. městem římské provincie Macedonie; za byzantských (řeckých) císařů byla prvním městem po Cařihradě a zůstala jím i za panství tureckého až do války balkánské (roku 1912). Vždy byla důležitým střediskem hospodářským, kulturním, vojenským i politickým. Tak bylo již v době apoštolské, kdy svatý Pavel v Soluni hlásal křesťanskou víru a obrátil k ní větší počet Řeků, mezi nimi i několik vynikajících žen. Byla to kvetoucí a horlivá křesťanská obec. Svatý Pavel jí poslal dva listy (epištolý).

Z těchto listů Pavlových je patrné, že křesťané soluňští se vyznamenávali živou věrou, láskou a obětavostí. Stali se vzorem „všem věřícím v Macedonii a v Achaji; neboť od nich (t. j. jejich pomocí) rozšířilo se slovo Páně nejen po Macedonii a v Achaji, nýbrž i po všem místě“. (I. Thes. 1. 3—8.) Apoštol Pavel dával je za příklad druhým křesťanským obcím, protože byli vytrvalí a trpělivi v těžkostech a pronásledování; chválil je, že jejich víra a láska vzrůstá. (2. Thes. 1. 3—7.) Proto mu byli zvláště milí: „Jako když matka chová dítky své, tak, toužíce po vás, byli jsme hotovi sdělit s vámi nejen evangelium Boží, nýbrž i sebe samy, protože jste se nám stali milými... My však, bratři, byvše odloučení od vás na krátkou dobu — tělem, nikoli srdcem — usilovali jsme tím více spatřiti tvář vaši s tužbou velikou... Vy jste skutečně naší slávou i radostí.“ (I. Thes. 2. 7—8; 17 a 20.)

V 6. století usadili se v Macedonii a v rodném okolí soluňském Slované a ti podnikali častěji útoky na Soluň, chtějíce zlomiti byzantskou moc a založiti svoje panství v Macedonii. Ale všechny tyto slovanské a později bulharské útoky rozbíjely se o zdi mohutné soluňské pevnosti. Hospodářsky ovšem ovládali Slované soluňské o-

kolí a také v Soluni bylo mnoho Slovanů. V městě i v okolí mluvilo se tolik slovansky, že i řeční měšťané musili znáti slovanský jazyk.

Byzantští císařové věděli, že jejich moc na Balkánském poloostrově je závislá na udržení panství nad Soluní. Proto Soluň dobře opevnili a osadili mocnými četami vojenskými. Vrchní správní a vo-

Chrám sv. Dimitrija v Soluni (z 5. století).

jenskou moc nad Soluní a okolím měl byzantský vojvoda (stratég) soluňský; jeho náměstek se jmenoval drungarij (drungarios).

Soluň měla několik krásných křesťanských chrámů, které později Turci přeměnili v mešity. Hlavním z nich byl chrám sv. Dimitrija, místního patrona, postavený v 5. století. Ačkoliv byl později přeměněn v mešitu, ještě dodnes si zachoval vnitřní krásu starého byzantského stavitelství. V tom kostele se jistě častěji modlívali sv. bratři Cyril a Metoděj.*

* Za světové vojny stará stavba shořela, ale sloupové dosud stojí.

Poněvadž byla Soluň tak důležitým městem, je jisto, že také soluňský vojvoda (stratég) a jeho náměstek (drungarij) museli být zvlášť vynikající, důvěryhodné osoby a jejich poměr k císařské vládě v Cařihradě musel být dobrý. A tak byl drungarij Lev, otec slovanských apoštolů, muž hluboce věřící a zbožný a pocházel ze vznešeného rodu. Stejně i jeho manželka. Její jméno není známo. Oba byli původu řeckého. Potvrzují to staré památky a pravděpodobným to činí ta okolnost, že úřad drungaria byl zvláště důvěrným státním úřadem. Jisto však je, že sv. Cyril a Metoděj dobře poznali zvláštnosti a ducha slovanského jazyka a mohli jemu přivyknouti už v mládí.¹ I když jejich rodiče byli rodem Řekové, přece v Soluni a v okolí měli dosti příležitosti slyšet i mluvit libozvučný jazyk slovanský; i v jejich rodném domě ozýval se častěji slovanský hovor. V Cařihradě zajisté věděli, že všichni Soluňané znají dobře slovansky, proto právě z nich vybírali úředníky pro slovanské kraje byzantského císařství. Soluňští Řekové jako dobří obchodníci a věrní občané věděli, jak je prospěšna znalost slovanského jazyka, proto rádi používali příležitosti, aby se mu naučili.

Že apoštolé Slovanů nebyli slovanského rodu, není nic divného. Vždyť také apoštolé jiných národů nepocházeli z domácího rodu. Apoštolé Řeků byli z rodu židovského, apoštoly Římanů byli Židé a Řekové, k Angličanům a Irčanům přišli první misionáři z Itálie, apoštol Němců, sv. Bonifác, byl původem Irčan. V tom se pěkně projevuje mezinárodní všeobecnost křesťanské víry. Jakmile přiznáme, že slovanští apoštolé byli z rodu řeckého, tím ještě jasněji ozáří světlo křesťanské všeobecnosti a spravedlnosti jejich apoštolskou horlivost a svatost, jejich práce pro slovanskou bohoslužbu a pro křesťanské slovanské písemnictví.

Z mládí staršího syna Lvova *Metoděje* nám staroslovanský životopis skoro nic nevypravuje. Ani jeho křestní jméno není nám známo. Neboť jméno Metoděj jest asi klášterní jméno našeho apoštola, který podle tehdejších předpisů klášterních jako mnich přijal nové jméno na znamení, že chce světu zcela odumřítí a začati nový, víc duchovní život. Jen tolik víme, že po tehdejším zvyku začínalo klášterní jméno tímtož písmenem, jako dřívější jméno křestní. Bylo

tudíž křestní jméno Metodějovo snad Michal, Manuel anebo nějak podobně.

Roku narození též neznáme. Snad to bylo kolem roku 815. Zemřel totiž roku 885, jak možno souditi, v ctihodném stáří, tedy asi ve věku 70 let. Byl krásné postavy a bystrého rozumu. Studoval v Soluni a v Cařihradě. Pod dohledem otcovým a po jeho příkladu připravoval se k vojenské a státní správní službě. Jeho učitelé ve vědě právní už od mládí ho milovali a si ho vážili pro jeho veliké schopnosti. Nedivno tedy, že vlivem otce svého i přátel záhy dostal vysoký a odpovědný úřad knížete (císařského místodržitele) v kterém si slovanském kraji byzantského císařství. Snad v Tesalii anebo v Macedonii mezi jezerem Ochridským a Vardarem. Stalo pak se to proto, jak praví staroslovanský životopis, aby jako slovanský kníže poznal obyčeje slovanské, jim zvykl a schopným se stal býti apoštolem a arcibiskupem Slovanů.

Nejmladším ze sedmi synů Lvových byl *Konstantin*, později zvaný klášterním jménem *Cyřil*. Narodil se koncem roku 826 anebo počátkem roku 827. (Slavíme tedy letos 1100. narozeniny *Cyřilovy*.) Matka mu vzala kojnou. „Tu dítě nijak nechtělo na cizí prsy, ale jen k matce. To stalo se z Boží prozřetelnosti, aby bylo dobré dítě z dobrého rodu odkojeno prsy neposkvřněnými. Potom žili zbožní rodiče v Pánu zdrženlivi jako bratr a sestra a zůstali věrni tomu slibu plných 14 let, až je odloučila smrt.“*

Konstantin (Cyřil) byl čilý hoch, bystré hlavy. Učil se tak dobře, že byl prvním mezi spolužáky. Všichni se mu obdivovali. V mladické živosti rád pospíchal do okolí soluňského a tam si hrával. Jak bylo tehdy zvykem u hochů z lepších rodin, rád se bavíval lovem

Odstavce v uvozovkách, při nichž není zvláště uveden pramen, jsou vzaty ze staroslovanské legendy. O svatých Cyřilu a Metodějovi zachovaly se dvě staroslovanské legendy, jedna o svatém Cyřilu, druhá o svatém Metodějovi. Obě byly napsány brzy po smrti slovanských apoštolů. Z téže doby je také latinská legenda římská o svatém Cyřilu. Všechny tři legendy jsou dějinně spolehlivé; je v nich jen málo nepřesností a přehánění (zveličování). — Jméno „legenda“ znamená původně čtení ze života světců; později byly tím jménem označovány prostoduché, nezaručené události ze života světců s dějinným jádrem. Zmíněné tři legendy o slovanských apoštolích jsou legendami v původním významu. To nejsou nehistorické (nezaručené) příběhy, nýbrž s jakousi svatou prostoduchostí (naivností) napsané (sestavené) staré životopisy svatých.

Velicí východní Otcové církevní.

**Sv. Bazil, sv. Anatóš, sv. Řehoř Naziánský a sv. Jan Zlatouúst. Konstantin-Cyřil
vyvolil si sv. Řehoře svým ochráncem.**

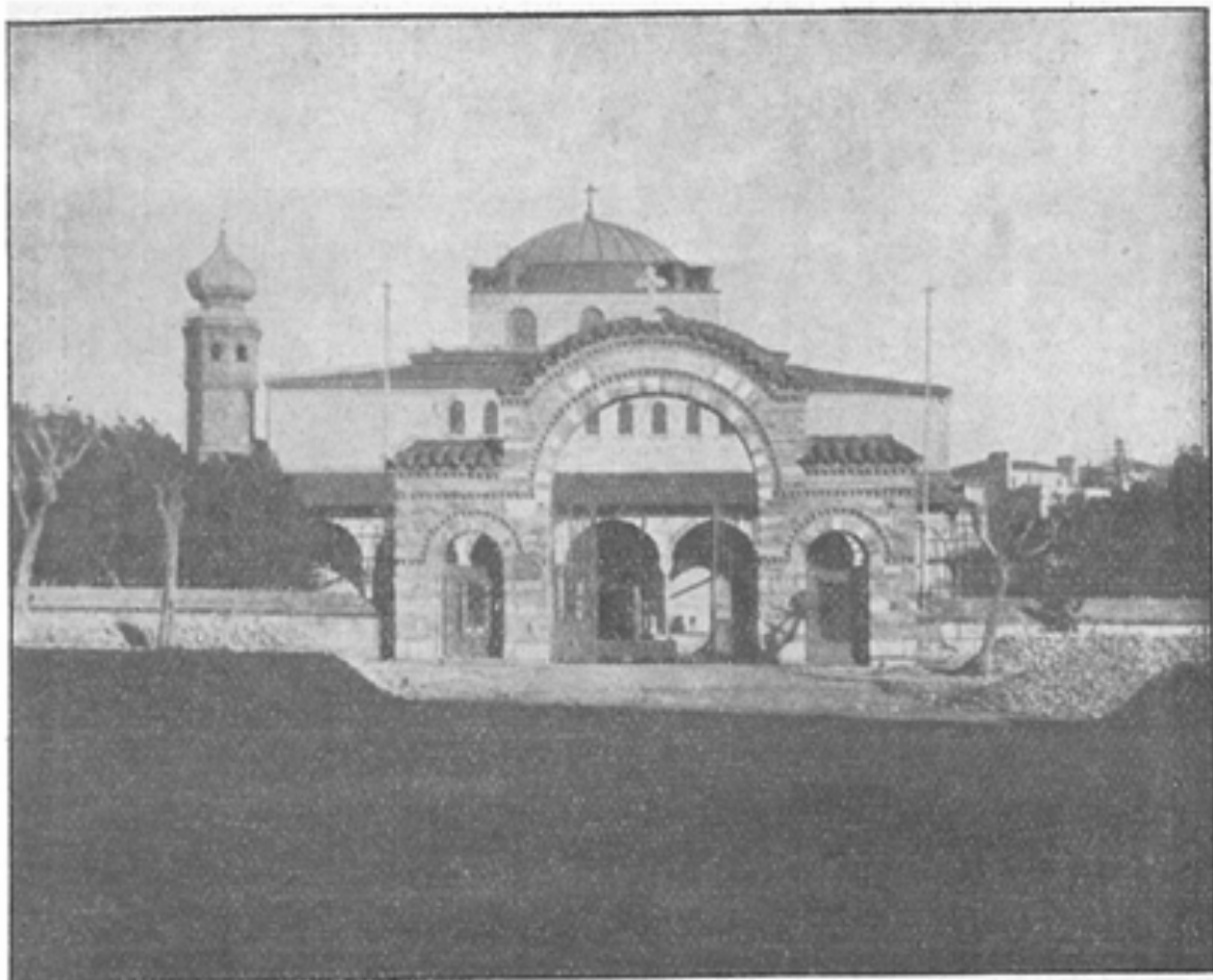
ptáků pomocí krahujce (sokola) k tomu cíli vycvičeného. „Jednou šel se svými druhy do polí a vzal s sebou svého krahujce. Sotvaže ho vypustil, poslal Bůh silný vítr, který ptáka uchvátil a odnesl pryč. Hocha tato ztráta oblíbeného ptáka tak zkrušila a zarmoutila, že po dva dny ani neokusil jídla. To Bůh milostivý ve své lásce k člověku k sobě ho připoutal, poněvadž nechtěl, aby přilnul k věcem světským. Jako kdysi Placida (Eustachia) zajal na jelením lovu,* tak získal Konstantina ztrátou krahujce. Když u sebe rozmýšlel marnost tohoto života, pravil si kajícně: „Takový je tedy ten život, že místo radosti dává starost a žal? Od tohoto dne dám se na jinou, lepší cestu a nepromarním svých dnů na pospas takového života.“ „I chopil se učení, zavřel se do své světnice a učil se z paměti spisům sv. Řehoře Naziánského (Bohoslovce). A znamení svatého kříže vyznačil na stěně a na počest sv. Řehoře napsal takovouto modlitbu: „Ó sv. Řehoři, člověče podle těla, anděle však podle duše! Ty tělem jsi člověk, andělem jsi se zjevil! Vždyť tvoje ústa jako Seraf oslavují Boha a výkladem pravé víry osvěcují svět. K tobě se s důvěrou a láskou utíkám, přijmi mne a buď mi učitelem a světlem!“

Tak vypravuje staroslovanská legenda. I kdyby to nebylo doslova pravdivé, je přece jisto, že se něco přihodilo, co čiperného hochu odvrátilo od mladistvé dovádivosti k vážnému přemýšlení a k zájmu o věci duchovní. Jisto je, že si zvolil sv. Řehoře Naziánského za svého ochránce a že se mnoho obíral jeho spisy. Hochovi se asi zvláště líbil Řehořův zbožný, básnický popis vlastního života. Těmi básničkami se rád zabýval a učil se jím z paměti. Svatého Řehoře snažil se následovati ve smýšlení i v životě. Po příkladu sv. Řehoře byl také Cyril jako anděl v lidském těle. Následoval ho v lásce k svaté vědě a v náklonnosti k duchovnímu životu a k samotě. Ač byl Cyril, podobně jako Řehoř, vetchého zdraví, přece vynikl nad svého ochránce zdravou činností a důslednou vytrvalostí.

Četba životopisných básní sv. Řehoře přiváděla mladého Cyrila k podobným myšlenkám a plnila ho stejnými city, jaké měl svatý Řehoř, když prosil Krista Pána, aby s jeho pomocí mohl si uchránit dětskou nevinnost a očima neposkvrněnými, čistými aby mohl spatřiti čistou moudrost. A Kristus Pán vdechnul mladému sv. Řeho-

* Pohanu Placidovi ukázal se jelen s křížem mezi parohy a přivedl ho ke křesťanství.

řovi Boží lásku k čistému životu. Utvrdilo ho v tom noční vidění. Viděl ve snách dvě sličné dívky, obě sličné, ale bez ozdob, v prostém šatě a cudného vzezření. Když uzřely jeho nevinný, čistý zrak, přiblížily se k němu a políbily ho jako drahého syna. Tázał se jich po jméně. První byla čistá Nevinnost, druhá pak Moudrost. „Obě sto-

Kostel sv. Moudrosti v Soluni z 5. století.
(V tom kostele zasvětil se sv. Cyril Boží Moudrosti.)

jíme v blízkosti Krista krále a radujeme se z krásy nebeských dívek. Přidruž se k nám a my tě povzneseme do výše k nebeskému jasu nesmrtelné svaté Trojice.“ I roznítil se Boží láskou a tajemně, duchovně zasnoubil se s čistotou a moudrostí. „Šíji jsem sklonil před přísnou moudrostí a ona mne vychovávala a milovala a mne upřímně dovedla v Kristovu náruč.“²

V životě některých světců bystrého ducha a živé obrazotvornosti se dovídáme, že se duchovně zasnoubili a za nevěstu zvolili si zvláš-

tě milou ctnost. Tak svatý František z Assisi chudobu jmenoval svojí nevěstou. Podobně svatý Cyril po příkladu Řehořově duchovně se zasnoubil s nevěstou Boží Moudrostí. Staroslovanský životopis vypravuje, jak se kdysi hochu Cyrilovi zdálo, že mu stratég předvedl soluňské dívky a řekl mu, aby si vybral nevěstu. Cyril pak vybral si nejlepší z nich. Její jméno bylo Sofia, to jest Boží Moudrost. Rodiče těšilo tak vážné a zbožné smýšlení milého syna a mluvili k němu slovy svatého Písma: „Zachovej, synu můj, přikázání

Chrám Svaté Moudrosti v Soluni
(z 5. století).

otce svého a neopouštěj naučení matky své.“ (Přísl. 6, 20.) „Rci moudrosti, sestra má jsi, a opatrnost jmenuj přítelkyní svou!“ (Přísl. 7, 4.) „Zasnoubíš-li se se svatou moudrostí, uchrání tě mnohonásobného zla!“

To je básnický a legendárně ozdobený obraz vnitřního života Cyrilova, když se ve věku asi 12 až 14 let odvrátil od bezstarostné mladistvé tékavosti a pohřížil se do duchovního, rozjímavého života. Takové myšlenky vnukala mu četba sv. Řehoře a úcta svaté Moudrosti na Východě rozšířená, jak ji líčí svaté knihy Starého zákona.

Svaté (Boží) Moudrosti byl zasvěcen krásný chrám v Soluni a ještě krásnější a velkolepější chrám v Cařihradě. Soluňský chrám svaté Moudrosti, postavený v 5. století, zachoval se dosud, stejně i cařihradský; je v něm veliký (mosaikový) obraz Matky Boží. V tom

Císař Konstantin, zakladatel císařského Cařihradu.
(Nesterov.)

chrámě se mnohokrát modlil nevinný hoch Cyril, tam se rozněcoval láskou k čisté Boží Moudrosti a k Bohorodičce, která je „*Stolící Moudrosti*“.*

Do této duchovní vážnosti zasáhla pojednou bledá smrt kostlivou rukou. Čtrnáctiletému Cyrilovi umřel starostlivý otec Lev. U smrtelného lože umírajícího muže plakala Cyrilova matka a vzdýchala: „Nejvíce mi na starosti leží ten hoch, jak ho vychovám.“ Muž pak ji

* Viz oddíl „Slovanští apoštolé a P. Maria“.

utěšoval: „Věř mi, drahá ženo, naději mám v Boha, že mu dá takového otce a vychovatele, který řídí celý křesťanský svět.“

Učelivého a bystrého Cyrila bylo vskutku třeba poslati na vyšší školu do Cařihradu. Když už se naučil všemu, čemu učili v soluňských školách, narazil Cyril ve spisech sv. Řehoře na tak těžká místa, že jim nemohl porozumět. Prosil tedy jakéhosi cizího učitele (gramatiky, t. j. mluvnické) v Soluni, aby ho poučil. Ale ten — zakopav svůj talent — odvětil: „Hochu, nijak se příliš nenamáhej, já jsem se rozhodl, že již tomu nebudu nikdy nikoho učit!“ Hoch padl k jeho nohám a se slzami v očích ho prosil: „Vezmi si všechno moje dědictví po otci a vyučuj mne!“ Ale nadarmo! Cyril šel domů do své světnice a horoucně se modlil, aby dosáhl, po čem tak srdečně toužil. Brzo ho vyslyšel Bůh, který splňuje vůli těch, kteří se ho bojí. Císařský správce, zvaný logothet (kancléř), uslyšel totiž o jeho bystrosti, moudrosti a pílí a povolal ho, aby se vzdělával na císařském dvoře. Tak legenda líčí velikou učenlivost Cyrilovu a tak zdůrazňuje, že ho bylo třeba poslat do Cařihradu. Cyrilovým ochráncem v Cařihradě byl Theoktist, kancléř císařovny Theodory, nejspíše přítel či snad dokonce i příbuzný Cyrilova otce. To je ten vychovatel, na kterého myslel otec Lev, když umíraje těšil svoji drahou ženu, Cyrilovu matku.*

Hoch se radoval, že půjde do Cařihradu. S radostí přichystal se na cestu a — jak vypráví legenda — modlil se: „Bože otců našich a Pane milosrdenství, který jsi učinil vše svým slovem a svojí moudrostí a ustanovil člověka, aby panoval nad věcmi tebou stvořenými, dej mi moudrost přistojící tvému trůnu, abych porozuměl, co je ti milo, a abych byl spasen. Neboť služebník tvůj jsem já, a syn děvky tvé, člověk slabý a krátkého života a pramálo zkušený ve spravedlnosti a zákoně.“ (Moudr. 9, 1—5.)

* Byzantský císař se považoval za vladaře nad všemi křesťany; v tom smyslu třeba rozumět slovům umírajícího otce Cyrilova, že Cyrilovi se dostane vychovatele, který řídí celý křesťanský svět.

Cařihrad je svojí polohou nejkrásnější město na světě. Ještě krásnější byl tehdy, když tam přišel náš apoštol Cyril.

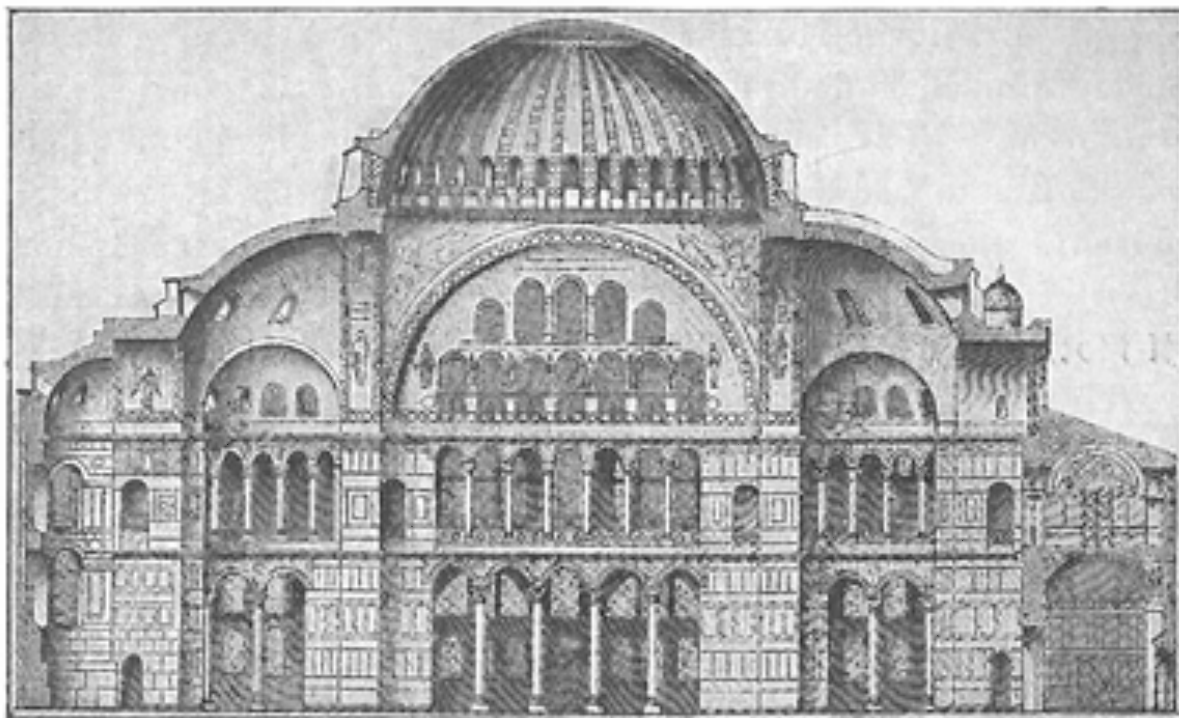
První křesťanský císař Konstantin přenesl sídlo římského císařství do staré Byzance, která po něm byla pak pojmenována městem Konstantinovým (Konstantinopolis). Slované nazývali je už ve století 9. „Císařským Gradem“ (grad, t. j. město), později Cařihradem. Když byl císař Konstantin město obehnal zdí a ozdobil novými stavbami, prohlásil je výslovně roku 330 za sídelní město. V řeckých bohoslužebných knihách se dočítáme, že císař Konstantin „zasvětil své sídelní město naší Paní, přeblažené Bohorodičce, vždy Panně Marii“. Památka tohoto zasvěcení slaví se v řecké církvi dne 11. května. Bohoslužebné zpěvy toho dne začínají slokou: „Královna měst se dnes zasvěcuje (Marii) Královně všeho tvorstva, neboť skrze ni dostává se jí moci nad nepřáteli.“ Cařihrad byl kdysi město Marijino, plné slavných mariánských svatyň a obrazů. (Viz dodatek: „Slovanští apoštolé a Maria.)

Po rozdělení římského císařství roku 395 na část západní a východní stal se Cařihrad hlavním městem východního císařství římského, které se později jmenovalo řeckým, neboli byzantským císařstvím. Císařové řečtí činili vše, aby Cařihrad mohl závoditi bohatstvím a krásou s Římem. Pod záštitou císařskou povznesli se cařihradští biskupové nad jiné biskupy východní; v 5. století dostalo se jim výsad patriarchů a tak se vyvýšili nad všechny východní biskupy a patriarchy. Cařihrad stal se i církevním střediskem Východu a tím i střediskem východního lesku církevního a světského. Mocný císař Justinián I. (527—565) ozdobil jej tak velkolepými stavbami, že byl Cařihrad pokládán za div všeho světa. Především postavil divukrásný chrám Svaté Moudrosti (Hagia Sofia). Lehkostí a smělostí obloukův a klenéb, souladnou úměrností (harmonií) v rozměrech a leskem krásných mosaik zdál se býti křesťanům ten chrám jakoby odleskem nebeské krásy a velebnosti. A v tom krásném chrámě* sdružoval se o svátcích pohádkový lesk cařihradského dvora s úchvatnou krásou východní bohoslužby.

* Turci proměnili ten chrám v mešitu. Než stále ještě, zvláště uvnitř, uchovávala se krása byzantského stavitelství.

Cařihrad byl nejkrásnějším a nejbohatším městem tehdejšího světa, střediskem východního císařství i východní církve, střediskem obchodu i přepychu, ohniskem vzdělanosti, věd a umění, ale také důležitým střediskem východní zbožnosti a východního mnišstva.

Císařská záštita přivedla pozvolna východní církev do státního otroctví. Císařové si osvojovali příliš mnoho pravomoci v církvi, zasahovali do náboženských otázek, vícekrát dosazovali a sesazovali biskupy. V 8. století a na počátku 9. století pronásledovali císařové

Chrám Svaté Moudrosti v Cařihradě. (Podélný průřez.)

s malými přestávkami uctívání svatých obrazů (ikon, ikonoborci, obrazoborci); pronásledování ustalo zcela teprve roku 842, po smrti císaře Theofila.

Zbožný lid bránil uctívání svatých obrazů. A s lidem byli tu řeční mniši hlavními obránci zbožnosti a pravověrnosti, zároveň pak i obránci církevní svobody proti násilí císařů. V tomto boji hledali mniši podpory u římských biskupů a byli nadšenými obhájci obecné církevní jednoty mezi východní a západní církví.

V Cařihradě a v okolí byl veliký počet klášterů. Zvláště mezi nimi vynikal klášter Studion. Mnichové tohoto kláštera, studité, obnovili řádový život a vnesli přísný řád i do druhých klášterů. Koncem 8. a začátkem 9. století byl vůdcem těchto mnichů sv. *Theodor Studita*

(759—826), horoucí obránce pravé víry, zbožnosti a obecné církevní jednoty. V klášteřích studitů byl pěstován přísně zbožný život. Mniši se střídali, aby nocí i dnem oslavovali Boha modlitbami a písněmi. Tam bylo středisko zbožnosti, ohnisko zbožného zpěvu a svaté vědy. Tam kvetla úcta i oslavování svaté Boží Rodičky. V době sv. Theodora Studity počali v studitském klášteře přidávati k bohoslužebným (liturgickým) zpěvům sloku na počest Matky Boží, jako v církvi latinské vyznívají obyčejně liturgické písně na oslavu nejvyšší Trojice. Sv. Theodor Studita sám napsal mnoho krásných mariánských slok liturgických (Theotokion). V tomto mariánském ovzduší řeckých klášterů byli odchováni též sv. Cyril a Metoděj.

C y r i l v C a ř i h r a d ě.

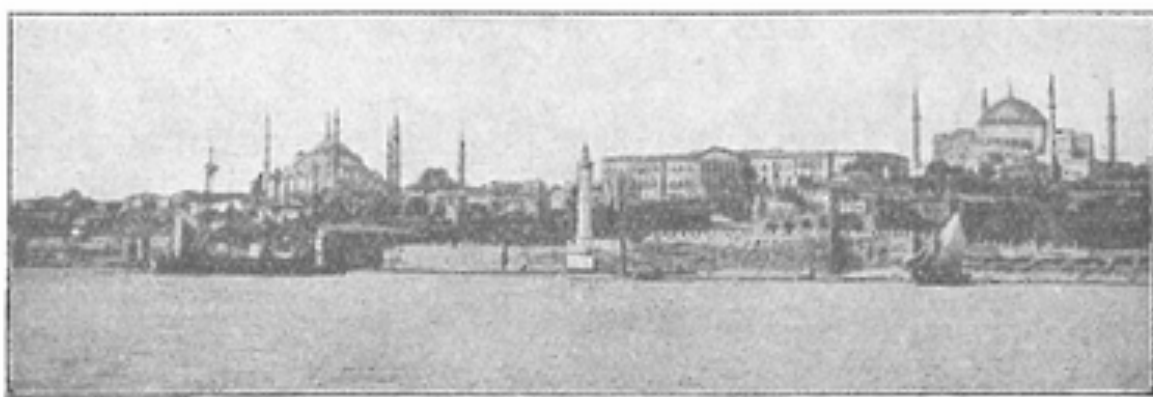
Po smrti císaře Theofila převzala roku 842 vládu zbožná císařovna Theodora. Vládla jako zástupkyně mladičkého syna Michala III. (nar. 839). Její pravou rukou byl kancléř Theoktist, ochránce našeho apoštola Cyrila. Zbožná císařovna ukončila boj proti svatým obrazům. Na církevním sněmu (synodě) v Cařihradě roku 843 byla slavnostně prohlášena pravá víra. Bludařský patriarcha Jan, nepřítel úcty svatých obrazů, byl sesazen. To se stalo o první neděli postní, dne 11. března roku 843. Na památku vítězství pravé víry nad posledním východním bludařstvím slaví se ve východní církvi ještě dnes první neděle postní jako „*neděle pravoslavi*“ (pravověrnosti).

Je pravděpodobno, že náš apoštol Cyril byl už přítomen oné oslavě vítězství pravé víry v Cařihradě. Přišel tam roku 842 nebo 843. Možná, že ho doprovázela jeho matka.³ Bydlil u otcovského ochránce kancléře Theoktista. Studoval na vysoké dvorní škole v cařihradském paláci Magnaura blízko chrámu Svaté Moudrosti. Když skončil stoletý náboženský boj, rozkvetla v Cařihradě řecká církevní i světská učenost. Na vysoké dvorní škole přednášeli největší učenci té doby. Jako učitelé Cyrilovi se zvláště jmenují učenci Lev a Fotij, pozdější patriarcha.

Nadaný Cyril učil se lehce a vytrvale. Vzdělal se ve všech tehdejších světských i bohoslovných vědách, zvláště ve filosofii a v bohosloví. Pokračoval ve studiu učených bohoslovných spisů sv. Řehoře Naziánského a jiných hlubokých řeckých spisovatelů církevních. Po-

hřížil se do spisů sv. Dionysia (Diviše) Areopagity. Nepsal sice těch spisů Pavlův žák sv. Diviš Areopagita, neboť byly napsány až v 5. nebo 6. století, ale jsou přece plny tajemné hloubky a zbožného rozjímání. Ve středověku vysoko cenili ty spisy východní i západní bohoslovci a milovníci duchovního života. S úctou a láskou se jimi zabývali ve školách a klášteřích. O svatém Cyrilu se vypravuje, že je znal z paměti.⁴

Po příkladu svého svatého patrona Řehoře přičiňoval se, aby pokračoval v ctnostném a svatém životě. Sv. Řehoř vypráví, že jako vysokoškolský student v Athénách se svým spolužákem sv. Basilem znal jen cestu do kostela a do školy. Cesta do chrámu a k svaté vědě

Cařihrad. Mešita Ahmedova a Aja Sofia. (Svatá Moudrost.)

byla mu nejmilejší. V květu mládí žili sv. Řehoř a sv. Basil uprostřed rozkoší a nevázaných druhů v bázni Boží život tichý, bohumilý, podobni „osamělému sladkému prameni v hořkých vodách moře“. Nedali se strhnouti na cesty špatné, nýbrž odváděli mladé přátele od zlého a přiváděli je ke všemu dobrému.⁵ Sv. Řehoř vykládá, jak toužil na perutích své duše vznést se se země a následovat krále Krista.⁶ O našem apoštolu sděluje staroslovenská legenda, že jeho tvář neukazovala učené pýchy, nýbrž pokornou skromnost. Špatným druhům se vyhýbal. Toužil jen po Božích věcech a vynasnažoval se, „aby z těla vzletěl a s Bohem žil“.

Pochopitelně, že byl náš apoštol miláčkem svých učitelů. Zvláště se připomíná, že pyšný učenec Fotij miloval skromného a bystrého Cyrila. Ještě víc se z něho radoval jeho otcovský ochránce Theoktist. Miloval ho a ve všem mu důvěřoval jako synu, dal mu všechna práva ve svém domě i moc volně docházeti na císařský dvůr. Theoktist

se také zajímal o Cyrilův pokrok ve vědách. Rád se dotazoval a rád slýchal jeho moudré odpovědi. Kdysi se ho otázal: „Co je filosofie?“ Cyril odpověděl: „Poznání božských a lidských věcí, na kolik se může člověk přiblížit Bohu a z toho se učit, že je stvořen k obrazu Božímu.“ Theoktist mu nabízel pocty a zlato, ale Cyril všechno odmítal.

V tehdejšímu Cařihradě bylo veliké požitkářství a nevázanost mravů, zvláště kolem císařského dvora. Ale Cyril zůstal „čist a nevinný, a čím milejší byl Bohu, tím milejší též lidem“. Theoktist ho chtěl udržet na blízku sobě. Císařovna Theodora v dorozumění se svým rádcem Theoktistem toužila tak bystrého a čestného mladíka získati pro státní službu. Cyrilův ochránce vymyslel krásný plán a předložil jej Cyrilovi: „Tvoje krása a moudrost mne tak okouzly, že tě srdečně miluji. Mám duchovní dceru, již jsem křestním kmotrem, sličnou a bohatou a slavného rodu. Chceš-li, dám ti ji za ženu. Od císařovny dostaneš vysokou počtu a knížecí službu a smíš ještě víc očekávat. Zakrátko můžeš se státi vojvodou (stratégem).“ — Cyril odpověděl: „Vysoká je ta služba takovému, kteří po ní touží, pro mne však není nic většího nežli studium, kterým chci shromážďovati učenost a hledati cti a bohatství pradědův.“ Podobně pěl kdysi jeho vzor Řehoř, že vznešená věda jest jedinou jeho láskou.

Theoktist poznal, že svého milého svěřence nezláká pro světskou službu. Proto se pokoušel získati ho aspoň pro službu církevní, aby v budoucnosti jako církevní hodnostář sloužil své domovině. Šel k císařovně a vyprávěl jí o svém drahém svěřenci, který budil tolik pozornosti u císařského dvora i u svých učitelů. Velmi významně pravil: „*Ten mladý filosof nemiluje tohoto světa.* Hled'me, abychom ho přece udrželi ve své společnosti, dejme ho vysvětit za kněze a udělejme ho patriarchovým knihovníkem při chrámu Svaté Moudrosti, a tak ho aspoň zachováme ve své blízkosti.“

Kancléř Theoktist patrně už zpozoroval Cyrilovu náklonnost k životu řeholnímu a bál se, aby se mu jeho svěřenec neuchýlil do klášterní samoty. Náš apoštol vskutku také oblíbil si svatou samotu. Mezi cařihradskými mnichy našel mnoho svatých mužů, mezi nimi hledal duchovních vůdců a rádců. Bystrý mladík viděl, kolik zkaženosti je ve vyšších kruzích a ve státní správě. Viděl, jakou zkázu zasévali dokonce i do církve, která byla spoutána ve zlaté okovy státního

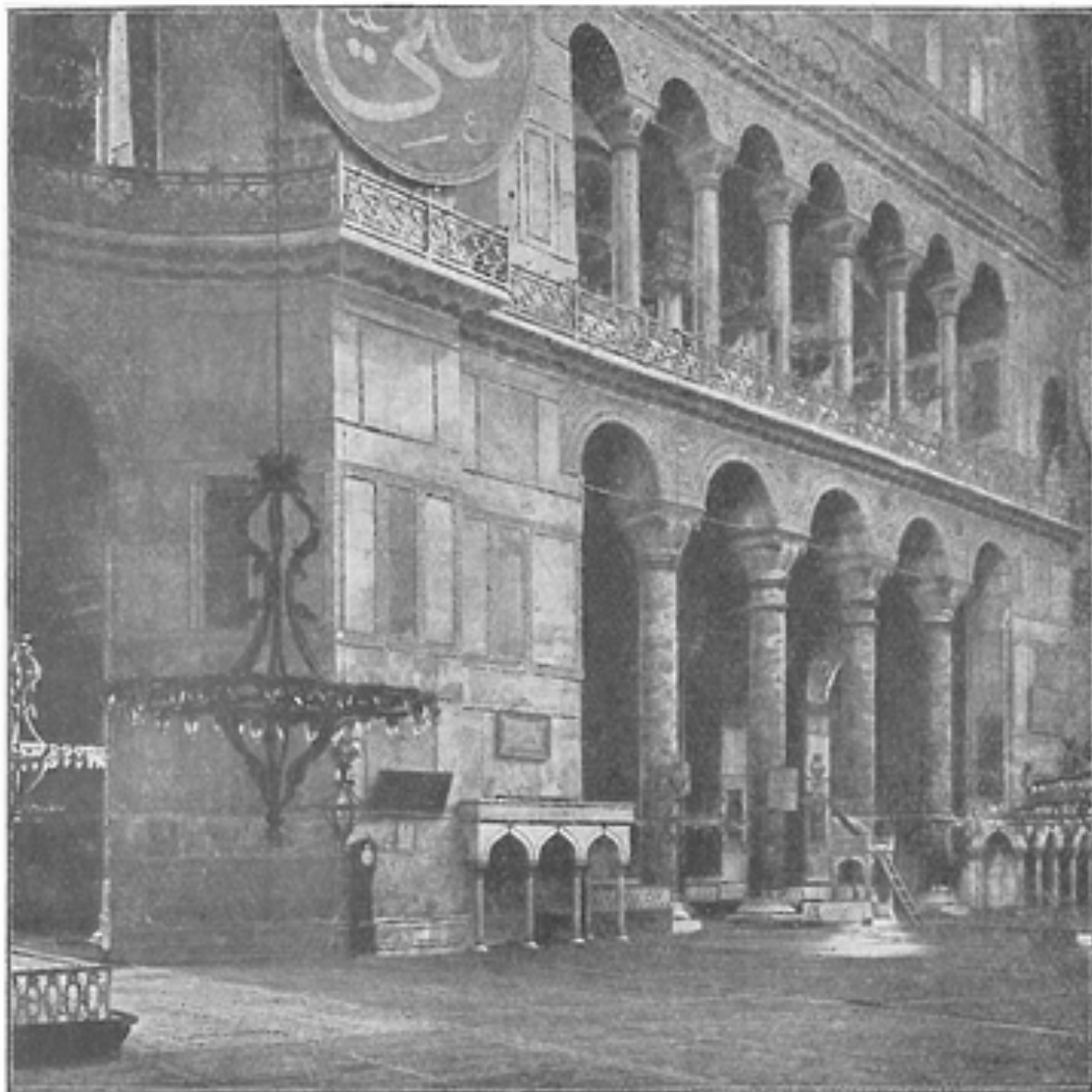
otroctví. Poznával, že jsou kláštery hlavním útočištěm milovníků po-
čestnosti, zbožnosti, víry a náboženské svobody. Táhlo ho to tam do
samoty jako kdysi jeho vzor sv. Řehoře.

Okolo roku 847 dokončil Cyril studie na cařihradské vysoké škole.
Theoktistův plán se tak dalece zdařil, že posvětili Cyrila na kněze.⁷
Ustanovili ho patriarchovým knihovníkem při chrámu Svaté Moud-
rosti. Jako knihovník patriarchův byl strážcem knih a archivu a
byl spolu též jaksi patriarchovým tajemníkem s právem hlasovacím
v záležitostech církevně-soudních. Nesmělá duše mladého kněze byla
celá rozptýlena starostmi vysoké služby a svatou bázní kněžského
povolání. U svého vzoru sv. Řehoře nenašel opory pro svoji novou
službu, nýbrž ještě pobídku k útěku do samoty. Neboť sv. Řehoř
utekl do samoty, když byl vysvěcen polou násilím na kněze. Polekal
se vznešenosti kněžského stavu. Cyrila nadto lekaly též starosti vy-
soké církevní služby, která byli příliš spjata se světskou i církevní
vládou byzantskou a tím člověku útlého svědomí nemohla býti pří-
jemnou. Po příkladu sv. Řehoře tajně utekl do samoty a skryl se
v kterémsi klášteře u moře. Mořský břeh byl porostlý lesem a kláš-
terů bylo tam mnoho. Proto bylo možno Cyrilovi tak se skrýt, že ho
Theoktist a jeho pomocníci hledali více měsíců nadarmo.

Cyrilovy myšlenky a city před jeho útekem do klášterní samoty
můžeme uhadnouti, když čteme, jak jeho vzor sv. Řehoř opěvává své
city, prose Krista, aby ho uchránil pod svoje královské perutě, by
mohl žíti daleko od bídneho světa, jen lehounce nohama dotýkati
se země, naslouchati hlasu Božímu a nezatíženým, volným duchem
státi se svatým zákem skrytého života ve službě krále Krista. Rád by
duši vnořil do světlých myšlenek nebeských a se povznesl na peru-
tích ducha nad tělo, aby odumřel světu a svět jemu. Ó, kéž by mohl
utéci před světskými a tělesnými starostmi a skryt v pustých horách
a skalách daleko od světa žíti jen Kristu. Pod tíží těla a v okovech
masa oplakává svoji duši. Zdá se mu, jako by viděl krásnou, vzne-
šenou královnu, která v poutech ponižujícího zajetí mezi nepřáteli
k zemi sklopila své zarmoucené oči. Ó, kéž by se mohl osvoboditi od
svazku toho života, aby čistýma očima spatřil plnou pravdu a zazá-
řil v jejím světle.⁸

Po šestiměsíčním hledání našli o samotě skrytého Cyrila. Přemlu-
vili ho, aby se vrátil do Cařihradu. Ale úřadu patriarchova knihov-

níka nijak už nechtěl přijati, ta služba byla v převeliké protivě s jeho smýšlením a povahou. Nabídli mu místo profesora filosofie na dvorní vysoké škole. Přijal je. Byl tedy nějaký čas vysokoškolským profesorem filosofie.

Část vnitřku někdejšího chrámu Svaté Moudrosti v Cařihradě; r. 1453 proměněn v tureckou mešitu.

Před nastoupením vysokého a čestného úřadu musel veřejnou zkouškou ukázati svoji způsobilost. Ještě dnes je zvykem, že musejí mladí učenci dokázati svou schopnost ve veřejných vědeckých rozhovorech (disputacích) a sporech. Náš apoštol podstoupil takovou veřejnou zkoušku v náboženském rozhovoru se sesazeným patriarchou Janem, který byl jakožto nepřítel úcty svatých obrazů sesazen na církevním sněmu roku 843. Žil pod dozorem v kterémsi cařihradském klášteře. Zůstal zatvrzelým a říkal: „Násilím mne odstranili,

ale nepřesvědčili mne, neboť nikdo nemůže odolati mým důkazům.“

Císařovna poradila se se svými rádci, s kancléřem Theoktistem a s představenými vysoké dvorní školy. Ustanovili, aby mladý filosof se pokusil ve veřejném vědeckém rozhovoru vyvrátiti bohoslovné námitky sesazeného patriarchy.

Cyril přišel doprovázen svými druhy ve stanovený den k rozhovoru. Když jej a jeho druhy uhlédl jeho protivník, posmíval se řka: „Vy nejste hodni, abyste seděli u mých nohou, jak se mám s vámi příti? Nesluší se v podzimek hledati květů a starce do boje hnáti jako nějakého mladíka.“ Filosof Cyril mu však odvětil: „Sám v sobě vinu nalézáš. Pověz, v kterém věku je duše silnější těla?“ A on řekl: „Ve stáří!“ Načež filosof: „A do jakého boje tě vháníme? Do tělesného či duchovního?“ On odpověděl: „Do duchovního!“ I řekl filosof: „Budeš tedy nyní silnější. Nic nám nevykládej takových pohádek! Nehledáme květů v nevhodné době a neženeme tě do boje.“ Stařec zahanben obrátil řeč jinam a pravil: „Pověz mi, mladíku, jak to je, že neuctíváme ani nelíbáme kříže, který byl rozlámán, a vy se nestydíte uctívati podobizny (portrety) vymalované jen po prsa?“ Filosof odpověděl: „Kříž má, pravda, čtyři části, a chybí-li z nich i jenom jediná, nemá už více své podoby. Obraz však již tváří označuje podobu a osobu, k vůli níž byl malován.“ — A opět pravil stařec: „Jak to, že uctíváte kříž bez nadpisu? Ale nectíte obrazu, není-li označen jménem toho, koho představuje?“ Odvětil filosof: „Každý kříž má podobu kříže Kristova, obrazy však představují různé osoby.“* Stařec nemohl na konec už nic více říci a zahanben zmlknul.

Tak prostince vypravuje legenda o náboženském rozhovoru, který byl ovšem mnohem obšírnější. V legendě zachované statě nesou pečeť živé pravdivosti a prozrazují bystrý úsudek a svaté nadšení našeho apoštola.

Nemožno přesně určit, jak dlouho byl Cyril profesorem filosofie. Ale to jest jisto, že zastával ten vysoký úřad čestně a úspěšně. Vzpomínka na působení profesorské uchovala se v čestném názvu „filosof“, jaký se Cyrilovi dává ve starých slovanských i latinských památkách.

* Na řeckých obrazech svatých je obyčejně napsáno jméno dotyčného světce, nebo Krista, kterého obraz představuje.

Cyril mezi Saracény.

Císařství řecké mělo tehda nebezpečné nepřátele, totiž mohamedánské Araby čili Saracény. Mohamed nadchl Araby pro novou svoji víru a pohnul je k tomu, aby se zbraní v ruce šířili mohamedánskou víru i říši arabskou. Už v 7. století opanovali kvetoucí asijské území řecké říše; zabrali křesťanská města Damašek, Antiochii a Jerusalema a zmocnili se Syrie, Armenie a Egypta. Za vlády císařovny Theodory zuřily těžké boje na Sicilii. Arabové dobývali města za městem.

Nadání Arabové pěstovali také řecké vědy a umění. Měli slavné učence a spisovatele. Arabští obchodníci usazovali se dokonce i v Cařihradě a měli tam už na začátku 9. století svoji mešitu. Řekové jim to museli dovoliti, aby se Arabové příliš nemstili na křesťanských poddaných. Arabové zbraní napadali Řeky a jejich křesťanskou víru, ale pokoušeli se také útočiti hanopisy a naukami proti křesťanským pravdám. Zvláště útočili na křesťanské učení o nejsvětější Trojici. Řekové hájili ve spisech a náboženských rozhovorech křesťanskou víru proti arabským útokům. Do tohoto boje zasáhl na přání císařského dvora a ze svého zanícení pro pravou víru také náš apoštol.

Staroslovanský životopis vypravuje, že Arabové zahájili rouhavé útoky proti nejsvětější Trojici a vzkázali do Cařihradu, aby odtamtud poslali svého muže, který by mohl s Araby rozmlouvati o náboženských otázkách. Tehdy bylo filosofu Cyrilovi 24 léta — přihodilo se to tedy roku 851. Císařovna svolala své rádce, zavolala filosofa a pravila mu: „Slyšel jsi, filosofe, jak bezbožní Arabové mluví proti naší víře? Ty jako služebník a žák nejsvětější Trojice jdi a odpověz jim, a Bůh všemohoucí, kterého oslavujeme v nejsvětější Trojici, dá ti milost a sílu řeči tvé, že zvítězíš jako druhý David proti Goliášovi, a že se šťastně vrátíš domů a staneš hodným nebeského království!“ Filosof odpověděl: „S radostí půjdu do boje. Neboť co je mně sladšího na tomto světě, nežli za nejsvětější Trojici žíti a umříti?“ Dali mu na pomoc tajemníka Georgija a tak je odeslali.⁹

Nepraví se, kam Cyril odcestoval. Ale z okolností a z jiných pramenů je skoro jisto, že se odebral Cyril s byzantským poselstvem do Bagdadu, hlavního města arabské říše. Tehdy vládl chalif Mutavakil

(847—861), známý jako zlý nepřítel křesťanů. Hanobil křesťany a nutil k odpadu, a ty, kteří odpadnout nechtěli, ostouzel tím, že jim na dveře upevňoval dřevěné obrazy, představující d'ábla. Chtěl tím ukázati, že křesťané neuctívají pravého Boha, nýbrž d'ábla. Staroslovanský životopis vykládá, že Arabové poukazovali Cyrilovi na takové křesťanské domy a že se ho dotazovali, zná-li ty obrazy. Načež on odpovídal: „Dábelské obrazy vidím a myslím, že tam uvnitř bydlí křesťané. Dáblové utíkají odtamtud pryč, poněvadž nemohou žíti s křesťany. Kde pak takových obrazů není na dveřích, tam zůstávají d'ábli spolu s obyvateli domů.“

Mohamedáni pohoršovali se nad spory a náboženskými roztržkami mezi křesťany. I upozorňovali Cyrila na velikou náboženskou jednotu mezi mohamedány a divili se, jak to, že je mezi křesťany tolik rozdílů ve výkladu i v plnění křesťanské víry. Cyril jim odvětil případným přirovnáním z přírody: „Náš Bůh jest jako širé a hluboké moře. Mnozí, kteří hledají Boha, vydávají se na to moře, ale jenom věřící velikého rozumu postihují bohatství Boží moudrosti, přeplavou hluboké moře Boží a šťastně se vracejí. Slabí naproti tomu jakoby v rozpukaných lodích pokoušejí se přeplavati, ale někteří se potopují, jiní vysílení sotva ještě dechu popadají, jiní pak v lenivé slabosti ztroskotávají na vlnách! Vaše víra je však jako úzké moře, které každý snadno přeskochí, malý i velký. Nežádá ničeho, co by přesahovalo přirozené lidské síly. Mohamed nežádá od vás, abyste krotili vášně a smyslnost. Kristus však ne tak! Z nízkosti pozvedá člověka vzhůru, učí ho věrou a milostí Boží. Uprostřed mezi anděly a zvířaty stvořil ho, darem řeči a rozumu oddělil ho od němé tváře a životem smyslovým od andělů. Kam se víc přiklání, tam se víc přibližuje, buď andělům, anebo zvířatům.“

Moudře odbyl také útoky proti nejsvětější Trojici. Na otázku, proč křesťané zbraní bojují proti nepřítelům, když přece Kristus poručil je milovat, odpověděl: „Největší láska je, když někdo život položí za svého bližního. Proto křesťané bojují a v nebezpečí dávají životy své, aby zachránili ty, kteří jsou v otroctví, aby v otroctví těla nebyla zotročena duše.“ Na konec mu pak ukázali bohatství a podivuhodnou krásu kalifova dvoru. Ale on obrátil oči své k nebi a pravil: „Čest a chvála budiž Bohu, který všechny ty věci stvořil a dal je lidem na potěchu. Jemu patří, nikomu jinému.“

Možná, že Cyrilova cesta do Bagdadu opravdu prospěla křesťanům a že mu křesťané vyjevili nějaké důležité věci, které by mohly škodit Saracénům. Pak by bylo pravděpodobno, co zmiňuje legenda, že ho chtěli totiž Saracéni otrávit. „Ale milosrdný Bůh jej zachránil a šťastně dovezl zpět domů.“

Svatí bratři v samotě.

Celý život Cyrilův dokazuje, jak pravdivě to pověděl kancléř Theoktist, když sděloval císařovně: „Ten mladý filosof nemiluje tohoto světa.“ Theoktist viděl Cyrilovu náklonnost ke klášternímu životu. Ovšem byl by rád Cyrila udržel ve státní službě; muž tak bystrého rozumu a tak úctyhodný mohl by státu mnoho prospěti. Cyril znal tužby a starosti svého otcovského příznivce. Byl vděčný za tolik dobrodiní, kterých se mu dostalo v Cařihradě, a bylo mu těžko odříci pomoc ve prospěch domoviny. Cit vděčnosti a oddanosti nutil ho, aby přemáhal svoji náklonnost k samotě a sloužil státu, když ho stát potřeboval. Ale jako horoucí milovník kněžského povolání vždy sloužil vyšším náboženským cílům. Platí o něm slova jeho vzoru Řehoře, že „se jen na tolik dotýkal země a jen tolik pečoval o svět, kolik bylo třeba, aby vše mohl pozvědnout k nebeskému životu.“¹⁰

Po návratu z Bagdadu uchýlil se Cyril do osamělého kraje. Měl s sebou ještě služebníka, ale jinak všeho se zřekl, majetek rozdál chudým a Bohu ponechal starost o zítřejší den. O kterémsi svátku praví mu služebník: „Nemáme nic pro tento svátek!“ Než on odpověděl: „Bůh, který živil kdysi Izraelské na poušti, dá i nám pokrmu. Jdi a zavolej pět chudých a čekej Boží pomoci!“ A když přišel čas oběda, jakýsi muž donesl různých pokrmů a deset zlatých. A Cyril děkoval Bohu za to vše. Pak odešel na Olymp ke svému bratru Metodějovi. Tak vypravuje staroslovanský životopis.

Metoděj zatím byl se už zřekl knížecí služby ve slovanském kraji. Slované v Macedonii a Tesalii používali každé příležitosti, aby se osamostatnili. Tak použili i zmatků, které nastaly při nastoupení císařovny Theodory na trůn. Zasáhli do nich Bulhaři, kteří se pokoušeli sdružit balkánské Slované v jednu říši. Okolo roku 842 odštěpili se skoro všichni balkánští Slované od říše řecké. V této nepo-

kojně době přemýšlel Metoděj o nestálosti a pomíjejícínosti všeho světského.

Jest jisto, že se Metodějovi nelíbil byzantský způsob vlády nad Slovary. Viděl z blízka, kolik nepořádku a nepoctivosti a nespravedlnosti je v byzantské státní správě. Viděl, jak Řekové svojí násilnou a nespravedlivou vládou Slovary odrážejí od křesťanství i od sebe samých. Byzantští Řekové by se měli napřed sami obnoviti, aby byli křesťany nejen podle jména, ale také v skutku, nejen v kostele, nýbrž i ve veřejném životě. Oproti poddaným Slovanům měli postupovati jako křesťané, šířiti pravou křesťanskou osvětu a ne vnucovali jařmo a bič. S takovou vládou bylo mu těžko spolupůsobiti. Proto ho to táhlo do samoty, aby nejprve sebe vnitřně obnovil a schopným se stal, uspořádati svůj život a svoje působení podle zásad křesťanských.

To vše ho mělo k tomu, že se zřekl vysokého státního úřadu a uchýlil se do samoty. Možná, že při tom kroku myslil též na Slovary. Staroslovanský životopis podotýká, že byl Metoděj proto poslán za knížete mezi Slovary, aby si navykl slovanským obyčejům a se schopným stal, býti učitelem a biskupem u Slovanů. Potom pokračuje:

„Když mnoho let prožil v knížecím úřadě a viděl mnoho hluku a nepořádku v tom životě, zaměnil tužby zemské temnoty myšlenkami nebeskými. Nechtěl totiž, aby drahocenná duše znepokojovala se pomíjejícími věcmi. Při vhodné příležitosti opustil knížecí úřad a odebral se *na Olymp*, kde žijí svatí otcové, dal se ostříhat a oblekl černý mnišský šat a byl pokorně poslušen, plně přesně mnišskou řeholi a zabývá se horlivě svatými knihami.“

N a O l y m p u.

Ve starých dějinách řeckých je častá zmínka o hoře Olympu. Je to nejvyšší řecká hora (2985 m vysoká). Jmenuje se v řeckém i trác-kém jazyku Olymp. Poněvadž se tak vysoko zvedá k nebi, stkvěje se krásně v ranním slunci, ale také se tajemně ukrývá v mlhách a mracích, hrůzně duní a hoří v hromu a blesku; domýšleli se proto ve své živé obrazotvornosti pohanští Řekové, že na Olympu přebývají jejich bohové a tam že je středisko božského života. U pozdějších křesťanských Řeků proslul více jiný Olymp, vysoká hora v Malé

Asii, v kraji bithynském. Jmenuje se také asijský nebo bithynský Olymp. Také tento Olymp byl v jakémisi smyslu střediskem božského života. Na úbočích a úpatí asijského Olympu bylo totiž středisko řeckého mnišstva, středisko andělského,* božského života vyvolených duší východního křesťanstva.

Křesťanský Východ je jako jarní zahrada katolické církve. Na Východě nejprve rozkvetl čilý křesťanský život a odtamtud se rozšířil též k západu. Horliví křesťané východní nespokojovali se s obyčejným zachováváním křesťanských příkázání. Mnozí toužili po vyšší

Severní úbočí Olympu u města Brusy v Malé Asii.

křesťanské dokonalosti, po zachovávání evangelických rad, přáli si život dáti za Krista, jako ho kdysi obětovali mučedníci, chtěli odumřítí světu a žítí jen Bohu. V této snaze odcházeli vyvolení, zbožní křesťané do samoty, skrývali se v osamělých pouštích a skalách. Písečné a skalnaté pustiny Egypta, Palestiny a Syrie oživly, rozkvetlo v nich mnišské sebezapírání a svatý život. V 5. století usadili se již mniši ve velkém počtu v Cařihradě a okolí. Poněvadž se v 7. století zmocnili Syrie, Palestiny a Egyptu mohamedánští Arabové, uteklo před nimi v následujících stoletích mnoho mnichů do okolí cařihradského. Tak se přeneslo středisko východního mnišstva v blízké i vzdálenější okolí cařihradské, na úbočí a úpatí asijského (bithyn-

* Mnišský život nazývali častěji křesťanští Rekové životem andělským, mnišský šat pak šatem andělským.

ského) Olympu. Od úpatí olympského až k moři Marmarskému bylo přes sto větších klášterů, na úbočí Olympu pak bylo plno osamocených příbytků a jeskyní pro poustevníky. Olymp byl kdysi takovým střediskem mnichů, jaké později vzniklo na hoře Athos. Mniši s Olympu se totiž v následujících stoletích utekli před útoky tureckými do Evropy a založili svoje středisko na hoře Athos.

Asijský Olymp je pohoří s třemi asi 2500 m vysokými vrchy jižně od nynějšího města Brusy. Turecky se jmenuje Keşiş-Dag, to jest mnišská hora. Udržela se tedy ještě v nynějším pojmenování vzpomínka na někdejší útočiště mnichů. S pohoří je krásný rozhled na Cařihrad. Z Cařihradu pak možno za jasného počasí směrem k jihu pěkně vidět nebetyčné vrcholky Olympu — lákající v tichou samotu. Ještě víc přitažlivé síly měly ty vrchy ve století 9. Tam hledali útočiště mnozí řečtí světci a spisovatelé, tam se rádi vzdalovali cařihradští patriarchové, tam do samoty utíkali se mnozí vojenští i státní hodnostáři, učenci a vynikající osobnosti. Tam se skrývaly záklaďy svatosti a učenosti. Tam rádi pohlíželi i svatí slovanští apoštolé, když toužili strásti prach i chvat rozkošného Cařihradu.

O sv. Metodějovi praví staroslovenský životopis, že se uchýlil na Olymp, kde „žijí svatí otcové“, a o sv. Cyrilovi, že šel k svému bratru na mnišskou horu, „začal žítí (v Bohu) a bez ustání se k Němu modliti; rozmlouval jen se svatými knihami“.

Modlitba, rozjímání, bohoslužba, rozhovor s Bohem a svatými knihami — to bylo hlavní pravidlo mnichů. O sv. Cyrilovi už víme, že zvláště rád čítal spisy sv. Řehoře Naziánského a sv. Diviše Areopagity. To byli tehda nejoblíbenější řečtí spisovatelé církevní. Prvý měl vliv na bohoslovnou nauku náboženskou, druhý pak byl hlavním učitelem rozjímavého a nábožného života. Tehdy také slynyly spisy sv. Theodora Studity, které mnoho byly čteny v klášteřích. Nade všecko však četlo se v klášteřích Písmo sv., to byl nejdůležitější předmět studia i rozjímání. Sv. Cyril a Metoděj dobře znali Písmo sv. a vhodně užívali jeho výroků. Své myšlenky rádi vyjadřovali slovy sv. Písma a do jeho obrazů je odívali.

Mniši zabývali se také opisováním svatých knih. Pravděpodobno je, že si také svatí bratři pořídili vlastním opisováním i pomocí jiných mnichů malou knihovnu nejvýznačnějších křesťanských knih. Přišla jim jistě vhod při jejich misijním díle mezi Slovany. Stu-

dium a rozjímání starých křesťanských knih utvrdily je v hlubokém křesťanském duchu prvních století. Mezinárodní mnišské středisko rozšířilo jejich duševní obzory a ještě více posílilo je v horlivosti pro spásu všech národů a pro všeobecnost církve.

Možno mít za to, že sv. bratři na Olympu o tom uvažovali, jak by se mohlo rozšířit křesťanství mezi Slovary. Vždyť oba již od mladosti dobře znali slovanský jazyk a častokrát měli příležitost mluvit se Slovary. V byzantském císařství bylo mezi Slovary ještě mnoho pohanů, poněvadž nebylo ani křesťanských misionářů slovanských, ani knih. Tisíce Slovanů přestěhovaly se do říše arabské a přijaly tam víru mohamedánskou. To byla veliká škoda a nebezpečí nejen pro křesťanstvo, nýbrž i pro řecké císařství. Náboženské i vlastenecké důvody doporučovaly tedy misijní dílo u Slovanů. V mezinárodním mnišském středisku, kde bylo možno poznati a pozorovati, jak různé národy mají křesťanské knihy a bohoslužbu v domácím jazyku, uzrával úmysl svatých bratří: připravit slovanský překlad svatých knih.

Bydleli nejspíše v jednom z četných větších klášterů, ale časem uchýlili se do samoty na úbočí olympském. Tak užívali milého zatiší a radovali se v Pánu až asi do roku 860, kdy byli zavoláni na misi ke Kozarům. Blaženou samotu pod Olympem tak si oblíbili svatí bratři, že si přáli do smrti zůstat v klášteře a tam též býti pohřbeni. Ještě po mnohých letech, když Cyril umíral v Římě, tklivě vzpomínali, jak „velice milují horu Olymp“.

Z m a t k y a p ř e v r a t y v C a ř i h r a d ě.

S Olympu byl krásný pohled na Cařihrad. Ale pro svaté bratry nebyl pohled v ty strany radostný! Nastalyť v Cařihradě veliké změny, které se dotkly hluboko jejich srdce.

Zbožná císařovna Theodora vládla s pomocí kancléře Theoktista na místě nezletilého císaře Michala III. Bratr císařovnin Bardas byl velikým nepřítelem Theoktistovým; se závistí a nevolí pozoroval, jak císařovna ve všem důvěřuje svému kancléři Theoktistovi. Na nějaký čas podařilo se Theoktistovi, že Bardasa z Cařihradu odstranil. Než Bardas měl veliký vliv na mladého císaře a dosáhl toho, že byl na přání císařovo povolán nazpět do Cařihradu. Začal otevřený boj.

Bardas byl sice učený a schopný muž, ale povahou nedobrý a nemravný. Žádný prostředek mu nebyl příliš špatným. Mladého císaře vychovával v nevázanosti, dovoloval mu vše a probouzel v něm vášnivě náklonnosti. Michal byl rozmařilec a oddaný pití; v dějinách je znám příjmením „opilec“. Přirozený důsledek byl, že se Michal i Bardas spojili proti Theoktistovi. Uvrhli ho do žaláře a tam ho utratili (okolo roku 855). Svévolní spiklenci začali nyní boj přímo proti císařovně Theodoře. Nespokojili se tím, že se roku 856 zřekla vlády, nýbrž přinutili ji, aby vstoupila se svými třemi dcerami do kláštera (roku 857).

Hora Olymp z dálky.

Tyto události hluboce se dotkly svatých bratrů. Cyril byl vychován v domě Theoktistově, pod záštitou jeho a císařovny navštěvoval vysokou školu. A je pravděpodobno, že byl Theoktist i Metodějovým ochráncem. Není proto nemožno, že násilná smrt Theoktistova pohнула konečně svaté bratry k útěku do samoty.

Boj přenesl se i na církevní pole. Tenkrát byl biskupem cařihradským zbožný patriarcha *Ignatius* (847—858). Nevázaný mladý císař Michal dělal mu mnoho těžkostí a trpkostí. Ve společnosti opilých zpustlíků veřejně zesměšňoval církevní obřady i patriarchu. Patriarcha to snášel, ale nemohl klidně snést do očí bijícího pohoršení, které dával císařův strýc Bardas. Ten totiž zapudil svoji manželku a žil hříšně s vdovou po vlastním zemřelém synovi. Pohoršlivý život jeho byl veřejně znám. Na svátek svatých Tří králů přece však Bardas veřejně přistupoval k sv. přijímání společně s jinými členy cí-

sařského dvoru. Patriarcha mu však nepodal. Bardas zuřil. Obvinil patriarchu ze spiknutí proti císaři Michalovi a vyhnal ho z Cařihradu.

Chtěli donutiti patriarchu Ignatia, aby se zřekl patriaršího stolce, ale marně! Ani lsti, ani hrozby, ani surové útoky jím nepohnuly. Bardas však nechtěl čekat, až by byl patriarcha Ignatius zákonitě souzen a sesazen. Ustanovil nového patriarchu *Fotia*, učeného muže světského stavu. V šesti dnech přijal Fotius všechna církevní svěcení a o vánocích roku 858 posvěcen byl za biskupa a ustanoven patriarchou. Církevní sněm biskupů držících s Ignátiem odsoudil Fotia. Ale Fotius svolal svůj církevní sněm (roku 859 a 861) a vládním nátlakem dosáhl toho, že byl patriarcha Ignatius sesazen. A jeho přívrženci byli krutě pronásledováni.

Římský papež Mikuláš I. rozhodl na církevním sněmu v Římě roku 863, že Ignatius zůstává nadále pravým patriarchou cařihradským, Fotius že má mu ustoupiti pod trestem vyloučení z církve. Ale Fotius se nepodvolil. Podržel stolec patriarší až do roku 867, kdy byl zavražděn císař Michal a nastoupil císař Basil, který sesadil Fotia. Po smrti patriarchy Ignatia dostal se na stolec patriarší opět Fotius (roku 877—886).

Jak státní tak i církevní převrat v Cařihradě byl svatým bratřím nade vše nepříjemným. Patriarcha Ignatius byl napřed mnichem; byl znám svojí zbožností a spravedlností. Přirozeně byli tedy řečtí mniši na straně sesazeného patriarchy. Jisto je, že také svatí bratři odsuzovali císařovo i Fotiovo bezpráví proti Ignátiovi, který byl zvolen na přání císařovny Theodory ještě tenkrát (roku 847), kdy byl Theoktist jejím hlavním rádcem. Ale jsouce do krajnosti mírumilovní, vyhýbali se bojům. Doufali, že se věc pozvolna urovná sama.

Cyrilovi bylo to vše ještě zvláště nepříjemným proto, že byl Fotiovým žákem a pro svoje nadání u něho oblíben. Fotius se snažil, aby své žáky co nejvíce k sobě připoutal, žádal po nich dokonce písemný slib oddanosti a věrnosti. Ale Cyril nebyl tak bezcharakterní anebo tak slabý, aby pro světské ohledy schvaloval křivdy.

Římský knihovník Anastasius na základě svého šetření v Cařihradě (roku 869) sděluje, že ještě za patriarchy Ignatia vystoupil Cyril rozhodně proti Fotiovi. Fotius šířil blud, že člověk má dvě duše, lidskou (rozumovou) a zvířecí. Cyril ho rozhodně pokáral: „Proč jsi šířením toho bludu zahubil tolik duší?“ Fotius odpověděl, že chtěl

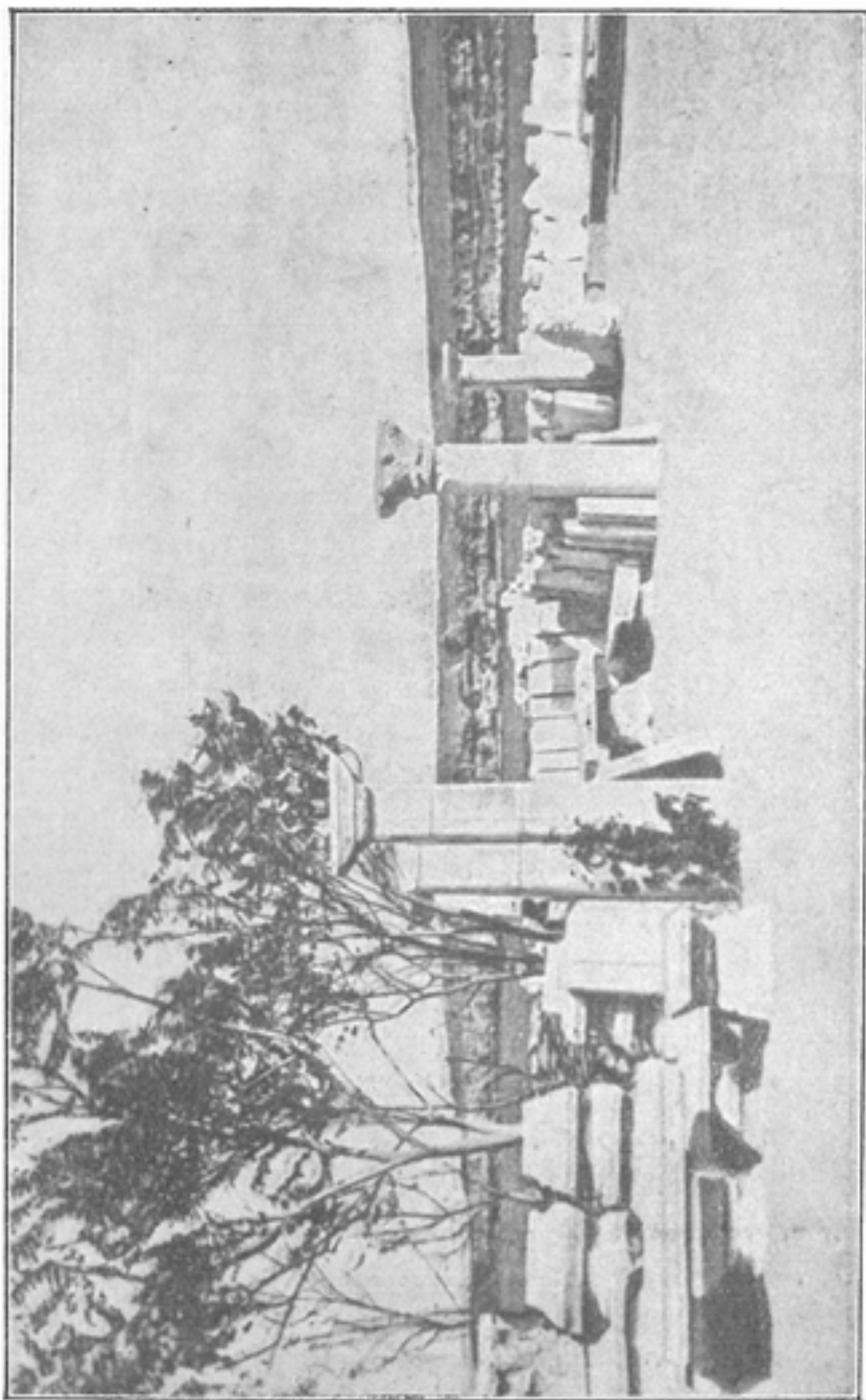
svojím učením jenom přivést do rozpaků patriarchu Ignátia. Cyril ho však ještě s větší rozhodností odbyl: „Ó zaslepená a škodolibá moudrosti tohoto světa! Jako tělesné oči nevidí do dálky, ať si jsou sebe větší a otevřenější, jakmile jsou zastřeny dýmem a prachem; tak i veliké a otevřené oči tvojí moudrosti nevidí pravé cesty, poněvadž jsou zaslepeny dýmem ctižádosti a závisti: poněvadž jsi zaslepen vášní proti patriarchovi (Ignatiovi), proto jsi neviděl, kolik lidí zraníš svojím učením.“ Z toho je patrné,¹¹ jak samostatným a rozhodným byl náš apoštol, když bylo třeba brániti spravedlnosti!

Fotius byl po celý čas spojen s nepřáteli kancléře Theoktista, císařovny Theodory a patriarchy Ignatia. Svatí bratři o tomto spojení zvěděli aspoň tehdy, když Fotius vyštval patriarchu Ignatia. Nemohli býti tedy společníky Fotiovými, poněvadž byli spjati osobními svazky, soucitem i citem spravedlnosti s Fotiovými protivníky. Za takových poměrů byl pro ně život v Cařihradě velmi nepříjemný a těžký. Proto tím raději uchylovali se do samoty a na misie.

Cyril a Metoděj u Kozarů.

Okolo roku 860 přišli k řeckému císaři poslové kozarští¹² s listem kozarského vladaře, který v něm psal: „Od nepaměti věříme v jednoho Boha a ctíme ho, ale zachováváme mravy pohanské. Židé nám namlouvají, abychom přijali jejich víru, Saracéni s druhé strany nabízejí nám mír a dary, jestliže přijmeme jejich víru. Proto posíláme k vám, jako staří spojenci a přátelé, abyste nás poučili o vaší víře a poslali k nám muže, který by porazil Židy a Saracény. Potom přijmeme vaši víru.“ — Císař zavolal Cyrila a sdělil mu přání Kozarů, řka: „Jdi, filosofe, a pouč je o svaté Trojici s její pomocí.“ On odpověděl: „Jak poručíš, císaři, půjdu rád pěšky a bos, jak to Pán byl přikázal svým učedníkům.“ Císař však na to pravil: „Kdybys šel svým toliko jménem, mohl bys tak jít; ale poněvadž půjdeš jako posel císařův, půjdeš s poctou a s pomocí císařovou!“ Poslání nebylo tedy jen náboženské, nýbrž i státní (diplomatické). Cyrila doprovázel bratr Metoděj a čestný průvod císařský se vším, čeho bylo třeba na tak dalekou cestu. V staroslovanském životopise Metodějově čteme, že Metoděj přijal pozvání k tomuto poslání s velikou horoucností řka: „Připraven jsem umřít za křesťanskou víru.“ Doprovázel

svého mladšího bratra jako pokorný služebník. Tím má býti nejspíše řečeno, že byl sv. Metoděj jáhnem, že svému bratru přisluhoval

Zbytky starého Korzunu. (Chersonesu.)

při službě Boží a že mu pomáhal řídití světské záležitosti, ve kterých Cyril nebyl tak zkušený. Tak se bratři navzájem podporovali. Metoděj ještě nezasahoval do náboženských rozhovorů s protivníky,

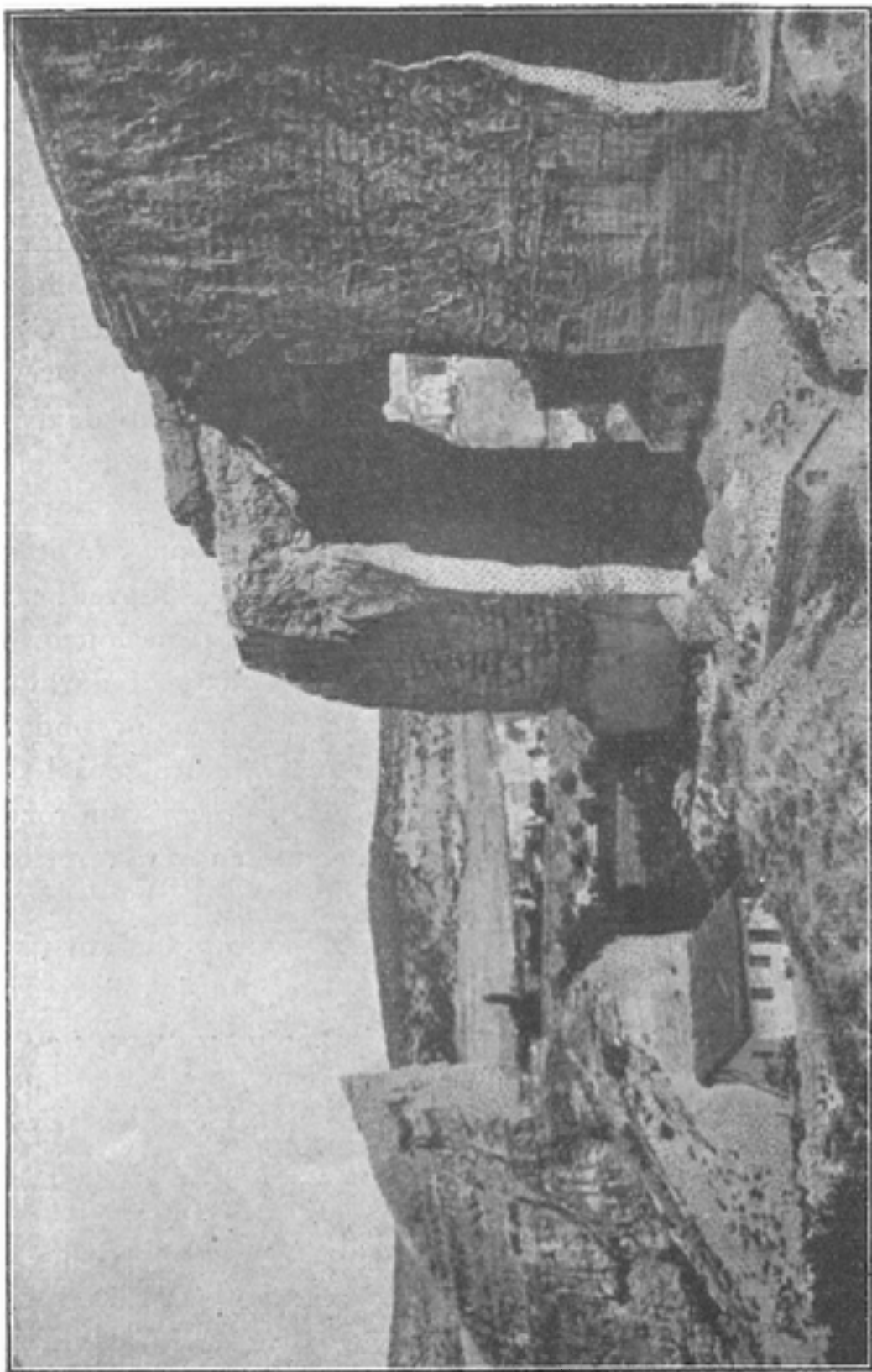
nýbrž učil se zatím od svého bratra. „Metoděj přemáhal protivníky modlitbou, Cyril pak moudrostí slova.“ Tak podotýká Metodějova legenda.

Kozaři (Chazaři), národ finsko-tatarského původu, přebývali na východní straně severního pobřeží Černého moře, v nynějším jižním Rusku až po Kavkaz. V řeckých letopisech od 7. do 10. století se vícekrát vzpomínají jako spojenci byzantští.

Svatí bratři zastavili se cestou v Chersoně (Korzunu) na severním břehu Černého moře. Tam se Cyril zakrátko naučil jazyku hebrejskému a samaritskému, aby se tím lépe připravil na náboženské rozhovory se židovskými agitátory mezi Kozary. Našel evangelium a žal-tář napsané v „roském“ jazyku (nejspíše v jazyku gotském) a v krátké době naučil se z toho jazyka tolik, že je mohl čísti. Jako při jiných příležitostech tak i zde projevil neobyčejné nadání jazykové.

Zvláště důležitou událostí bylo však nalezení ostatků římského papeže sv. Klementa, který okolo roku 101 u Chersonu zemřel smrtí mučednickou.¹³ To zvláště dopodrobna popisuje římská legenda o přenesení sv. Klementa, obsahující také důležité zprávy ze života Cyrilova, které v hlavním se shodují se staroslovanským životopisem.

Svatý Cyril jako učenec věděl, že někde u Chersonu je hrob sv. Klementa. V Chersoně vyzvídal mezi obyvateli, ale nedověděl se nic určitého, poněvadž to byli většinou pozdější přistěhovalci. Hrob sv. Klementa byl zasypán pod rozvalinami a zapomenut. Cyril prosil v modlitbě o Boží pomoc a osvětlení. Zároveň vyhledal v knihách všechny zprávy o starém chrámu, v kterém byly uloženy ostatky Klementovy. Ze starých spisů vystopoval polohu starého chrámu, našel popis rakve s Klementovými ostatky. Potom pohnul biskupa (metropolitu), kněze a měšťany, aby se jali hledati hrob a ostatky sv. Klementa. V doprovodu chersonského biskupa, kněžstva a význač-nějších měšťanů odejel lodí na ostrov za městem. Dlouho hledali, kopali a modlili se. Pojednou ovanula je zázračně libá vůně jakoby kadidla. Našli rakev a svaté ostatky. Za chvalozpěvů přenesli je do města. Množství věřícího lidu jim přichvátalo naproti. Poněvadž se už smrákalo, donesli nejprve svaté ostatky do kostela sv. Sozonta vně města. Na druhý den je v slavném průvodu přenesli do stolního chrámu. Část ostatků ovšem zůstala v Chersoně, druhou část vzal s sebou Cyril do Cařihradu a později do Říma.¹⁴

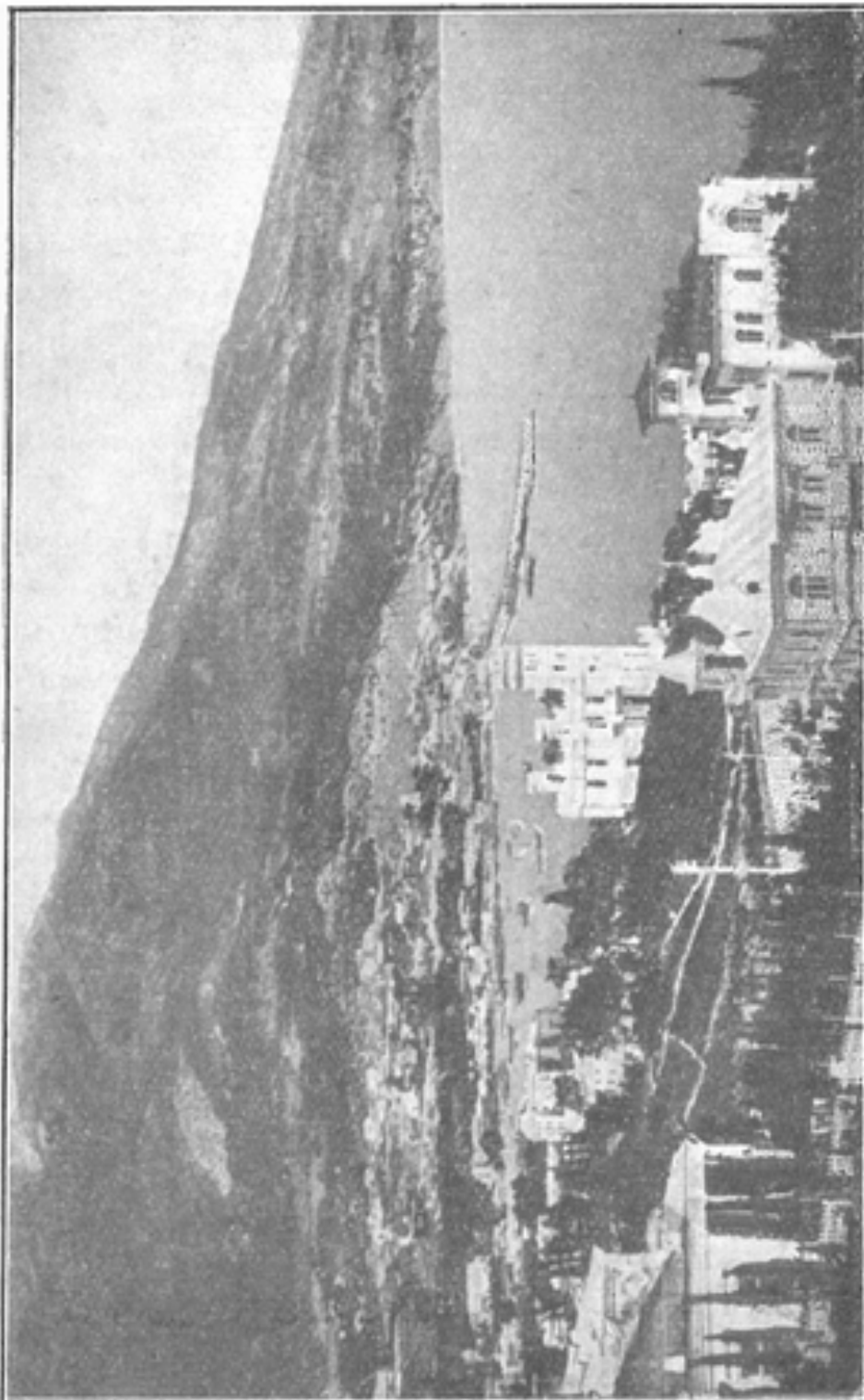
Inkermanské kamenolomy, (na Krymā), kam byl do vyhnanství poslán a k nucené práci odsouzen sv. Klement, papež římský a mučedník.

V okolí Chersonu přišel Cyril s bratrem Metodějem a s doprovodem k jakémusi křesťanskému městu, které bylo napadeno a obleženo kozarským vojevodou. Cyril šel k vojevodovi, vlídně ho oslovil, poučil a tak ho dojal, že v pokoji odešel. Když Cyril se svým průvodem pokračoval v cestě ke Kozarům, napadli je divocí Uhři, kteří tehdy vskutku ještě přebývali v oněch krajinách. Cyril byl zcela pohřížen do modlitby, když ho Uhři s divokým křikem napadli, vyjíce jako vlci. Cyril klidně a sebraně pokračoval ve své modlitbě, až ji ukončil voláním: „Hospodine, smiluj se nad námi.“ Jakmile Uhři spatřili Cyrila pohříženého do modlitby, jako by z Božího rozkazu zkrotli, uctivě se ukláněli, plaše poslechli napomenutí Cyrilova, nechali vše v pokoji a nikomu nic zlého neučinili.

Kozarský chakan (vládce) vlídně přijal Cyrila i jeho doprovod. V náboženských rozhovorech vyvracel Cyril především židovské bludy. Patrně z toho, že byl též kozarský vladař pod vlivem židovským. Cyril dovolával se ve svých odpovědích zvláště Písma sv. Starého zákona. Mluvil obratně, živě a názorně; těžké pravdy dovedl pěkně objasniti přirovnáními a podobenstvími. Kozari rádi naslouchali jeho vysvětlování. Vzhledem na jeho názorné poučování dávali mu rozličné otázky a prosili ho: „Objasni nám tu otázku v podobenství!“ Náboženské rozhovory proti židovským bludům sepsal Cyril řecky, Metoděj pak je později přeložil na jazyk slovanský a rozdělil je v osm kapitol. Dochovaly se nám z nich jen zlomky v staroslovanském životopisu.

Cyril už při prvním vystoupení před kozarským vladařem ukázal uchvacující názornost a bystrost ducha. Tázali se ho, jakého je rodu, aby mu mohli vykázat přiměřené místo u stolu. Cyril převedl rozhovor na náboženské pole a představil se jako potomek Adamův: „Měl jsem velikého a slavného praděda, který stál blízko císaře, ale on svůj podíl dobrovolně utratil, byl vyhnán a odešel do cizího kraje. Tam jsem se narodil. A nyní hledám prvotní pradědovu čest, ale ještě jsem jí nedosáhl, jsem totiž vnuk Adamův.“ Kozari vlivem Židů znali učení Starého zákona a rozuměli tomuto vysvětlení prvotního hříchu. Stoupence židovských bludů získal, když se představil, že je z rodu Adamova. V dalších rozhovorech objasnil tajemství nejsvětější Trojice, tajemství vtělení Syna Božího, potřebu a význam vykoupení, poměr mezi Starým a Novým zákonem; vlídně a obratně

odpovídal na různé otázky. Jeho slova byla plna „síly milosti Boží a jako hořící plamen proti odpůrcům.“ Když kozarský vladař, doprovázen svými velmoži, slyšel „sladká a svatá jeho slova“, pravil

Jalta s jihozápadní strany. (Krym.)

mu: „Bůh tě nám sem poslal k povzbuzení; do sytosti dal jsi nám okusiti medově sladkých slov svatých knih. My jsme nevzdělaní, ale to věříme, že jsi od Boha poslán. Abys upokojil duše naše, vysvětli nám v podobenství jedno po druhém, jak se tě budeme dotazovati.“

Na druhý den ho prosili, aby jim vysvětlil podobnost, která víra je nejlepší. „Židé chválí svoji víru, Saracéni svoji, ty pak, co myslíš?“ Cyril odpověděl: „Muž i žena žili u kteréhosi císaře ve veliké cti a lásce. Poněvadž se však dopustili hříchu, zavrhl je od sebe a vyhnal. Ve vyhnanství zplodili více dětí a zanechali je v bídě. Děti přemýšlivaly, jak by dosáhly prvotní cti.“ Tak je upozornil na kletbu prvotního hříchu, jež také Židé uznávali. Kozari by byli rádi věděli, která víra a které prostředky mohou vysvoboditi člověka z vyhnanství prvotního hříchu. Cyril pokračoval: „Co bylo příčinou prvního pádu? Zdali ne žádostivý pohled, požívání sladkého ovoce a dychtivost po božské cti?“ Nuže, onemocní-li někdo proto, že jedl med anebo pil studenou vodu, co mu poradí lékař? Snad aby ještě více jedl medu a pil studené vody a stál bez obleku na zimě? Zda nebude lepším ten lékař, který poradí hořký lék a teplo?“ Všichni odvětili: „Ano, to je dobrý lékař, který předepíše opačný lék. Neboť hořkostí je třeba zdolati žádostivou sladkost tohoto života a pokorou překonati domýšlivost. Také my pravíme: Strom, který nejprve vyžene trní, přinese na konec sladké ovoce.“ Cyril odpověděl: „Dobře jste řekli. Kristova víra přikazuje přísnost Božího života, potom však přináší ovoce stonásobné v příbytcích věčných.“ Když byl vyvrátil ještě mnohé námitky Židů a Saracénů, promlouval Cyril se slzami v očích ke všem shromážděným: „Bratři a otcové a přátelé a synové! Hled'te, Bůh dal všechnu moudrost i odpověď na jakoukoliv pochybnost. Jestliže kdo ještě má námitky, ať přijde a je dokáže anebo ať se dá přesvědčiti. Kdokoliv uznává křesťanské učení, ať se dá pokřtíti ve jménu nejsvětější Trojice. Kdož pak toho neučiní, za toho neponesu já odpovědnost, neboť on sám bude za sebe odpovídat na přísném soudě, kterým bude Bůh soudit všechny národy.“ Cyril dosáhl velikého úspěchu. Židé i Saracéni byli překonáni. Okolo 200 Kozarů se dalo pokřtíti. Přátelský svazek s křesťanským císařstvím řeckým byl obnoven a upevněn.

Kozarský vladař psal pak cařihradskému císaři: „Poslal jsi nám muže, který nám slovem i skutkem dokázal, že je křesťanská víra svatá, proto jsme poručili, aby se dali pokřtíti všichni, kdož chtějí, a doufáme, že i my toho dosáhneme. Všichni pak zůstaneme tvými spojenci a přáteli tvého císařství, hotovi tobě sloužiti, kdekoliv nás budeš potřebovati.“ Cyrilovi nabízel dary. Ale on vše odmítl a pro-

sil, aby propustil křesťanské zajatce. Shromáždili okolo 200 zajatců a vydali je Cyrilovi.

Když se vraceli, dostali se na poušť, kde vytékala jen slaná a hořká voda. Cyril už omdléval žízní i pravil svému bratru: „Nemohu již déle snést žízně, naber vody; Bůh, který Izraelským hořkou vodu proměnil v sladkou, ukojí též naši žízeň.“ Nabrali vody a okusili, byla sladká a studená. „Chválili Boha, který tak se stará o svoje služebníky.“

Tak se vrátili do Chersonu. Tam předpověděl Cyril smrt chersonského biskupa, který vskutku na druhý den zemřel. V okolí města v krajině fulské žili nedostatečně poučení, pověřiví křesťané, kteří uctívali starý dub, zvaný „Alexander“, a pod ním oběti přinášeli. Cyril je přísně pokáral, že budou trestáni věčným ohněm, budou-li uctívat strom, určený ohni. Napomínal jich, aby se vrátili k pravé víře, v které byli pokřtěni, a dub skáceli a spálili. Jejich náčelník se pokorně uklonil a políbil evangelium a za ním také ostatní. Potom přistoupili ke stromu. Cyril sám začal jej káceti a kázal tak činiti i druhým. Skáceli jej a spálili. Měli předtím pověru, že nebude už pršet, jakmile dub skácejí. Sotvaže však byl dub povalen, spustil se hojný a blahodárny déšť. Všichni s velikou radostí velebili Boha.

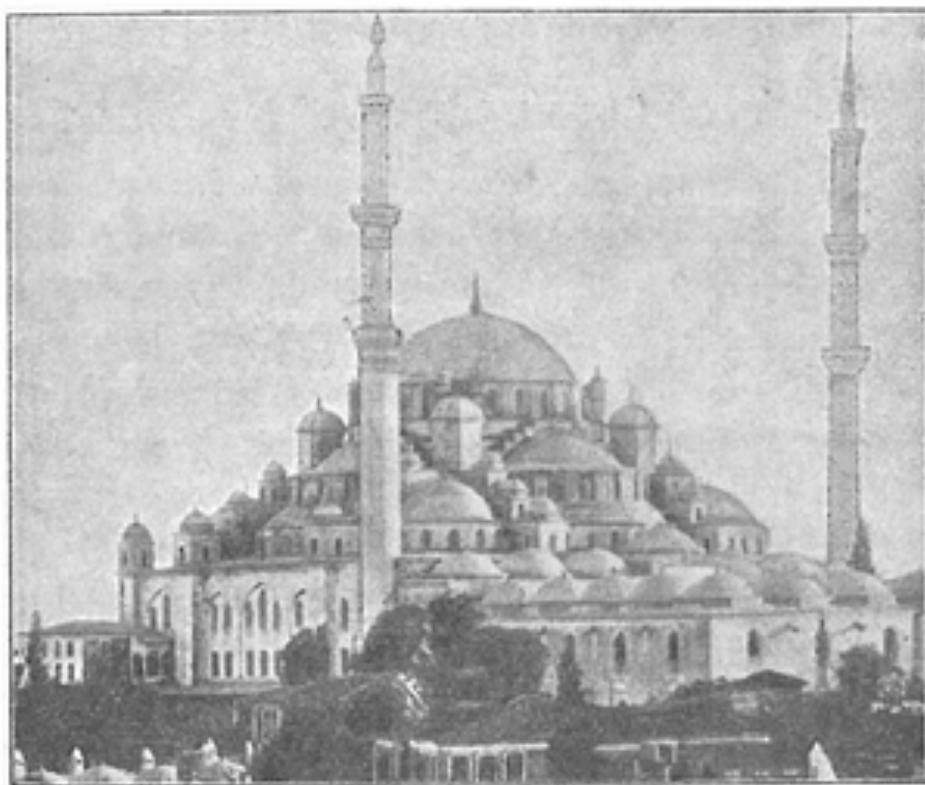
Tak úspěšně skončilo náboženské i státní poslání svatých bratrů ke Kozarům. Cyril upevnil půdu pro pokřtění Kozarů. Další péči o křesťanství mezi nimi svěřil nejspíše biskupu chersonskému.

M o r a v s k é p o s e l s t v o .

Zatím došlo v Cařihradě k zlému boji mezi Fotiem a mezi přívrženci dřívějšího patriarchy Ignatia. Na cařihradské synodě roku 861 byl Ignatius opět odsouzen a sesazen. Fotius a jeho spojenec Bardas nemilosrdně pronásledovali biskupy a mnichy oddané Ignatiovi. Stará zpráva vypravuje, že Fotius pronásledoval i mnichy a poustevníky olympské, rozehnal je a jejich osamělá obydlí pobořil a spálil.¹⁵ V takových poměrech nebylo příjemno svatým bratrům žíti v Cařihradě.

Na císařském i patriarším dvoře znali veliké správní (administrativní) schopnosti Metodějovy. Když odstranili větší počet biskupů, přívrženců Ignatievých, hledali muže způsobilé pro uprázdněná bis-

kupství. Metodějovi nabídli hodnost arcibiskupskou, ale on nabídku odmítl. Z přinucení přijal důstojnost opata ve velkém klášteře Polychron na asijském břehu Marmarského moře. Cyril pak žil osamocen na modlitbách při kostele Svatých Apoštolů. Byl to druhý hlavní kostel cařihradský. Stál více v ústraní než chrám Svaté Moudrosti. Proto si Cyril vyvolil tento chrám, aby se mohl, vzdálen hluku města, modliti a „radovati v Pánu“.

Mešita sultána Mohameda na místě někdejšího chrámu svatých apoštolů v Cařihradě.

Než svatí bratři netěšili se dlouho ze samoty. Jejich náboženská horlivost, misionářská schopnost, jejich znalost cizích řečí, zvláště slovanského jazyka, staly se známými daleko za hranicemi říše řecké. Římská legenda vypravuje, že moravský kníže Rostislav slyšel o úspěchu svatých bratrů u Kozarů a poslal posly do Cařihradu. Dle staroslovanských životopisů stalo se to takto:

Moravský kníže Rostislav radil se po Božím vnuknutí se svými knížaty (velmoži) a s Moravany a poslal žádost k císaři Michalovi řka: „Náš lid přijal už křesťanství. Přicházeli k nám misionáři z Německa, Italie a Řecka, ale žádný z nich neznal dosti našeho jazyka, aby mohl prostému lidu v domácí řeči vysvětlovat náboženské pravdy

a Písmo svaté. Pošli nám takového biskupa a učitele, který by nás naučil veškeré pravdě, aby se mohlo křesťanství ještě více rozšířit mezi námi a mezi sousedními národy.“

Císař se radil. Všichni rádcové mu radili, aby poslal Cyrila a Metoděje. Zavolal si tedy Cyrila a pravil mu: „Vím, že jsi unaven, ale nemám nikoho jiného schopného pro toto poslání. Dám ti mnoho darů (na cestovní výlohy). Vezmi s sebou bratra Metoděje a jdi; jste oba Soluňané a všichni Soluňané mluví čistě slovansky.“ Cyril nato: „Unaven jsem i nemocen, ale přece půjdu. Ovšem těžko bude hlásati víru, když ještě nemají přiměřených písmen ani knih v domácím jazyku.“ Tak vypravují staroslovanské legendy, které se tu navzájem doplňují.

Cyřil vydal se na Moravu jako obyčejný kněz, Metoděj pak byl jen jáhnem, ačkoliv Rostislav žádal si biskupa, a Metodějovi v Cařihradu nabízeli hodnost arcibiskupskou. Svatí bratři nechtěli však přijati církevních hodností od patriarchy Fotia, ani od jeho biskupů. Pak také apoštolská moudrost jim přikazovala, že je vhodnějším, přijdou-li k Moravanům jako obyčejní misionáři, dokud není rozhodnuta otázka církevní pravomoci.

Založení slovanského písemnictví a slovanské bohoslužby.

Staroslovanský životopis Metodějův naznačuje, že už jako kníže slovanského území myslil Metoděj na misijní dílo mezi Slovany. V té myšlence se ještě více utvrdil v klášteře olympském. Pod palčivým východním nebem na hoře Olympu, vzdálení byzantské omezenosti a sobecké úzkoprsosti, rozšířili svatí bratři ještě více své duševní obzory, že ještě hlouběji pochopili všechnu hlubokost a širokost obecné Kristovy lásky, podle které jsou všichni národové povoláni k světlu Kristovy blahověsti a k nebeské svatební hostině. V duchu apoštola Pavla a prvních křesťanských století byli živě přesvědčeni o tom, že před Bohem není rozdílu mezi národy první a druhé třídy, nýbrž že jsou všechny stejně povolány k svobodě dítek Božích a že mají stejné právo na křesťanskou blahověst ve vlastním jazyku. Ve společnosti východních mnichů z Egypta, Palestiny a Syrie poznali, do kolika rozličných východních jazyků jsou přeloženy svaté knihy a

v kolika rozličných jazycích se koná bohoslužba. Jistě se v srdcích svatých bratří nítíl plamen horlivosti pro pokřestění Slovanů podle zásad křesťanské rovnoprávnosti, aby i Slované mohli Boha slavit ve svém jazyku.

O svatém Metodějovi vypráví legenda, že se na Olympu horlivě obíral svatými knihami, o sv. Cyrilu pak, že s knihami rozmlouval. Oba měli dosti příležitosti k práci literární. Je tedy vskutku pravděpodobno, že se už tehdá pokusili překládati svaté knihy na jazyk slovanský a že připravovali slovanský překlad sv. Písma.

Obě staroslovanské legendy se zmiňují o tom, že Cyril vynášel a sestavil slovanská písmena teprve po příchodu moravského poselstva. „Po svém starém obyčeji postupoval Cyril a se svými pomocníky horoucně se modlil. Zakrátko se mu zjevil Bůh, který slyší modlitby svých služebníků, osvítil ho, že sestavil slovanská písmena a jimi začal psáti slova evangelia: „Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo atd.“ Těmi slovy začínala kdysi kniha nedělních evangelií. Převodl tudíž Cyril nejdříve nedělní evangelia. Vypravování staroslovanské legendy možno tak rozuměti, že měl Cyril ovšem aspoň částečně překlad už dříve připraven a že také už dříve pokusil se sestaviti slovanskou abecedu, ale nemohl se ještě rozhodnouti, jak a v jaké podobě by měl své dílo dovršiti. Staroslovanský překlad evangelií je totiž tak pečlivě a přesně sestaven, že nebylo možno tak dokonalého díla v náhlosti vykonati. Je psán ve starém macedonském nářečí slovanském. Ale i z jiných příčin smíme souditi, že byl překlad už připraven před odchodem na Moravu. Po příchodu moravského poselstva přesvědčil se Cyril, že nářečí moravsko-slovanské tak je podobno macedonskému, že jeho překlad bude se hodit pro Moravany. V modlitbě prosil Boha za osvícení a pak se rozhodl pro zvláštní způsob písma i překladu. Ještě několik desítek let později dovolávali se žáci cyrilometodějští na obranu staroslovanské bohoslužby toho, že písmo staroslovanské je božského původu a je tudíž v tom ohledu více svaté než řecké a latinské, která jsou původu pohanského.¹⁶

Věda dokázala, že sv. Cyril vynalezl tak zvané písmo hlaholské. Po něm pojmenovaného písma cyrilského (cyrilice) začalo se užívat teprve ve století desátém. Jazykozpytci ještě dnes obdivují se Cyrilovu dílu literárnímu. Staroslovanská písmena tak přesně vyjadřují

slovanské hlásky a staroslovanský překlad evangelií je tak dokonale mistrovské dílo, že se v tom ukazuje neobyčejné vzdělání a rozumová bystrost sv. Cyrila; jeho literární dílo patří mezi nejdůležitější zjevy v písemnictví, co jich znají dějiny! Při svém díle měl Cyril ještě jiné pomocníky. Tak podotýká legenda, že Cyril s pomocníky prosil Boha za osvětlení. To byli Cyrilovi slovanští žáci,

Boží Slovo (Logos) obklopené znaky čtyř evangelistů. (Vasněcov.)
„Na počátku bylo Slovo“... tak začíná Cyrilův překlad evangelií.

pocházející nejspíše z Macedonie. Z toho můžeme souditi, že se svatí bratři už dříve připravovali na misijní dílo u Slovanů a že se kolem nich shromážd'ovali slovanští žáci.

Kromě svatého Písma přeložil sv. Cyril také bohoslužebné knihy na slovanský jazyk a spolu s bratrem Metodějem ustavil slovanskou bohoslužbu. Projevil tím sv. Cyril velikou samostatnost a původnost.

Založení staroslovanského křesťanského písemnictví a slovanské bohoslužby je takového významu pro víru i osvětu, že mělo rozhodující vliv na slovanské a vůbec evropské dějiny a že změnilo tvář-

nost východní Evropy. Slované byli tím vřazeni v duchu křesťanské všeobecnosti mezi vzdělané křesťanské národy; jakmile byl slovanský jazyk povznesen na oltář, byly také i slovanské národy povzneseny v družinu svobodných křesťanských národů. Tak to zdůrazňovalo písmo řeckého císaře knížeti Rostislavovi:

„Bůh, který chce, aby každý přišel k poznání pravdy a dosáhl vyššího důstojství, viděl tvoji víru a usilovnou snahu a dnes v našich časech zjevil písmo vaší řeči, čehož dříve nebylo, nýbrž jen v prvních dobách křesťanských, abyste byli i vy připočteni k velikým národům, kteří oslavují Boha svým jazykem. Proto jsme ti poslali tohoto zbožného a pravověrného muže, v knihách velmi vzdělaného a mudrce (filosofa), kterému Bůh zjevil písmo vaší řeči. A hled', přijmi dar (věrověstce Cyrila) větší a drahocennější nad všechno zlato a stříbro a drahé kamení i pomíjející bohatství. Vynasnaž se spolu s ním brzo upevniti to dílo a celým srdcem hledati Boha, a spásy lidí nezanedbávej, nýbrž všechny povzbuzuj, aby bez váhání vstoupili na pravou cestu, abys, přiveda je svým přičiněním k Božímu poznání, přijal též svoji odměnu spolu s ním na tomto i na onom světě za všechny ty duše, které uvěří v Krista, Boha našeho, od nynějška až do konce, i abys zanechal po sobě památku pozdějším pokolením podobnou, jako veliký císař Konstantin.“

Písmo je psáno v duchu sv. Cyrila a Metoděje. Pravděpodobná je při psaní jeho účast Metoděje, o kterém tam není žádné zmínky. Tak byli slovanští apoštolé úředně představeni Moravanům.

Když bylo vše připraveno, odputovali z jara roku 863 se svými průvodci na Moravu. Byla to daleká, apoštolská cesta do neznámých krajů a do těžkých poměrů. Odcházeli s tím vědomím, že už sotva kdy uzří svoji domovinu. Rozloučili se s Cařihradem, s přáteli a sourozenci, zvláště pak se svojí milou matičkou, ne-li snad už s jejím hrobem. A při loučení se ještě ohlédli tam k jihu — k svaté hoře Olympu. Vzpomínka na drahou matku a na blažené dny olympské samoty je doprovázela ještě i v cizině. Nesli s sebou rozkaz drahé matky: Umře-li jeden z nich v cizině, ať druhý bratr přenese tělo mrtvého domů a pochová ho v domácím klášteře tam pod Olympem!

Slované ve střední Evropě byli tehdy v ustavičných bojích s mocnou franko-německou říší. Po smrti císaře Karla Velikého (r. 814) rozpadla se jeho veliká francká říše. Synové Karlova nástupce Ludvíka Pobožného rozdělili verdunskou dohodou roku 843 říši ve tři části. Prostřední díl francké říše a Itálii dostal římský císař Lotar (840—855); jeho syn Ludvík II. obdržel římskou korunu císařskou a vládl jen v Itálii (855—875). Východní franckou říši spravoval král Ludvík Němec (843—876) a po něm Karel Tlustý (876—887; od roku 881—887 římský císař); to je německá část francké říše, Německo. Západní franckou říši dostal Karel Lysý (840—877; 875 až 877 římský císař); to je počátek říše francouzské.

Vnitřní boje v rozdělené říši francké dávaly Slovanům ve střední Evropě příležitost, aby bojovali se zdarem za svoji neodvislost a aby si zřizovali samostatné říše. Tak se částečně osamostatnili Čechové (kníže Bořivoj, pokřtěn okolo r. 880). Silnější ještě byla *Morava*. V letech asi 830—846 sjednotil moravský kníže Mojmír moravské kmeny a odstranil anebo si podmanil menší knížata v zemi. Mezi jinými zapudil i nitranského knížete *Pribinu*, který podporoval křesťanství, ač sám byl ještě pohanem. V Nitře postavil kostel a roku 830 pozval solnohradského arcibiskupa, aby jej posvětil.* Tím si zabezpečil přízeň Němců. Možná, že právě tato samostatná politika Pribinova byla příčinou, že ho Mojmír okolo roku 835 napadl a vyhnal.

Pribina utekl se do *Panonie* k německému markrabímu Ratbodovi, dal se pokřtít a dostal lénem Dolní Panonii a stal se jaksi markrabím. Založil město Blatograd (Mosburg) u Blatenského jezera. Po něm vládl jeho syn Kocel (861—874), poddaný sice Němcům, ale přece velmi samostatný smýšlením i skutkem. Tehdejší Panonie sahala na severu a východě k Dunaji, na jihovýchodě po Sávu, na západě dosahovala přibližně k nynější Vídni (Tulnu) a k Vídeňskému lesu (Wienerwald) a zabírala východní Štýrsko.

Němci se namáhali ze všech sil, aby dosáhli nadvlády nad slovan-skými knížaty. Tak sesadil král Ludvík roku 846 přemocného moravského knížete *Mojmíra* a dosadil knížete *Rostislava* (846—870).

* Staré podání tvrdí, že se ten kostelík aspoň částečně zachoval ještě na východním konci nynějšího stolního chrámu v Nitře!

Ten však využil vnitřních bojů v německé říši k tomu, aby tím více upevnil svoji říši, která objímala nynější Moravu, část Dolních Rakous po Dunaj a veliký díl Slovenska (Nitru). V Nitře vládl ve spojení s Rostislavem jeho synovec Svatopluk (849—894), pozdější mocný kníže Velké Moravy.

Rostislav odrážel šťastně německé útoky a vše připravoval, aby byla Morava politicky i církevně úplně nezávislá na Němcích. Němci používali křesťanství a církevní správy pro své politické cíle, aby mohli šířiti a upevňovati nadvládu nad Slovany. Proto prosil Rostislav papeže Mikuláše I. o misionáře,¹⁷ aby mohl pozvolna samostatně upravití církevní poměry v bezprostředním svazku s Římem, ale nezávisle na Němcích. Papež Mikuláš nemohl mu poslati misionářů znalých jazyka slovanského; možná také, že neviděl dostatečného podkladu pro samostatné církevní zřízení moravské. Rostislav se potom obrátil do Cařihradu. Věděl, že je tam větší počet křesťanských Slovanů; snad už slyšel o veliké způsobilosti a horlivosti sv. Cyrila a Metoděje.¹⁸ V Cařihradě rádi vyhověli Rostislavovi. S jedné strany byli sv. Cyril a Metoděj plni apoštolské horlivosti pro šíření křesťanské víry mezi Slovany. S druhé strany politika nutila řeckého císaře k spolku s Moravany.

Němci se totiž tehdy spojili s Bulhary, nebezpečnými nepřáteli byzantskými. *Bulhaři*, bojovný národ původu tatarského, založili na Balkáně mocnou říši; spojovali pod svojí nadvládou balkánské Slovany a sami se pozvolna poslovanili. Říše bulharská sahala tenkrát až po Sávu a hraničila s Panonií; byli tedy Bulhaři sousedy Němců, kteří vládli Panonií. Jako panonská a moravská knížata pod nadvládou německou, tak usilovala i knížata srbská pod nadvládou bulharskou o svoji samostatnost. Sousedy tehdejšího Bulharska a Panonie byla knížata chorvatská. Tito slovanští národové stali se první účastní náboženské i osvětové činnosti svatých apoštolů slovanských.

Slovanští apoštolé na Moravě a v Panonii.

V prvé polovici roku 863 přišli sv. Cyril a Metoděj provázeni moravským poselstvem na Moravu. Přinesli s sebou svaté ostatky sv. Klementa a slovanský překlad nedělních evangelií, dva drahocenné poklady v rukou dvou velikých a svatých mužů. Rostislav je slavně

přivítal a lid s radostí a svatou úctou pozdravil svoje nové apoštoly.

Prostoduší Moravané nemohli ovšem dosti oceniti velikost svatých apoštolů slovanských a netušili, že s příchodem svatých bratrů na Moravu začíná nová doba církevní a osvětové činnosti, která změní tvářnost polovice Evropy. Ale jistě podívovali se sv. Cyrilu a Metodějovi, jejichž sláva se nyní šířila po Moravě. Moravanům nemohlo zůstatí utajeno, že je sv. Cyril jedním z největších učenců a nejzbožnějších kněží své doby; slyšeli o velikých státnických a právnických

Velehrad od východu. Kostel a kaple Cyrilka.

schopnostech sv. Metoděje, o slavných a svatých činech, které svatí bratři vykonali doma. Stěží mohli oceniti, že svatí bratři svým světovým křesťanským rozhledem, svým hlubokým pochopením křesťanské všeobecnosti převyšovali všechny muže své doby. Podívovali se tomu, že ti dva velcí mužové mluví čistě a plynně libozvučným jazykem slovanským, jako by byli rozenými Slovany, a že s celou hlubokostí a šírokostí Kristovy lásky milují slovanský národ a že se chtějí úplně obětovati za utlačované a pohrdané Slovany. Ano, to jsou praví apoštolé Kristova učení lásky ke všem lidem a horlivosti pro spásu nesmrtelných duší! Ano, to je vskutku víra pro jejich domovinu, která je zbaví pout pohanské temnoty, ale nevloží cizího jářma na jejich šíji, poněvadž všem dá svobodu dítek jednoho ne-

beského Otce! Ano, toť apoštolé, kteří učí nejen milým a srozumitelným slovem, ale i svítí příkladem!

Staroslovanská cyrilská legenda vypravuje, že Rostislav vybral nadané a hodné mladíky své země a odevzdal je svatým bratrům, aby je učili jako své žáky. Učili je tedy čísti a rozuměti svatým knihám. Pokračovali v jejich překládání. Přeložili knihy bohoslužebné a učili své slovanské žáky modliti se „jitřní, denní a večerní modlitby a znáti obřady sv. svátostí“. Založili školu pro výchovu kněží-misionářů, jakýsi seminář. Napsali učebnice pro svůj seminář, přeložili obřadní knihu i modlitby, které odpovídají asi našemu breviři. Tím dokázali, že byli vpravdě velikými misionáři. V pravém duchu křesťanské všeobecnosti začali ihned vychovávat domácí dorost kněžský, což bylo vždy jednou z hlavních starostí katolické církve, která neustává připomínati, jak je potřeba pečlivého výchovu kněžského dorostu, zvláště výchovu domácího duchovenstva.

Moravanům začalo nové křesťanské jaro. Cyrilská legenda proslavice praví, že se splnila slova Isaiáše proroka (35, 5-8): „I otevřely se uši hluchých, aby slyšeli slova svatého Písma, a rozvázal se jazyk němých.“ „A Bůh se z toho radoval, ale d'ábel byl zahanben.“

O sv. Metodějovi jsme dosud ještě neslyšeli, že by byl vystupoval jako misionář a učitel. Na Moravě ještě stále sice „pokorně posluhoval svému bratru filosofovi“; jako jáhen přisluhoval při službě Boží knězi Cyrilovi, ale zároveň se také po prvé připomíná, že „učil s ním“. Svatí bratři chodili v apoštolské službě po moravských vesnicích a městech. Všude zaháněli pohanskou temnotu, pohanské bludy a zlozvyky. Jako kdekoliv jinde, tak bylo zvláště mezi Moravany křesťanství velmi povrchní. Mnozí zůstávali v srdci a v životě dále pohany, ač byli již pokřtěni. Ale také nepokřtění ještě pohané tu byli. Mezi moravskými Slovany šířili totiž víru němečtí kněží; Morava byla podřízena biskupům německým. Víme, že tehdejší pohraniční biskupové němečtí nevynikali svatostí ani učeností, sloužili německým politickým záměrům a se zbraní v ruce účastnili se válek. Kněží nebyli asi lepší. Slovanského jazyka neznali a také neměli veliké horlivosti k boji proti pohanským bludům a zlořádům. Staroslovanská legenda cyrilská je obviňuje, že dokonce sami učili bludům a pověrám: že všeliký zeměplaz je stvořením d'ábelským; devíti hříchů se zbaví, kdo zabije hada; kdo zabije člověka, tři měsíce ať pije

z dřevěné číše. — Ale dosti na tom, když připustíme, že byli němečtí kněži málo horliví a málo schopní k boji proti pohanským pověrám a zlořádům. Zvláště činí se zmínka o tom, že nezakazovali pohanských obětí a cizoložných manželství. Velmi pravděpodobno je, že byli v těchto věcech příliš ústupní.

Starý Velehrad. Obraz ze 17. století, který má představovat Velehrad z doby cyrilometodějské. Nahoře vlevo domnělý erb arcib. Metoděje (r. 880).

Svatí bratři však zvlášť rozhodně vystupovali proti pohanským obětem a na obranu křesťanského života manželského. „Všechny ty bludy a zlozvyky vyplenili jako trní a spálili v ohni svých modliteb.“ Z dějinných pramenů je známo, že křesťanství muselo zvláště dlouho bojovat za uplatnění křesťanského učení o svátostném manželství. Tak tomu bylo u všech mladých křesťanských národů; u Slovanů

však o to více, oč povrchněji je učili němečtí misionáři. Zámožnější občané a velmoži často zapuzovali svoje dřívější manželky a brali si jiné.* Svatí bratři byli však v tom ohledu přísní a rozhodně na tom stáli, aby všichni křesťané bez rozdílu stavu, velmoži i prostí, pevně se drželi učení Kristova o nerozlučitelnosti křesťanského manželství. Legenda obšírně uvádí výpovědi Písma sv., kterými dokazovali nerozlučitelnost křesťanského manželství a bojovali za čistotu společného života proti nečistotě a cizoložství.

V prvních křesťanských stoletích byla bohoslužba, zvláště oběť mše sv., nadevše důležitým prostředkem a střediskem náboženského života i učení. Svatí bratři v tomto duchu prvních křesťanských století vysoko cenili význam bohoslužeb pro náboženský život i náboženské vzdělání, stejně jako se na to klade důraz i v nejnovější době, kdy se všude šíří „liturgické hnutí“. Bohoslužebné knihy přeložili na jazyk slovanský, aby z nich mohl lid čerpat poučení a povzbuzení. Zvláště po tom toužili, aby se lid mohl s porozuměním účastnit mše sv. Proto také mši sv. přeložili na slovanský jazyk; sv. Cyril začal dokonce mši sv. sloužiti v jazyku slovanském. To byla v tehdejší době neobyčejná novota. Němečtí kněží zvedli mocný odpor proti tomu. Svatí bratři věděli, že Morava patří k západnímu křesťanstvu, a že je tu třeba v otázkách obřadu řídit se zásadami římskými. Ale i mnohé jiné důvody je nutily, že se záhy rozloučili s Rostislavem a vydali na cestu do Říma. Jistotně i Rostislav si přál, aby svatí bratři šli do Říma *upravit moravské poměry církevní*.

Pro Moravu byly tehdy velmi bouřlivé časy. Německý král Ludvík pozoroval, jak Rostislav upevňuje samostatnou říši moravskou. Spojil se s Bulhary a sebral silné vojsko proti Rostislavovi. Německá vojska přešla u Tulnu přes Dunaj a bez odporu přihnala se k Rostislavově pevnosti „Dovině“ (Děvínu) a ji oblehla. Rostislav viděl, že takové přesile nemůže čeliti. Proto se v pokoji s Němci porovnal a slíbil věrnost německému králi. Moravané ovšem čekali jen příležitost, aby se opět zbavili cizí nadvlády. Pro sv. Cyrila a Metoděje nebyla to doba zvláště příhodná. Nicméně pokojně pokračovali ve své činnosti. Získali si důvěru moravského lidu. Jejich žáci prospívali rychle ve vědomostech i v křesťanském životě. Blížila se doba, kdy by je bylo třeba vysvětit za kněze. To byla opět důležitá pohnutka

* Je to patrné z dopisů panonského knížete Kocela papeži Janu VIII.

pro římskou cestu. Zdůrazňuje ji také staroslovanská legenda Cyri-
lova.¹⁹

Podle vypravování legendy pracovali svatí bratři na Moravě 40
měsíců, tedy skoro tři a půl roku. Vydali se tudíž na cestu koncem
roku 866 nebo počátkem roku 867.

Cyril a Metoděj u Slovinců.

V tehdejší Panonii přebývali Slovinci, kteří tenkrát mluvili skoro
toutéž řečí jako tehdejší Moravané (Slováci). Jistě, že také panonští
Slovinci zatoužili po svatých učitelích, kteří jejich sousedy Morava-
ny poučovali v milém rodném jazyku, jistě, že věděli už, jak horlivě
a úspěšně působili svatí bratři mezi Moravany. Počátkem roku 867
přišli sv. Cyril a Metoděj do Panonie; možná, že se chtěli na pozvá-
ní panonského knížete Kocela vzdáliti z nepokojné Moravy a hlásati
evangelium křesťanského míru lidu panoňskému. Kníže Kocel při-
vedl jim přes 50 žáků, aby je připravili k duchovnímu stavu. Asi půl
roku zůstali v Panonii, vyučovali své žáky a po celé zemi rozšiřovali
a upevňovali křesťanskou víru. Panonští Slovinci byli zrovna tak,
jako Moravané, celí šťastni, když poslouchali tak svaté, apoštolské
muže; byli jim oddáni s pravou dětinnou láskou. Zvláště kníže Kocel
z hloubi duše přilnul ke slovanským apoštolům, jak je to patrné z je-
ho celého jednání, z jeho zájmu o sv. Metoděje a z jeho dopisování
s Římem. V tom ohledu vynikal i nad moravským knížetem Rosti-
slavem.

Moravané i panonští Slovinci byli sv. Cyrilu i Metoději velmi vděč-
ni za dar pravé víry, zvěstované rodným jejich jazykem. Rostislav
i Kocel nabízeli svatým bratrům bohaté dary, ale apoštolé vše odmít-
li; vyprosili si jen 900 otroků a ty propustili na svobodu. Tak slo-
vem i příkladem učili, že křesťanství je věrou *obětavosti, lásky a*
svobody.

Uprostřed roku 867 odcestovali naši apoštolé do Říma. Drželi se
staré římské cesty na Ptuj, Celje, Emonu (Ljublanja), Akvileji a Be-
nátky.

Morava i Panonie byly misijními zeměmi na pomezí západní části
katolické církve. Proto se museli svatí bratři obrátiti do Říma, když
chtěli upravit moravské církevní záležitosti. Sami k tomu hledali

příležitost, aby mohli své dílo předložit v Římě a dosíci schválení od nejvyšší moci církevní. Také Rostislav si to přál, poněvadž jenom tímto způsobem mohl si zajistiti neodvislost a bezpečnost před německými politickými i církevními záměry. Možná, že svatí bratři ohlásili svoje přání do Říma. V Římě a v okolí bylo více řeckých klášterů. Cařihradští a olympští mniši měli živé styky s Římem, s papežem i s římskými mnichy. Tak mohli též naši apoštolé po římských mniších řeckých oznámiti svoje tužby papeži. Velmi pravděpodobno je, že proto vzali s sebou na Moravu ostatky sv. Klementa, aby je odtamtud mohli donést do Říma, a že tedy už při odchodu z Cařihradu měli úmysl putovati také do Říma. Obě legendy staroslovanská i římská vypravují, že papež Mikuláš doslechl o působení svatých bratrů a že je pozval do Říma; „toužil je spatřiti, jako anděly (apoštolů) Boží“.

Papež sv. *Mikuláš I.* (858—867) byl svatý muž, štědrý a milosrdný k chudým, ale neúprosně přísný oproti císařům a mocným, jestliže se prohřešili proti církvi a proti Bohu. Zvláště hájil svrchovanosti a obecnosti církve proti knížatům, která chtěla římského císařství a křesťanské víry zneužít pro své sobecké, politické cíle. Horlivě bojoval za obecnou jednotu katolické církve a za její nezávislost na byzantské a německé (francké) úzkoprsé státní moci. Dokonce i němečtí dějepiscové tvrdí,²⁰ že se misijní záměr sv. Cyrila a Metoděje krásně shodoval s vůdčími myšlenkami velikého papeže Mikuláše I. Jak slovanští apoštolé, tak i papež Mikuláš I. si přál, aby byla zřízena ve střední Evropě na pomezí východní církve samostatná církevní organisace, která by byla přímo spojena s Římem, a nezávislá na Němcích i Byzanci. Proto se mnohým zdá býti věrohodným, že papež Mikuláš I. byl odhodlán podporovati misijní plán slovanských apoštolů a proto že je pozval do Říma.

V Benátkách.

Cestou zastavili se svatí bratři na nějaký čas v Benátkách. Tam sv. Cyril vedl s kněžstvem benátským obsáhlé, učené rozhovory o oprávněnosti slovanské bohoslužby. V Benátkách bylo mnoho Řeků. Benátčané měli živé obchodní styky s císařstvím řeckým a přáli řeckým snahám. Benátky patřily tehdy pod patriarchát akvilejský. A svatí

bratři měli vážné důvody k rozhovoru s akvilejským patriarchou, který měl tenkrát pravomoc nad územím po Drávu a ještě dále k severu posílal své misionáře. Dorozumí-li se naši apoštolé s patriarchátem akvilejským, bude jejich působnost mezi Slovany velmi ulehčena; také by tím získali velikou oporu v Římě. Možná, že měli ještě zvláštní přání, aby akvilejský patriarcha posvětil několik jejich žáků za kněze. Tu pak ovšem vyvstávala důležitá otázka v příčině slovan-

Basilika sv. Apolináře v Raveně.

ské bohoslužby.²¹ Akvilejské a benátské kněžstvo nemělo, přes svoje svazky s Řeky, porozumění pro slovanskou bohoslužbu, ani pro cyrilometodějské misijní záměry. Tak si můžeme vysvětliti, že se v Benátkách rozvinul ostrý spor mezi Cyrilem a mezi benátským kněžstvem.

Staroslovenská legenda Cyrilova snad poněkud přehání, ale věc byla jistě velmi vážná. „Když byl (Cyril) v Benátkách, povstali proti němu biskupové, kněží a mniši, jako havrani proti sokolu, a vyzvedli trojjazyčný blud, řkouce: Pověz nám, člověče, jak že jsi ty sestavil

slovanské písmo (a knihy) a jemu učíš, kdyžť je nikdo dříve nevnalezl, ani apoštolé, ani římský papež, ani svatý Řehoř, ani Jeronym, ani Augustin? (Nač to novotářství?) My přece známe jenom tři jazyky, v kterých je dovoleno oslavovati Boha: hebrejský, řecký a latinský.“ Cyril bystře a živě dokazoval oprávněnost slovanské bohoslužby. (Jeho důkazy uvedeme později.) Svými důvody je překonal a „zahanbil, a nechav je, odešel“.

Nezbývalo nic jiného, než aby se svatí bratři obrátili přímo do Říma, Cyrilova legenda vskutku vypravuje, že ještě v Benátkách dostali papežův list, aby přišli do Říma; též legendu Metodovu i římskou možno si tak vykládati. Je tedy možno, že se v Benátkách zdrželi také proto, aby tam vyčkali papežovu odpověď na svoje přání, které (prostřednictvím řeckých mnichů) oznámili do Říma. Z Benátek do Říma vedla cesta obyčejně po moři do Raveny a odtamtud po suché zemi. *Ravena* byla zpolovice město řecké. Tu kdysi sídlili západní římscí císařové a zástupcové řeckých císařů, kteří časem mívali moc nad velikou částí Italie. Bylo tam více krásných kostelů, postavených v byzantském slohu. U někdejšího ravenského přístavu jest ještě zachována velkolepá basilika sv. *Apolináře z 5. století*; v ní se též jistě modlili svatí bratři.

Tehdy ještě v Raveně stál Theodorikův císařský palác. Sv. Metoděj ještě později ho vzpomínal, když dokazoval nepřenositelné prvenství římských biskupů. Na svých cestách do Říma a z Říma jistě bral se skrze Ravenu. Smíme proto souditi, že i společná cesta svatých bratrů vedla Ravenou.

V Ř í m ě.

Když se poutní družina svatých bratrů a jejich žáků blížila Římu, byli tam už zpraveni, že soluňští bratři přinášejí ostatky sv. Klementa, římského papeže z prvního století po Kristu. Římané s papežem Hadriánem II. (867—872) v čele přijali co nejslavněji svaté bratry. Ostatky sv. Klementa byly dobrým doporučením pro svaté bratry, že byli oba uctivě a blahovolně přijati. To slavné uvítání je věrohodně popsáno v římské legendě; napsal ji velletrijský biskup Gauderik, který byl sám očitým svědkem uvítání a potom ještě mnoho se stýkal s našimi apoštoly. Staroslovanská legenda Metodějova pozname-

nává, že byl biskup Gauderik nepřítelem slovanské bohoslužby; neměl tudíž důvodu, aby přeháněl slávu slovanských apoštolů. Proto

Přenesení svatého Klementa v Římě.

Obráz z jedenáctého století ve starém kostele sv. Klementa. V průvodu je také sv. Cyril a Metoděj. Sv. Cyril a papež mají svatozář, Metoděj však nikoliv.

smíme tím více věriti jeho vypravování, jak si v Římě vážili svatých bratrů a jak také sv. Cyrila pochovali v Římě s velikou úctou.

Několik týdnů před příchodem našich apoštolů umřel papež Mikuláš I., totiž dne 3. listopadu 867. Přijal je tedy jeho nástupce, pa-

papež Hadrián II., který byl korunován* 14. prosince 867. Smíme proto tvrditi, že naši apoštolé přišli do Říma koncem roku 867.

Papež se velice zaradoval, když zvěděl, že přinášejí ostatky sv. Klementa, které po horlivém hledání byl našel Cyril. S lidem i kněžstvem vyšel jim naproti ven z města před městské hradby; s velikou úctou přijal ostatky sv. Klementa a také uctivě pozdravil svaté bratry. Ostatky přinesli ve slavném průvodu do kostela sv. Klementa. To byly veliké slavnosti! Ve starém spodním kostele sv. Klementa je ze století jedenáctého zachován obraz toho slavného průvodu. Na obraze vidíme naše apoštoly hned vedle papeže, jáhnové nesou ostatky, u kterých jiní jáhnové slavnostně mávají kaditelnicemi, vzadu pak jde nepřehledné množství lidu. Staroslovanský Cyrilův životopis a římská legenda vypravují, že se při uctívání ostatků sv. Klementa udály veliké zázraky. Tak byl zázračně uzdraven nemocný ochrnutý na těle a mnoho jiných nemocných náhle se pozdravilo, když uctívali ostatky svatého papeže Klementa. Svatá radost Římanů byla tak veliká, že římská páně dávali svobodu otrokům, kteří vzývali o pomoc Krista a sv. Klementa. V tomto ohledu působil na Římany také sv. Cyril, který byl vždy nadšen pro osvobození otroků. Papež a zbožní Římané chválili a velebili Boha, že mohli po tak dlouhém čase přijati drahocenné ostatky svatého papeže Klementa, a že jejich zázraky proslavilo se město Řím i římské císařství.

Slovanští apoštolé ukázali se papeži a Římanům v nejprázlivějším světle. Římané dívali se s posvátnou úctou na svaté bratry, kteří jim přinesli tak drahocenné ostatky a tím uznali Řím za středisko obecné církve. Již podle zevnějšího vystupování a z prvních zpráv o jejich činnosti poznali Římané, že mají před sebou ctihodné, pravověrné a svaté muže, plné horlivosti pro rozšíření sv. víry a pro obecnou církevní jednotu.

Staroslovanská legenda vypravuje, že sv. Cyril budil v Římě velikou pozornost svou učeností a bystrostí. „Římané bez přestání přicházeli k němu a na vše se ho dotazovali a dostávali dvojí i trojí odpověď.“

Řeční mniši v Římě přijali soluňské bratry jako rodáky velmi laskavě. Možná, že mezi nimi našli naši apoštolé své osobně známé

* Zvolen byl už v listopadu, ale korunovace byla odložena, poněvadž čekali na odpověď císaře Ludvíka.

z Cařihradu nebo s Olympu. Když v Cařihradě nastalo náboženské pronásledování, utíkali se řeční mniši s důvěrou do Říma a u papeže hledali pomoci v boji za pravou víru. Do Říma se častěji uchýlovali

Panna Maria Sněžná. (Sta Maria Maggiore.) (Byla uctívána v Římě už v 9. století; před jejím obrazem modlili se také sv. Cyril a Metoděj.)

vyhnání řeční mniši. Tak bylo v boji za uctívání svatých obrazů v 8. a 9. století, tak bylo i v době Fotiově. Vyhnaný patriarcha Ignatius odvolal se roku 861 do Říma. Jeho stížnost přinesl do Říma cařihradský mnich, opat Theognost, který tam zůstal nejméně do roku 868.

Do Říma se uteklo i mnoho jiných vypuzených mnichů cařihradských nebo olympských. A římské kláštery přijaly je pohostinně.²²

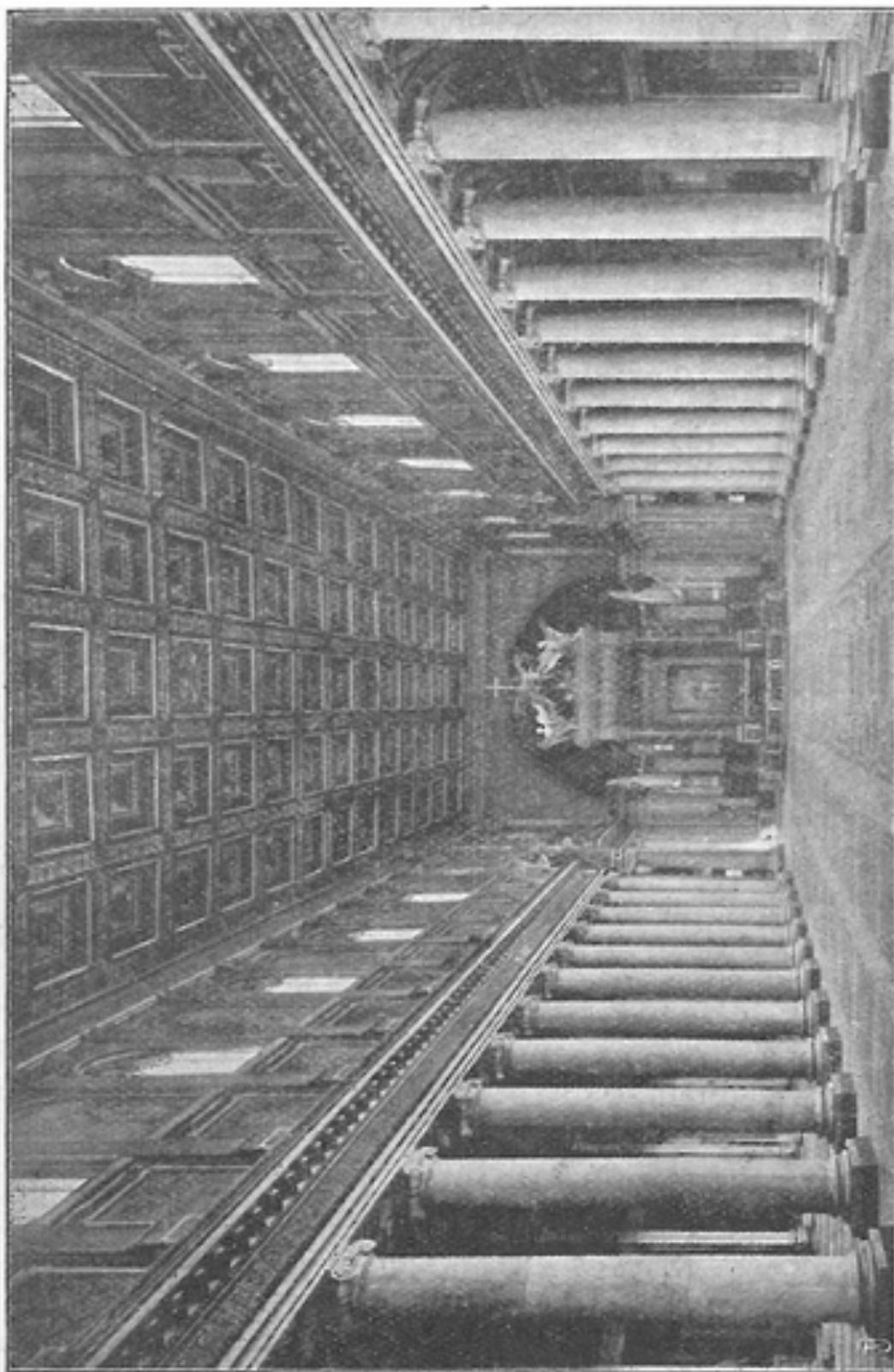
Slovanští apoštolé bydleli se svými průvodčími nejspíše v klášteře sv. Ondřeje při nynějším kostele sv. Řehoře Velikého. Tento klášter zřídil ve vlastním domě sv. Řehoř Veliký okolo roku 575. Klášterní kostel byl zasvěcen sv. Ondřeji, teprve kolem roku 1300 byl v něm postaven boční oltář sv. Řehoře; nynější kostel sv. Řehoře dostal dnešní svou podobu roku 1633. Když byl sv. Řehoř jakožto papežský vyslanec (apokrisiář) v Cařihradě (okolo roku 578—585), provázelo ho též několik jeho mnichů. Už od té doby měl klášter sv. Ondřeje (čili po jménu zakladatele: sv. Řehoře) styky s Řeky. V 8. a 9. století byl útlukem řeckých mnichů a jakýmsi hospicem pro Řeky, kteří přicházeli do Říma. Proto byl vhodným stanovištěm pro naše apoštoly a jejich průvodce. Odtamtud nebylo daleko do Lateránu, kde tehdy sídlili papežové, a ke kostelu sv. Klementa, který byl tak drahý sv. Cyrilu a Metodějovi pro ostatky sv. Klementa. Jiným se zdá býti pravděpodobnějším, že sv. Cyril a Metoděj bydleli v klášteře sv. Praxedy u kostela P. Marie Větší (Sta Maria Maggiore). Tento klášter odevzdal papež Paschalis II. (817—824) řeckým mnichům, kteří tam měli v 9. století své středisko římské. Zcela jisto je však, že sv. Cyril a Metoděj častěji navštěvovali také klášter sv. Ondřeje a že v klášterním kostele sv. Ondřeje (kde stojí nyní kostel sv. Řehoře Velikého), sloužili třetího dne po vysvěcení svých žáků zpívanou mši svatou slovansky.

Slovanští apoštolé našli tedy v Římě dosti opory, aby mohli příznivě upravit důležitou otázku, které je vedly do města sv. Petra. Uvedené okolnosti vysvětlují, proč se tak dlouho zdrželi v Římě. Museli upravit veliké a důležité věci, které závisely na úpravě moravských a panonských politických poměrů; dříve nemohli se vrátiti. Záležitosti, o kterých rozhodoval jen papež, vyřídili rychle.

Papež Hadrián II. (867—872), byl zbožný, laskavý a mírumilovný muž. Pro tyto svoje vlastnosti byl v Římě tak oblíben, že byl už před tím dvakrát (roku 855 a 858) zvolen za papeže, ale on ve své skromnosti volbu po obakrát odmítl; teprve třetí volbu konečně přijal. Je pochopitelné, že slovanští apoštolé bez těžkostí získali si důvěru papežovy.

Papež poznal, že má před sebou veliké, pravověrné a svaté apoš-

toly. Potvrdil jejich učení i jejich misijní metodu, t. j. jejich zvláštní způsob rozšiřování křesťanství mezi Slovy. Zásadně potvrdil

Kostel P. Marie Sněžné v Římě (Maria Maggiore; ze 4.—5. století).

zavedení slovanské bohoslužby, poněvadž viděl, že měli k tomu svatí bratři velmi vážné důvody. Ale konečné církevně-právní rozřešení

této otázky bylo úzce spíato se samostatnou církevní ústavou moravsko-panonskou.

Počátkem roku 868 potvrdil papež slovanský překlad bohoslužebných knih, posvětil slovanské bohoslužebné knihy a položil je na oltář v kostele *P. Marie „u jeslíček“* (P. Marie Sněžné, Maria Maggiore).²³ Zároveň jáhna Metoděje posvětil za kněze. Je pravdě podobno, že právě v tomto *Mariánském kostele* zpíval sv. Metoděj svou první mši svatou.

Biskup Formosus, který se vrátil s misijní činností z Bulharska, a velletrijský biskup Gauderich, veliký ctitel sv. Klementa, posvětili z rozkazu papežova žáky Cyrila a Metoděje za kněze. (Metodějova legenda uvádí, že kromě Metoděje byli posvěceni tři žáci za kněze a dva za lektory.) Na pomoc a za vůdce po římských kostelích dal jim papež svého knihovníka *Anastazia*, dobrého znalce řeckého jazyka, a jeho příbuzného (strýce), *biskupa Arsenia*. Oba byli mužové velmi schopni, oba byli papežovými rádci. V jejich průvodu sloužili slovanští novokněží mše svaté v hlavních kostelích římských. S mladistvou horlivostí zpívali mši svatou slovansky; první den v kostele *sv. Petra*, druhý den v starém kostele *sv. Petronily*.^{*} třetí den v kostele *sv. Ondřeje*. V kostele pak sv. Pavla, velikého světového apoštola národů, celou noc prozpěvovali slovanské bohoslužebné písně; den nato zpívali mši svatou na hrobě sv. Pavla. Vroucí a zbožný zpěv slovanských bohoslužebných písní a modliteb a slovanské mše svaté byl pro Římany velikou novotou. Zbožný lid s podivem naslouchal novým zpěvům. Ale uvidíme, že se také ozývali mnozí protivníci slovanské bohoslužby.

Vše to se událo počátkem roku 868 do měsíce března toho roku.²⁴ Biskup Arsenius z Orte byl totiž blízko dotčen zločinem spáchaným proti papežovým příbuzným v březnu roku 868; odešel z Říma a náhle umřel v Beneventu. Anastasius byl jako Arseniův příbuzný obviněn z účasti na onom zločinu; proto byl na podzim roku 868 vyobcován z církve,²⁵ a teprve následujícího roku byl uznán za nevinna. To byly ovšem i pro slovanské apoštoly události nepříjemné. Také z Cařihradu přicházely bouřlivé zprávy.

* Ten kostel pobořilo zemětřesení roku 897.

Od konce roku 858, kdy nastoupil patriarcha Fotius, napořád přicházely do Říma nepříjemné zprávy o cařihradských zmatcích. Papež Mikuláš I. měl po celý čas své vlády co činiti s cařihradskými nepokoji. Roku 863 odsoudil a sesadil na římské synodě Fotia. V následujících letech psal do Cařihradu více listů, aby pokojně urovnal tamější spory. Několik měsíců před svou smrtí obdržel zprávy o Fotiových útocích proti právům i proti pravověrnosti římské církve. Fotius totiž v listě k bulharskému knížeti a v okružním listě k východním patriarchům (počátkem roku 867) usilovně napadal římskou církev a vyčítal jí bludařství, především blud o vycházení Ducha sv. od Otce i syna. Papež Mikuláš I. viděl, že by mohly Fotiovy útoky mít strašné následky a mohly konečně přetrhati církevní jednotu mezi Římem a Cařihradem. Proto upozorňoval západní biskupy, aby bránili církve proti těmto útokům. Papež Mikuláš I. se nemýlil. Fotiův okružní list položil vskutku základnu pozdějším bohoslovným bojům řeckým proti Římu a tím i základnu rozkolu. Řím byl znepokojen.

Ke konci roku 867 nastal v Cařihradě nečekaný převrat. Císař Michal III. byl zabit. Na císařský trůn zasedl císař Bazil (867—886), na patriarší Ignatius. Fotius byl sesazen. Vprostřed roku 868 (v srpnu) přišli do Říma vyslanci císaře Bazila i patriarchy Ignatia. Přinesli s sebou akta Fotiovy synody z léta roku 867. Na té synodě Fotius papeže vyobcoval (z církve) a sesadil. S velikou rozhořčeností odsuzovali řečtí vyslanci drzost Fotiovu; akta Fotiovy synody hodili na zem v přítomnosti družiny papežovy, císařský vyslanec je nohama pošlapal a ťal do nich mečem. Vyprávěli, jak Fotius podvodně postupoval a falšoval podpisy na aktech. V Římě dlouho vyšetřovali cařihradské spisy i události. Teprve počátkem června roku 869 odsoudili konečně na synodě římské synodu Fotiovu a potvrdili patriarchu Ignatia, akta synody Fotiovy pak na schodech kostela sv. Petra spálili. Teprve po této synodě vrátili se řečtí vyslanci do Cařihradu. Tam sešel se téhož roku (869) všeobecný církevní sněm, aby uspořádal zmatky, způsobené Fotiem a jeho přívrženci.

Slovanští apoštolé v Římě mnoho slyšeli o těch bojích a převratech od řeckých mnichů i od Římanů. Možná, že byli osobně přítomni

příchodu řeckých vyslanců a že viděli, jak tito vyslanci s východní živostí šlapali po aktech Fotiovy synody. Jistě pak slyšeli, jak cařihradští vyslanci vyprávěli o velikých bojích a převratech v Cařihradě. Vždyť se řečtí vyslanci zdrželi v Římě skoro celý rok. A svatí bratři byli taktéž jakýmisi vyslanci cařihradského dvora, tudíž měli dosti příležitosti i příčiny, aby s nimi přišli vícekrát do styku. Jednalot' se o věci vážné a znepokojující. A tu jistě jakožto velicí milovníci pokoje a obecné církevní jednoty rádi spolupracovali a se modlili, aby se církevní jednota uchránila a upevnila. Ta myšlenka je krásně vyjádřena v Cyrilově modlitbě na smrtelném loži.

S m r t s v. C y r i l a.

Cytil byl slabého zdraví. Před odchodem na Moravu stěžoval si, že je „unaven a nemocen“. Misijní cesty po Moravě a po Panonii a těžkosti římské cesty ještě více zeslabily jeho zdraví. „Přetrpěl mnoho těžkostí a upadl do nemoci.“ Pravděpodobně ho přepadla horečka. Staroslovanská legenda pak pokračuje: „A když více dní trpěl bolesti, uviděl kteréhosi dne zjevení (vidění) Boží i počal pěti takto: „Můj duch se veselí a srdce radostí skáče, když se mi praví: Do domu Hospodinova půjdeme.“ (Žalm 121.) A oblekl ctihodné (sváteční, církevní) roucho a tak zůstal po celý ten den, veselil se a pravil: „Od nynějška nebudu již sloužiti ani císaři, ani komu jinému na zemi, nýbrž jen Bohu všemohoucímu.“ Následujícího dne oblekl posvátné roucho mnišské a k světlu přidal nové světlo a přijal (mnišské) jméno *Cytil*. A v mnišském šatě pobyl 50 dní.“

Vstoupil tedy konečně do kláštera a stal se mnichem. Byl sice už dříve v klášteře, ale poněvadž musel být stále připraven na různá poslání ve službě řeckého císaře, nezavázal se dosud ještě řeholními sliby. To učinil před svou smrtí v Římě. Změnil své křestní jméno Konstantin a přijal řeholní jméno Cyril (řecky: Kyrillos), které podle tehdejšího řeckého zvyku řeholního počíná v řeckém jazyku toutéž písmenou jako dřívější křestní jméno. Splnil tak svoji dávnou touhu po životě řeholním, od kterého jej zdržovalo dříve vědomí povinnosti: sloužiti císaři, poněvadž byl na jeho dvoře vychován. Můžeme tak souditi ze slov: „Od nynějška nebudu už sloužiti císaři.“ Je pravděpodobno, že už více měsíců postonával, nežli vstoupil do kláš-

tera. A to byl také jeden důvod, proč se svatí bratři hned po vysvěcení svých žáků nevrátili z Říma.

Nemocen leže, mnoho rozmlouval Cyril s drahým bratrem Metodějem. Tělesně sice zeslábl, ale duch byl ještě silen. Sklíčeného bratra těšil a povzbuzoval, aby vytrval v misijním díle. Myšlenky jim zalé-

Cyril se loučí s bratrem Metodějem a prosí ho, aby neopouštěl Slovanů.

Relief na hlavním oltáři ve velehradském kostele od Steinhäusera.

taly tam na východ k domovu a na mnišskou horu Olymp. Metoděj svěřil se bratru, že nebude moci sám pokračovati v tak těžkém misijním díle a že se vrátí zpět do samoty na Olymp. Tu ho umírající Cyril prosil a zapřisahal: „Hled’, bratře drahý, my dva jsme byli soupeři, jednu brázdu jsme táhli, a já nyní na líše padám, když jsem dokončil dny života svého; ty však mocně miluješ horu Olymp; prosím tě proto, nikdy neopouštěj pro mnišskou horu svého misijního pole, abys tím spíše mohl býti spasen.“ Hrdinsky umírající Cyril

zapřisahal tedy svého bratra při spasení jeho duše, aby neopouštěl Slovanů. Tak se loučí apoštol s apoštolem.

Bezpochyby vzpomínali též v posledních rozhovorech s něžnou láskou drahé matky své a jejího přání, aby ten, který přežije bratra svého, tělo zemřelého bratra přenesl do domácího kláštera na Olympu.

Cyril už od mladosti miloval modlitbu, rozmluvu s Bohem. Poslední dny svého života chtěl zasvětit Bohu a modlitbě. V podobě modlitby dával poslední rozkazy svým žákům. Staroslovanská legenda uvádí delší modlitbu, kterou se umírající Cyril modlil bezprostředně před svou smrtí. V této modlitbě jsou zahrnuta poslední napomenutí žáků a jeho prosby za milované stádce. Ale z té modlitby je také patrné, že byl Cyril duší misijního slovanského díla a že ještě na smrtelném lůžku nadšeně povzbuzoval skleslé žáky a že pozvedal téměř z beznadějnosti bratra Metoděje.

„A když se přiblížila hodina, aby přijal pokoj a přesídlil do věčných příbytků, zvedl své ruce a modlil se k Bohu se slzami, řka: „Ó Hospodine, Bože můj, který jsi stvořil všechny andělské sbory a netělesné síly, nebe nad námi rozpíal a zemi osnoval a všechno z ničeho učinil, Ty vždycky vyslyšíš toho, kdo plní tvou vůli, Tebe se bojí a zachovává tvoje přikázání, vyslyš modlitbu mou a ochraňuj věrné Tobě stádce, které jsi svěřil mně nehodnému a ubohému služebníku svému; vysvobod' je od bezbožné a pohanské zloby těch, kteří se Ti rouhají, vyhub trojjazyčné bludařstvo a rozmnož církev svou novými zástupy a sdruž všechny v jednotě; učiň je lidem výborným, svorným a jednotným v pravé víře a ve správném vyznání, a vdechni v jejich srdce slovo svého slyšení, vždyť tvůj to je dar, jestliže jsi nás nehodné povolal k hlásání evangelia Krista tvého, kdožkoliv se podjímají dobrých skutků a činí, co Tobě milo. Ty, které jsi mi dal, Tobě odevzdávám jako tvoje, spravuj je svojí mocnou pravicí a opatruj je ochranou svých perutí, aby všichni chválili a slavili tvoje jméno, Otce i Syna i Ducha svatého. Amen. — — — A všechny políbil svatým políbením a pravil: Blahoslaven Bůh, který nás nedal za kořist v jícen našich neviditelných nepřátel, nýbrž roztrhal síť jejich a nás uchránil zahynutí. — A tak zesnul v Pánu ve věku 42 let, dne 14. února, o druhé indikci, roku 6377 od stvoření tohoto světa.“ (869 po Kr.) Tím způsobem s jakousi slavnostní přesností uvádí se den a rok smrti velikého apoštola Cyrila.

Cyrlův pohřeb a hrob.

Papež nařídil, aby všichni řeční kněží v Římě i také římské duchovenstvo přišli na pohřeb Cyrlův se žalmy a zpěvy, se svícemi a kouřícím kadidlem, a aby ho pochovali s takovými poctami, jako apoštolského papeže.

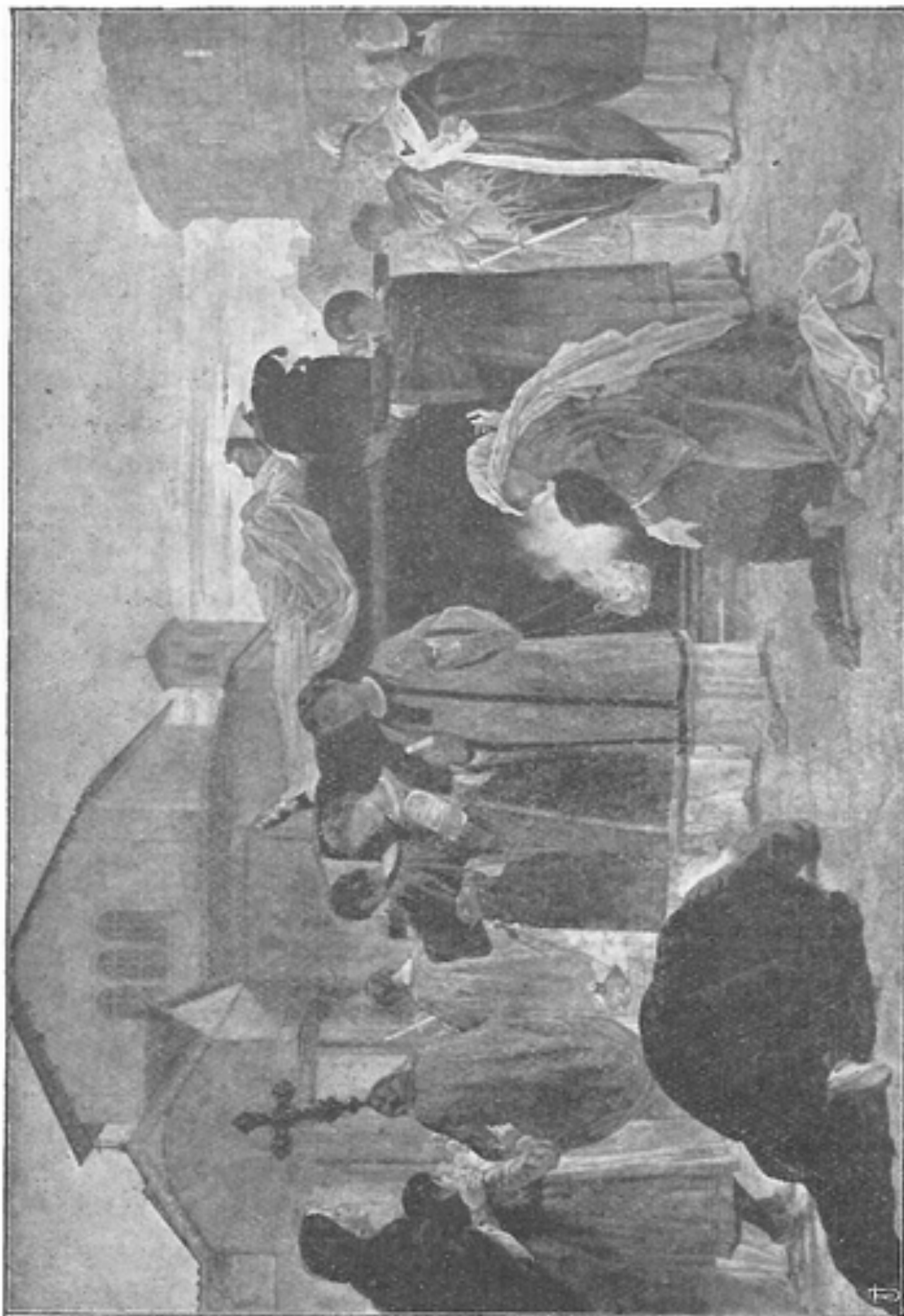
Bratr Metoděj šel k papeži, padl k jeho nohám a prosil ho: „Vhodným a potřebným se mi zdá, abych sdělil Tvé Svatosti, apoštolský Otče, jak nás při odchodu z domova k svatému dílu, které jsme s pomocí Boží vykonali, matka s mnohými slzami prosila a zapřísahala: Jestliže jednoho z vás zachvátí smrt dříve, nežli se vrátíte, potom nechť živý ještě bratr tělo mrtvého přenese do svého kláštera, tam ať ho s přiměřenou poctou pochová. Nechť tudíž Vaše Svatost ráčí vyslyšeti tuto mou prosbu, abych nejednal proti milé mateřské prosbě a příkazu.“ Papež nemohl odpíratí té prosbě a žádosti, ač mu to bylo velmi těžko. Tělo zemřelého kázal položití do mramorové rakve, uzavřítí železnými hřeby a svou pečetí zapečetiti; po sedmi dnech dal Metodějovi dovolení k odchodu.

Tehdy sešlo se římské duchovenstvo k poradě s biskupy a kardinály a velnoži římskými a pravili papeži: „Velmi nevhodným se nám zdá býti, ctihodný Otče a Pane, abys dovolil z kteréhokoliv důvodu přenéstí tak velikého a vynikajícího muže kamkoliv jinam. Jeho prostřednictvím dostalo naše město a naše církve nazpět tak drahocenný poklad (sv. Klementa) a Bůh po tolika cestách z dalekých krajin přivedl milostivě toho svatého muže sem a zde jeho duši přijal do svého království. Zde tedy ať je čestně pochován ctihodný muž; sluší se zajisté velmi, aby tak slavný muž měl v přeslavném našem městě slavný hrob.“

Papež schválil ten návrh a poručil, aby zesnulý milovaný světec pochován byl v basilice sv. Petra, v jeho vlastním papežském hrobě. Metoděj však opětně prosil: „Prosím vás, páni moji, jestliže neuznáte za vhodné splnit moji skromnou prosbu, pak ať je pohřben v kostele sv. Klementa, jehož svaté tělo po obtížném a pečlivém hledání našel a sem přinesl.“ Papež prosbu vyslyšel.

„A opět se shromáždili biskupové se vším lidem, aby ho slavně pochovali, a chtěli otevřítí rakev, aby se ještě podívali na zemřelého. Mnoho se namáhali, ale nemohli rakev otevřítí; Bůh tak to chtěl.

I shromáždily se přechetné zástupy kněží i lidu a s velikou slávou a úctou položily jej zároveň s mramorovou rakví do připraveného hro-

Cyrilův pohřeb. V pozadí kostel sv. Klementa.
Obraz maloval Nobili, je umístěn v kapli sv. Cyrila a Metoděje v kostele sv. Klementa.

bu v basilice sv. Klementa po pravé straně oltáře a písněmi a chvalozpěvy děkovaly Bohu. Mnohé zázraky počaly se tam dít; když to viděli Římané, ještě více nadchli se pro jeho svatost a úctu. Nad hro-

bem namalovali jeho podobu a rozsvěcovali světla, aby hořela dnem i nocí, a chválili Boha, který tak zvelebuje své svaté. Jemu budiž čest a sláva po všechny věky. Amen.‘

Tak se v římské a staroslovanské Cyrilově legendě popisuje pohřeb a hrob svatého Cyrila. To nebyl smuteční průvod, to byl vítězný doprovod světce. Pochovali ho jako světce a za svatého počali ho uctívati hned po smrti. Zprávy o tom jsou v podstatě dějepisně věrohodny. Nemožno mysliti, že by římská legenda přeháněla slávu a svatost cizince, Řeka, který nad to zavedl ještě slovanskou bohoslužbu, pro niž Římané, vyjma papeže, neměli zvláštního porozumění.

Lev XIII. takto popisuje svatou smrt Cyrilovu a jeho pohřeb, hodný světce: * „Boží Prozřetelností se stalo, že dne 14. února roku 869 ukončil v Římě běh života svého Cyril, více zralý ctnostmi než lety. Okázalý a tak slavný, jak bývá zvykem u římských papežů, měl pohřeb; s velikou poctou položili ho do hrobu, který měl (papež) Hadrián II. připraven sám pro sebe. Poněvadž obyvatelstvo římské nechtělo, aby bylo svaté tělo zesnulého přeneseno do Cařihradu, přenesli je k sv. Klementu a pochovali blízko jeho ostatků, které Cyril tolik let uctivě opatroval. A když ho nesli městem za slavnostního zpěvu žalmů, ne v pohřebním, nýbrž ve slavném průvodu, zdálo se, že lid římský přináší svatému muži první dar nebeské pocty.“

Kostel sv. Klementa, ve kterém byl Cyril pochován, patří mezi nejvýznamnější starokřesťanské chrámy. Ještě dodnes zachoval si zcela podobu (charakter) starokřesťanské basiliky. Pod nynějším (horrálním) kostelem vykopali starý chrám z doby sv. Cyrila a Metoděje. Ve starém spodním kostele je zachován ještě hrob Cyrilův a starý obraz nad hrobem, právě takový, jak se o něm zmiňuje legenda. Zachované obrysy starého obrazu prozrazují charakter římského malířství ze století 9. a dosvědčují, že byl obraz vskutku namalován nedlouho po smrti Cyrilově. Malba je sice tvrdá ve tvarech (formách) a nemá zvláštní krásy, než přece silně vyjadřuje veliké myšlenky a charakteristické obrysy ve tvářích.

Metodějova staroslovanská legenda vypráví, jak se Cyril loučil s bratrem, „odcházeje k soudu“. Myšlenka na poslední soud, před který přijde duše hned po smrti, zcela zaujala umírajícího Cyrila; a tuto myšlenku vyjadřuje náhrobní obraz. Uprostřed je Kristus, se-

* V okružním listě roku 1880.

dící na soudném stolci. Před ním stojí Cyril v mešním rouchu, v levici má knihu, ozdobenou drahokamy, otevřenou pravicí lehkým

Obráz (z 9. století) nad hrobem sv. Cyrila.

pohybem obrací se ke Kristu, jako by chtěl říci: „Dobrý boj jsem dobojoval, běh jsem dokončil...“ Obraz je velmi význačný a má znaky pravé podoby Cyrilovy, jak si ji představujeme na základě živo-

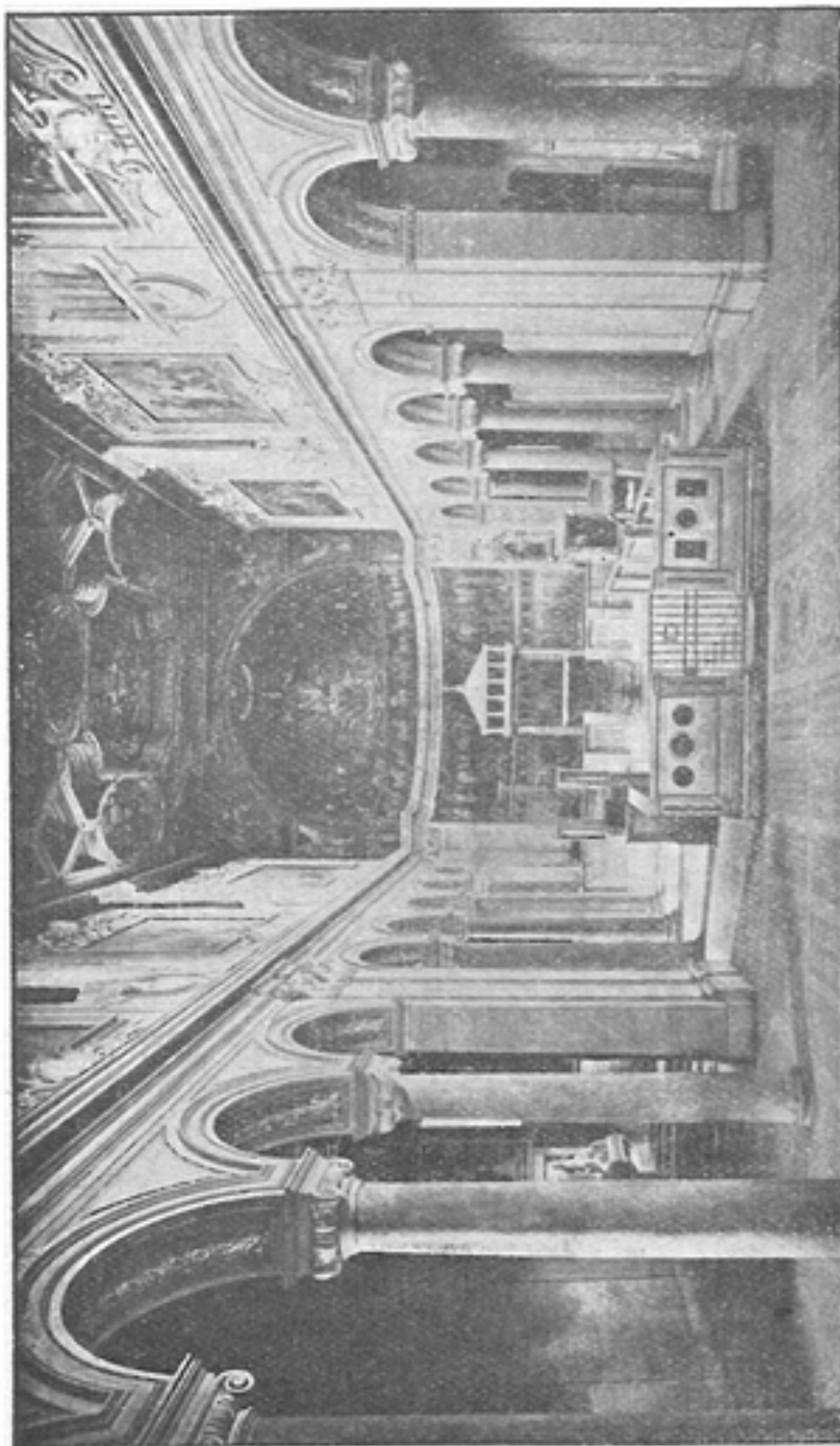
topisů: čelo vysoké a široké, pohled bolestně zamyšlený, tvář podlouhlá a hubená; vousy i vlasy prozrazují muže přísného sebezáporu, asketu, hlubokého myslitele, filosofa, mnicha. Nad ním stojí anděl Gabriel a vine jej pravicí k sobě jako drahého chráněnce. Po straně je sv. Klement, který ukazuje zvláštní péči a lásku k Cyrilovi a živě se oň zajímá; zdá se, jako by vypočítával jeho zásluhy a dokazoval jeho nároky na korunu slíbenou Kristem-soudcem. Svou přímluvu doprovází krásným obratem ve směru k svému chráněnci. Na druhé straně Krista-soudce stojí bratr Metoděj, který svému bratru přispěchal na pomoc modlitbou a kalichem eucharistické oběti. U něho pak je sv. Ondřej, patron řeckého Východu.

Pod obrazem je vidět ještě několik stop starého náhrobního nápisu. Z těchto sledů možno souditi, že latinský nápis zněl: „Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokončil, víru zachoval. Proto je mně složená koruna spravedlnosti, kterou mi dá v onen den Pán, spravedlivý soudce.“ (2 Tim. 4., 7—8.) „Bože, dobrotivý Spasiteli a vládce lidí, vyslyš naše modlitby, aby se Cyril tvým slitováním radoval v družině tvých svatých. Skrze Ježíše Krista, Pána našeho, který nás přijde soudit. Kdo to čteš, řekni: Dej, Bože, hříšníku Cyrilovi věčný pokoj! Amen.“

Spodní část obrazu, zvláště pod podobou sv. Cyrila, je velmi poškozena a odřena. Je to zajímavý důkaz, že Římané uctívali Cyrila jako světce a odporoučeli se jeho přímluvě. Jako ještě dnes, tak měli zbožní Římané tehdy ve větší ještě míře zvyk, že líbávali svaté obrazy a rukou se dotýkali podob světců, do jejichž přímluvy se odporoučeli. Proto je obraz Cyrilův otřen tak vysoko, pokud až mohly dosáhnout ruce jeho ctitelů.

Obraz i nápis úplně souhlasí s Cyrilovou povahou a smýšlením. Někteří myslí, že si Cyril po způsobu tehdejších vzdělanějších kněží sestavil nápis sám, anebo že jej v jeho duchu sestavil někdo jiný; přídavek „hříšník“ si obyčejně přidávali řeční mniši. Hříšník někdy znamená totéž, co mnich. Při nápisu a při zdobení hrobu obrazem nejspíše spolupracoval i Metoděj. Také jeho hlavu plnily podobné myšlenky.²⁶ Jeho staroslovanský životopis končí se týmiž slovy Pavlovými o dokončeném běhu života a o koruně spravedlnosti. Metoděj pak i jeho životopisec za svého pobytu v Římě rádi prodlévali na hrobě Cyrilově a v zamyšlení čtávali náhrobní nápis.

Ke konci 11. století byl dolní chrám opuštěn. Ostatky sv. Cyrila přenesli do horního kostela a uložili je pod oltář kaple po pravé

Vnitřek kostela sv. Klementa.

straně hlavního vchodu. Tam zůstaly do konce století 18. Ve století 14. a 16. se ještě vzpomínají Cyrilovy ostatky. Ve století 17. usadili se při kostele sv. Klementa irští dominikáni, kteří až dodnes pečují

o tento kostel. Kapli sv. Cyrila zasvětili svému patronu, sv. Dominikovi, ostatky sv. Cyrila nechali však ještě pod oltářem. Když jich začali učenci v polovici 19. století opět hledati, nenašli jich už. Mělo se za to, že ostatky sv. Cyrila byly za francouzské okupace (obsazení) Říma roku 1798 vyloupeny a tak že se ztratily. Louis Nolan, O. P., naproti tomu se vši určitostí dokazuje na základě písemných záznamů dominikána Jahna Connolly-ho, který od francouzské okupace (1798) až do roku 1814 u kostela sv. Klementa bydlil, že ostatky sv. Cyrila zůstaly neporušeny a že se jistě dosud nacházejí v kostele sv. Klementa.* Menší částky ostatků Cyrilových mají kostely: sv. Jeronyma v Římě, na Velehradě, v Brně, Praze (v kostele sv. Víta) a v Olomouci.²⁷ Tyto ostatky pocházejí z úlomků, které byly vzaty koncem 16. století z Cyrilova hrobu.

V novém (horním) kostele sv. Klementa zbudovali na přání papeže Lva XIII. zvláštní kapli sv. Cyrila a Metoděje. Stavbu začali roku 1882. Náklad hradil Lev XIII. a biskup Štrossmayer. Kapli vymaloval roku 1886 římský malíř Nobili. Oltářní obraz představuje, jak Lev XIII. odevzdává svatou církev Kristu, sedícímu na trůně, po levici i po pravici stojí sv. Cyril a Metoděj v biskupských rouších. Nahoře pak je Duch svatý a nebeský Otec, obklopený anděly. Na pravé straně je namalována scéna (výjev), kterak svatí bratři před papežem Hadriánem a před sborem biskupů obhajují slovanskou bohoslužbu. Na stěně levé je obraz pohřbu sv. Cyrila.

Na vnitřní stěně nad hlavním vchodem kostelním je na jedné straně obraz sv. Cyrila, na druhé pak obraz sv. Metoděje. Obrazy pocházejí ze století 17. Namalovány jsou na stěně, která se zvedá nad prvotním hrobem sv. Cyrila. Tak má kostel sv. Klementa ještě pořád mnoho památek na naše apoštoly, a je proto tak drahým každému Slovanu-katolíku.

C y r i l o v a p o v a h a .

Náhrobní obraz sv. Cyrila prozrazuje poněkud jeho charakter. Výsoké čelo, hluboký pohled, podlouhlá, hubená tvář, vážná a zároveň i něžná, odlesk bystrého ducha i Bohu oddané, rozjímavé duše. To

* L. Nolan, The Basilica of S. Clemente in Rome. 2. ed. Grottaferrata 1914, str. 128—131.

jsou ušlechtilé rysy východního křesťanského charakteru. Tak si představujeme sv. Jana Zlatoústého a jiné velké východní Otce církvevní.

Živý hoch Konstantin, který si rád hrával v okolí soluňském, stal se příliš brzo vážným; všechny své myšlenky a tužby vedl k vědě a zbožnosti. Mimořádná schopnost a rychlost v učení a ve shromáždování vědomostí, pojila se s hloubkou a vytrvalostí. Bystrý duch a učenost družily se v něm se skromnou pokorou, a skoro vášnivá vědychtivost s umírněností křesťanského charakteru. Vítězně přestál boje, které způsobují přirozenost lidská a svět, zvláště v takových okolnostech, jaké byly v blízkosti cařihradského dvora. Úspěšně o to usiloval, aby „z těla letem se povznesl a žil s Bohem“. Přišel k poznání, aby „nemiloval tohoto světa“. Zůstal čistý a skromný, rád rozjímající a stále laskavý. Všichni ho milovali, všichni toužili po jeho společnosti, jak jeho ochránce Theoktist, tak i jeho bojovný učitel Fotius. Vpravdě milá a laskavá osobnost!

Od přirozenosti byl měkké, citlivé povahy a něžného srdce, jako byl též slabého zdraví. Ale ve vážném usilování o vědu, ctnost a svatost, v horlivosti o čest Boží a o spásu duší se jeho povaha upevnila: uměl krotiti a ovládati city svého srdce. Toliko v mimořádných případech, když mluvil nadšeně o křesťanství a o Bohu, překypovaly jeho city a slzy zalévaly mu oči; tak tomu bylo, když nadšenou řečí úspěšně končil náboženské rozhovory u Kozarů, tak tomu bylo při apoštolské vroucí modlitbě na smrtelném lůžku. Stejně ho neodvracela jeho náklonnost k samotářskému rozjímání od vytrvalé a úporné činnosti misijní, dokud jeho slabé tělo neumdlelo pod břemenem prací a těžkostí. To je zralá křesťanská povaha opravdového učenice a horlivého apoštola-misionáře!

Záhy přemáhal jednostrannost vzoru svého mládí, sv. Řehoře Nazíanského, a jeho měkkou bázlivost před světem. Byl dovedným nejen u knih, nýbrž i ve veřejném vystupování, ve vážných, učených bojích veřejných, v odražení protivníků. Ukázal velikou vytrvalost a rozhodnost. Ve své nesmírné mírumilovnosti vyhýbal se cařihradským bojům a sporům, poněvadž se necítil ani povoláným, ani dosti silným k řešení tak těžkých otázek. Kde však se cítil povoláným, tam vystupoval rozhodně pro pravdu a spravedlnost. Tak ostře vystoupil proti Fotiovi, když šířil blud o dvojí lidské duši. Zvláště však roz-

hodně a vytrvale odrážel protivníky slovanského misijního díla a bohoslužby. Vytrvale pracoval v Chersonu, kde našel ostatky sv. Klementa, vytrvale konal své poslání u Kozarů, nade vše byl však vytrvalým ve slovanském díle slovesném (literárním) i misijním. A když už tělesně umdléval, ještě statečně a vytrvale povzbuzoval bratra Metoděje a skleslé žáky. Jen nemoc a smrt mohly Cyrila odtrhnouti od těžkého misijního díla mezi Slovany.

Náhrobní obraz sv. Cyrila ze století 9. (Detail obrazu na str. 74.)

A stále zůstával skromným a pokorným, jako byl pokorným, když ještě studoval na vysoké dvorní škole v Cařihradě. O šťastném nalezení ostatků Klementových nechtěl vyprávěti podrobností, které by mohly šířiti jeho čest; o svých zásluhách při objevení ostatků mlčel a též bratra zavázal k mlčení. Teprve po smrti Cyrilově dověděli se v Římě celou pravdu o tomto Cyrilově díle, až knihovník Anastasius posbíral všechny údaje.

Zvláště význačná je jeho rozhodná obrana slovanské bohoslužby a slovanského misijního plánu. Dobře věděl, že jeho úmysl, rozšířit křesťanství mezi Slovany, je správný a úspěšný, viděl, že námitky protivníků vyvěrají z úzkoprsosti a z předsudků. Tu stal se míru-

milovný a skromný Cyril bojovným, rozhodným a dokonce ostrým. Názorně a ostře pojmenoval protivné názory bludem „pilátníků“ a „trojjazyčníků“.

A stále a napořád jevil tolik umírněnosti, moudrosti, a pokory, tolik vnitřné odevzdanosti Bohu, tolik svatého ohně a vnitřní ušlechtilosti, že s úspěchem přemáhal protivníky svým duchem a svou svatostí. Svým mírným a milým vystoupením zkroutil divoké Uhry a Kozary; vítězně odrážel i vzdělané Saracény, Byzantince, Němce i Benátčany.

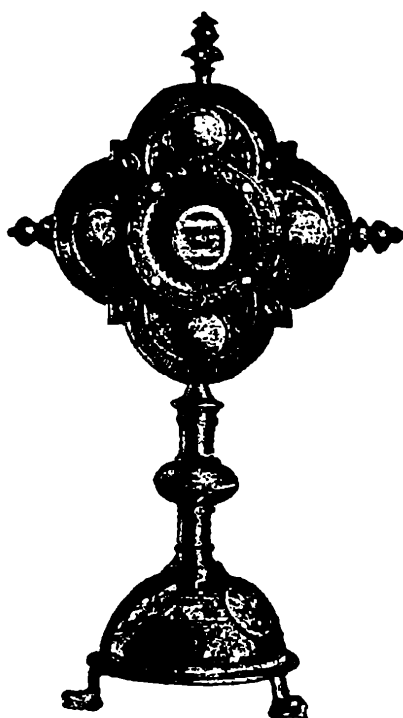
Celá jeho osobnost a veškero jeho vystupování vyzařovalo svatost a vnitřní velikost, kterou získával všechny, kdož s ním přišli do styku. Tak si v krátkém čase získal srdce Římanů, že se podívovali a v úctě měli jeho moudrost a svatost. Něco neobyčejného to je, že si Římané za tak krátký čas oblíbili cizince Cyrila a že ho uctívali jako světce. Z listů knihovníka Anastasia můžeme přibližně souditi, jak Cyril v krátkém čase proslul v Římě. Anastasius praví o Cyrilovi: že byl mužem veliké svatosti, velikým mužem a učitelem apoštolského života, mužem apoštolského života, nejmoudřejším mužem, „tak velikým a vpravdě tak filosofem“, „vskutku obdivuhodným filosofem“. Tak je líčen Cyril ve spisech, napsaných v Římě několik let po jeho smrti (okolo roku 875), kdy ještě dobře pamatovali Cyrila a kdy mohli ještě odmítnouti takovou chválu, kdyby byla v rozporu s pravdou.²⁸

Cyrilovy spisy a sloh.

Škoda, že se nám nezachovaly původní spisy Cyrilovy. Mohli bychom z nich ještě lépe poznati Cyrilovu povahu. Kolik můžeme rozpoznati ze staroslovanské legendy a z listů Anastasiových, napsal Cyril tři krátké spisy o nalezení ostatků Klementových: 1. Krátký dějepisný popis. 2. Oslavnou promluvu. 3. Chvalozpěv (hymnus). Všechny tyto spisy šířily se beze jména pisatelova, poněvadž Cyril tajil vše, co by mu mohlo býti na slávu. První dva spisy přeložil Anastasius na jazyk latinský, ale i latinský překlad se ztratil. Chvalozpěvu pak si netroufal Anastasius ani přeložiti, poněvadž byl příliš uměle složen; ale i o prvních dvou spisech se vyjadřuje, že nemohl vystihnouti krásy původního umělého slohu. Oslavná promluva je čás-

tečně zachována ve slabém slovanském překladě, z kterého je trochu možno tušiti krásu originálu (původního znění).²⁹

V staroslovanské Cyrilově legendě děje se zmínka o tom, že napsal Cyril obranu křesťanství proti židovským útokům, a že Metoděj přeložil ten spis na jazyk slovanský, děje se zmínka, že v té obraně projevuje se veliká „síla řeči, jako hořící plamen proti odpůrcům“. Důležitým dílem je slovanský překlad evangelií a bohoslužebných knih. Překlad evangelií je mistrovské dílo. V něm se projevuje ve-

Ostatky sv. Cyrila na Velehradě.

liká bystrost ducha a hluboké bohoslovné vzdělání, ale i apoštolská horlivost Cyrilova.

V staroslovanských legendách se zachovaly zlomky Cyrilova spisu proti Židům a zlomky jeho původních řečí. Jsou to zajímavé stopy živého a malebného slohu Cyrilova. Jako filosof a učenec, obeznámený s celou řeckou vědou, miloval řečnické i básnické ozdoby. A jsa ve stálém styku se životem a s přírodou, přibližoval se živému, malebnému i prostičkému slohu sv. Písma. Mluvil názorně a živě, vysoké pravdy objasňoval názornými příklady z přírody a ze života. U Kozarů mluvil tak živě a názorně, že ho prosili, aby jim tu neb onu otázku objasnil „v příkladech“. Stejně mluvil i u Slovanů; ješ-

tě na smrtelném lůžku rozmlouval s bratrem Metodějem a žáky v krásných obrazech.

Zlomky Cyrilovy řeči prozrazují velikého a bystrého ducha. Víru a bohoslovnou vědu neosvojil si jenom na zevnějšek, nýbrž je hluboko v nitru prožil. Cyrilův sloh se podstatně liší od tehdejšího byzantského slohu, který byl nepřirozený, násilný a rozvláčný; vzdaloval se od prosté řeči lidové a snažil se udržeti na výši vzdělaných kruhů. Sv. Cyril se však v duchu Kristovy vlídnosti a prostoty vhodně přibližoval lidu nejen v soucitu, nýbrž i ve způsobu vyjadřování. To není suchá učenost knižní! To je východní, biblický sloh, který tak velice miluje podobenství a názorná přirovnání z přírody. Jako východním mnichům, tak bylo i sv. Cyrilovi Písmo sv. hlavním předmětem rozjímání; Písmo sv. mělo vliv na jeho myšlenky, na jeho sloh a způsob vyjadřování. Cyrilův sloh je odleskem jasné východní přírody, kterou Cyril pozoroval u moře Marmarského, v samotě olympské i na misijních cestách; je to odraz živé pravdy, živých rozhovorů se Saracény, Židy, Kozary a Benátčany. Je to oheň, duch, život.³⁰

Slovanská bohoslužba.

Pokorní svatí bratři vyhýbali se boji a sporu. Nicméně však tito pokorní milovníci míru a klášterního zátíší vystoupili rozhodně, vytrvale a bojovně, když bylo třeba brániti slovanské bohoslužby. Něžně zbožný, blahozvěstující Cyril stavěl se bystře, odhodlaně a mocně proti odpůrcům slovanské bohoslužby. Odkud ta neobyčejně silná odhodlanost? Naši hlasatelé spásy byli pevně přesvědčeni, že slovanská bohoslužba souhlasí s duchem křesťanství a že je potřebna k rozšíření víry křesťanské mezi Slovany. Slovanské bohoslužby bránili z vyšších náboženských důvodů; k takové rozhodné obraně je přiváděla apoštolská horlivost. Slovanskou bohoslužbu pokládali za podstatnou část svého misijního programu a apoštolského působení mezi Slovany. Svoji obranu podpírali důvody vnitřně náboženskými i zevně dějinnými.

Za prvních století křesťanských panovala v otázkách obřadu velká svoboda. Zvláště na Východě povstaly různé obřady v různých řečech: syrské, chaldejské, koptické a armenské bohoslužby. Ale

v tom se nejví zvláštní znak východní církve u porovnání se západní církví. Východní způsoby bohoslužby povstaly v době, kdy se ještě nemohlo mluvit o východní církvi v našem smyslu, poněvadž nebylo protivy mezi východní a západní církví. V oné době právě římská církev častěji hájila autonomie (samosprávy) východních církví proti cařihradské církvi i vládě. V prvních dvou stoletích se užívalo i v západní Evropě (dokonce i v Římě) řeckého obřadního jazyka. Teprve později se začalo užívat jazyka latinského při obřadech. Je tedy také římský obřad a latinský obřadní jazyk výrazem oné zvláštní formy křesťanské obecnosti a svobody, jaká panovala v prvních křesťanských stoletích. Na Východě proto povstalo více bohoslužebných řečí, poněvadž tam bylo více starých vzdělaných národů.

V době sv. Cyrila a Metoděje bylo už jinak. Tehdy usilovali Řekové, aby byl ve všech od Cařihradu odvislých církvích zaveden cařihradský (byzantský) obřad s jazykem řeckým. V církvi západní pak všude zaváděli obřad římský v jazyku latinském. Ustanovení slovanské bohoslužby je tedy za tehdejší doby čímsi neobyčejným a původním, jakýmsi návratem k prvním křesťanským stoletím. Také ovšem v působení a učení slovanských apoštolů možno poznati ducha prvních křesťanských staletí z doby velikých církevních Otců.

Na dějinnou stránku této otázky je malá náarážka v listě řeckého císaře knížeti Rostislavu: „Bůh zjevil písmena slovanského jazyka, čehož dříve nebylo, než toliko v prvních křesťanských dobách, aby ste i vy byli připočteni k velikým národům, kteří chválí Boha ve svém jazyku.“

S druhé strany uváděli dějinné důvody němečtí a latinští odpůrci slovanské bohoslužby. Němečtí kněží na Moravě už okolo roku 865 namítali, jako by Bůh byl zvolil pro bohoslužbu jen tři jazyky: hebrejský, řecký a latinský. Cyril pak s nimi „bojoval jako David s cizozemci, porážel je slovy sv. Písma a jmenoval je *trojjazyčníky* a *pilátníky*, poněvadž tak Pilát napsal nápis na kříži Páně“. Hebrejský jazyk tam označuje vůbec skupinu semitskou: jazyky syrský, chaldejský a hebrejský. Není jisto, zdali se odpůrci odvolávali na Pilátův nápis, či zda svůj důkaz Cyril obrátil v tom směru, aby mohl tím účinněji odraziti odpůrce. Název „*trojjazyčníci*“ a „*pilátníci*“ ukazuje Cyrilovu dovednost, že uměl použití silných a názorných

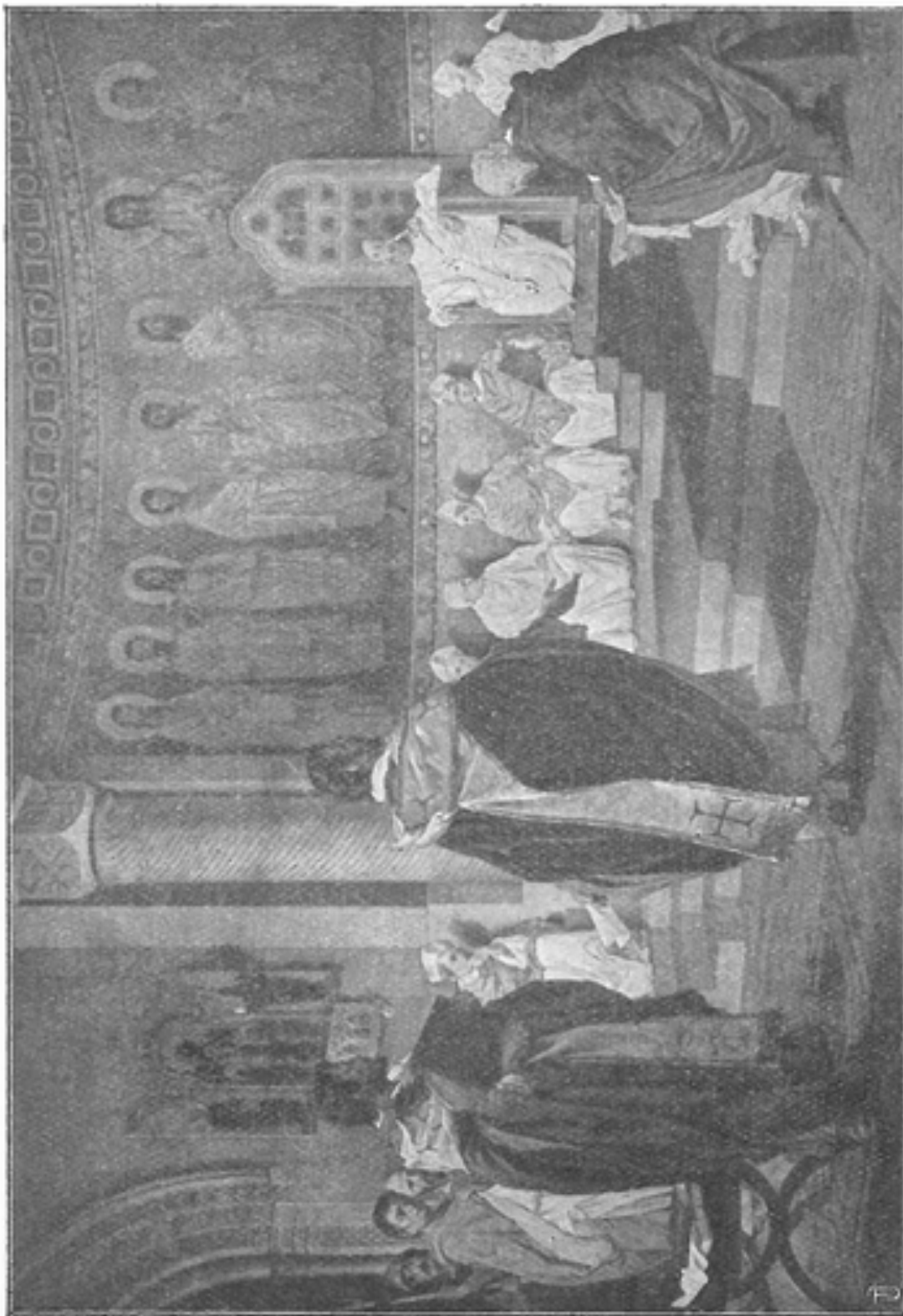
výrazů, které mohly u prostého obecnstva značně napomáhati k úspěchu. Těmito silnými názvy bojoval i v Římě; málo věrojatno je vypravování Metodějovy legendy, že těch dvou výrazů užil papež Hadrián.

V Benátkách dokazoval Cyril obsírně, že kromě Židů, Řeků a Latínů jsou ještě i jiné národy, které Boha ctí ve svém jazyku: *Armeni*, *Peršané*, *Abasgové*, *Iberové* (Gruzíni), *Sugdové*, *Gotové*, *Avaři*, *Tyrsové*, *Kozari*, *Arabové*, *Egyptané* (Koptové), *Sýrové*. Tu staroslovanská legenda poněkud upřílišňuje. Zdá se, že se při sporu činil malý rozdíl mezi národní bohoslužbou a mezi národním překladem svatých knih vůbec. Benátští odpůrci Cyrilovi jistě neměli o tom jasných pojmů. Ale ani pisatel legendy neuměl toho rozlišovati. Zná národy, které měly svoji bohoslužbu (tištěni jsou kursivou), vedle toho vypočítává národy, které měly Písmo sv. přeloženo, a tři či čtyři, o kterých to není známo.

Němci a Benátčané odsuzovali slovanskou bohoslužbu jako bludařství. Naproti tomu Cyril rozhodně odsuzoval bludné tvrzení, jako by Bůh dovoloval jen tři jazyky bohoslužebné, a nazýval ten blud heresí — kacírstvím. Výrazu herese se tenkrát neužívalo tak přísně jako dnes; označoval se tím každý omyl, který byl v nějakém spojení s věrou. Sv. Cyril byl tak přesvědčen o potřebě slovanské bohoslužby pro šíření víry, že i na smrtelném lůžku se modlil, aby Bůh „zahubil trojjazyčné bludařství“.

Cyrilova legenda obsírně vypravuje, jak Cyril hájil slovanskou bohoslužbu v Benátkách. Uváděl tam i rozumové, i náboženské důvody. Před Bohem jsme všichni stejní, všichni dýcháme tentýž vzduch, jeden Bůh je otcem všech, posílá déšť všem a káže slunci svému, aby svítilo všem. Proč by Bůh dovoloval jen tři jazyky a chtěl, aby ostatní byli slepí a hluchí? Či je Bůh tak malicherný, anebo tak závistivý? Zatím však my víme, že nejen tři národové, nýbrž i mnozí jiní chválí Boha ve svém jazyku. Potom uvádí výroky žalmů (65, 97, 116, 150), že má chválit Boha všechna země, že Ho mají slavit všichni národové a všichni lidé. Z evangelií dokazuje, že Kristus poručil apoštolům, hlásati evangelium všem národům (Mat. 28, 18 až 20, Marek 16, 15—17), všem dal právo, aby se stali dítkami Božími (Jan 1, 12); modlil se, aby všichni věřící byli jednotni (Jan 17, 20 až 21). Kristus káral zákoníky a farizeje, poněvadž prostému lidu

„zavírali nebeské království“ (Mat. 23, 13) a sobě ponechávali „klíč k poruzumění“ (Luk. 11, 52). Apoštol Pavel pak vyvolené věřící, kteří obdrželi zázračné dary Ducha svatého, učil a napomínal, aby

Sv. Cyril a Metoděj před Hadriánem II. a před sborem biskupů hájí slovanskou bohoslužbu.
Maloval Nobili, v kapli sv. Cyrila a Metoděje v kostele sv. Klementa v Římě.

těch darů použili na prospěch všech věřících, aby mluvili tak, by jim věřící rozuměli (I. Kor. 14, 5—34);³¹ učil je, že Boha mají chváliti všichni jazykové (Filip 2, 11).

Cyrilovi odpůrci odsuzovali netoliko slovanskou bohoslužbu v přísném smyslu, nýbrž i slovanský překlad Písma sv. a bohoslužebných knih; poučování prostého lidu zanedbávali, Slovy pokládali za národ nižšího stupně. Proti těmto předsudkům zdůrazňoval Cyril, že před Bohem není rozdílu mezi národy a stavy a že všichni lidé jsou stejně povoláni k světlu evangelia. Odvolával se na skutečnost, že v dřívějších stoletích zavedeny byly různé obřadní jazyky.

Cyrilovy důkazy pro slovanskou bohoslužbu zachovaly se nám jen ve zlomcích. Proto jich nemůžeme přesně posouditi. Jisto je, že měli svatí bratři vážné důvody, když s takovým zápalem a vytrvalostí hájili slovanskou bohoslužbu a pro ni získali i římského papeže.

V tehdejší době byla křesťanská bohoslužba vskutku důležitá pro šíření víry mezi Slovy a pro pravidelné uspořádání církevních a politických poměrů v duchu mezinárodní křesťanské obecnosti a lidumilství, které ve své veliké lásce ke Kristu nezná rozdílu mezi národy a stavy.

V době sv. Cyrila a Metoděje bylo křesťanství na Východě tak spjaté s byzantským státem, že Řekové se šířením křesťanství šířili také vliv svého státu. Podobně bylo na Západě křesťanství tak spojeno s franko-německou říší, že ho využívali k rozšíření politického vlivu a k podmanění jiných národů. Latinský jazyk byl v německých a latinských (románských) zemích rozšířen mezi vzdělanci, šlechtou i měšťany; byl to jazyk státní a panský. Slovanům přicházelo za těch poměrů křesťanství jako něco cizího, vždyť bylo spojeno s cizími politickými vlivy, ba dokonce i s cizím járem.

Převeliká moc Němců a Byzance byla také nebezpečná *katolické obecnosti a církevní jednotě*. Slovanská bohoslužba měla za účel *zachrániti katolickou obecnost a jednotu* před tímto dvojím nebezpečím. Křesťanští Slované měli se křesťanstvím osvoboditi a bez německého a byzantského prostřednictví měli se přímo spojití se střediskem církevní jednoty. Měli se státí sloupem katolické obecnosti a církevní správy a jednoty, kterou právě tenkrát začali porušovati Byzantští. Tak vznešený a svatý účel měla slovanská bohoslužba. Proto jí sv. Cyril a Metoděj tak vytrvale bránili, proto byli jí také v Římě nakloněni.

Za těch poměrů byla slovanská bohoslužba vskutku původní a záchrannou myšlenkou sv. Cyrila. Jí uchránilo se křesťanství cizího

prvku, Slovanům se ukázalo v prvotní *lidové (populární)* podobě jako náboženství svobody, spravedlnosti a lásky. Slovanské území mohlo se státí mostem mezi Východem a Západem v duchu všeobecné křesťanské jednoty. Srbští dějepisci (na př. Stojan Novaković) vzhledem k Srbům přiznávají, že se Srbové s křesťanstvím teprve tehdy spřátelili, až k nim přišlo se slovanskou bohoslužbou.

Slovanská bohoslužba byla tedy výrazem a obranou křesťanské obecnosti a lidovosti, jak to sv. Cyril zdůraznil v rozmluvě s benátským kněžstvem. Dějiny dokázaly, že opravdu urychlila *šíření víry* mezi Slovary. Jistě by byla měla i veliký význam pro obecnou církevní *jednotu*, kdyby se býla mohla pokojně rozvíjeti ve střední Evropě.³²

Posvátné obřady a bohoslužebné modlitby, zvláště modlitby a obřady mše svaté, jsou důležitým prostředkem náboženského života i vzdělání. Proto katolická církev zvláště po církevním sněmu tridentském nařizuje, aby se posvátné obřady a modlitby věřícím lidově vysvětlovaly. V novější době vydatně nahrazují národní bohoslužbu zbožné knihy, modlitební knížky, doplňky bohoslužebné a lidové (populární) náboženské poučování. V posledním desetiletí jsou tyto snahy ještě zvláště podporovány (liturgické hnutí). Ale v době cyrilometodějské bylo vše jinak. Náboženské poučování bylo u Slovanů zanedbáno. Odtud tím spíše porozumíme, proč svatí bratři tak vytrvale hájili svůj misijní plán.

Otázka bohoslužebného jazyka není otázkou přísně náboženskou, není věroučnou pravdou. Důležité důvody mluví pro jednotu bohoslužby a bohoslužebného jazyka. Konečně byla i slovanská bohoslužba Slovanům srozumitelná jen několik století. Nynější slovan-
ské řeči jsou od církevně-slovanského jazyka už tak odlišny, že Rusové, Srbi a Bulhaři nerozumějí už svému bohoslužebnému jazyku.

K zavedení a udržení slovanské bohoslužby bylo třeba státní ochrany a zvláštního církevního zřízení. Je tudíž odvislá od různých okolností a ne jen od církve. Je otázkou, zdali je v těch či oněch poměrech slovanská bohoslužba opravdu vhodná a užitečná. Proto je pochopitelné, že papežové v této otázce kolísali podle toho, jak byli poučeni o poměrech. Podobně také je pochopitelné, že slovanská bohoslužba zachovala se nerušeně pouze tam, kde měli Slované silný, samostatný stát. Kdyby byla bývala Panonie a Morava silnou samo-

statnou říší, byli by bývali sv. Cyril a Metoděj uchráněni mnohých těžkostí a trpkostí.

Papež Hadrián II. možná už několik týdnů po příchodu svatých bratří do Říma povolil zásadně slovanskou bohoslužbu. Ale slovanská bohoslužba měla v Římě mnoho nepřátel.* Především stavěli se proti ní zástupci německých biskupů a německé říše. A těch zástupců byl v Římě vždy poměrně velký počet. Rostislavovo a Kocelovo knížectví bylo ještě málo upevněno. Pochopitelně je, že se sv. Cyril ještě na smrtelném loži staral o otázku slovanské bohoslužby, a že sv. Metoděj musil se ještě dlouho namáhati, aby záležitost tu upravil.

Slovanská bohoslužba je dnes zachována ve dvou obřadech: v obřadu východním, řeckém (byzantském) a římském. Který způsob slovanské bohoslužby je starší? Sv. Cyril byl knězem řeckého obřadu; jistě že v tom obřadu nějaký čas konal na Moravě bohoslužbu a že mši svatou řeckého obřadu přeložil na jazyk slovanský. Jako moudrý misionář však věděl, že se bude musit v hlavní věci přizpůsobit obřadu římskému; proto též římskou mši přeložil na jazyk slovanský. A kdyby toho nebyl už učinil on, pak jistě to vykonal jeho bratr Metoděj. Není pravděpodobno, že by v Římě byli dovoluvali zavádění byzantského obřadu na západním církevním území. Začala tudíž slovanská bohoslužba v obřadu římském už v době cyrilometodějské. To potvrzují také staré rukopisy.

Římsko-slovanská bohoslužba udržela se mezi Chorvaty v chorvatském Přímoří (Senj), na sousedních ostrovech a v Dalmácii, řecko-slovanská pak mezi Rusy, Rusíny, Bulhary, Srby a mezi Chorvaty východního obřadu v diecési křiževacké. Římsko-slovanské knihy bohoslužebné jsou psány slovanským písmem hlaholským (hlaholice, hlaholská bohoslužba, hlaholitě), řecko-slovanské pak cyrilicí.

Metoděj arcibiskupem.

Dosud Cyril vedl celé misijní dílo jak u Kozarů, tak i na Moravě a v Panonii. Metoděj „pokorně sloužil svému mladšímu bratrovi“, tak dokonce podržuje Metodova staroslov. legenda Metoděje úplně Cyrilovi. Také Metoděj byl muž vzdělaný a jako bývalý vysoký státní úředník schopný v řízení světských i církevních záležitostí, ale přece

Viz legendu Metodovu hl. 6.

bohoslovným vzděláním a schopností, řešit náboženské otázky, nemohl se měřit s Cyrilem. Padl tudíž smrtí Cyrilovou mocný pilíř slovanského misijního díla. I kdybychom Metodějovi přiznali tytéž schopnosti jako Cyrilovi, je smrt Cyrilova nenahraditelnou ztrátou při tak velkém podnikání. Dříve spolupracovali dva svatí a učení mužové, oba pevní v křesťanských ctnostech, navzájem se radili a sobě pomáhali. Nyní, kdy bylo třeba dokončiti úpravu církevních poměrů, zůstal svatý Metoděj osamocen. Měl sice kolem sebe své slovanské žáky, ale pozdější dějiny Metodějova díla i života do svědčují, že všechna činnost spočívala na bedrách Metodějových. Vpravdě podivuhodný, veliký muž!

Úprava panonských a moravských církevních poměrů nutně vyžadovala, aby Metoděj vešel ve styk s Kocelem a s Rostislavem. Musel od nich dostati směrnice k vyjednávání s papežem i záruku, že budou vši mocí podporovati samostatné církevní zřízení. Tak vážné otázky nebylo možno řešiti bez domluvy s vladaři. Možná, že byl v družině Metodějově i nějaký Rostislavův nebo Kocelův vyslanec, který dle potřeby přinášel zprávy do Panonie a odtamtud do Říma. Tak bychom mohli rozuměti staroslovanské legendě Metodějově, která vypravuje, že Kocel vypravil do Říma posla s prosbou, aby mu poslali „blaženého učitele“. Papež na to odvětil: „Nejen tobě, nýbrž všem slovenským (slovanským) krajinám posílám ho jako učitele od Boha a od apoštola Petra, prvního nástupce a klíčníka království nebeského.“ Tím skončil první díl jednání.

Metoděj byl zplnomocněným apoštolským misionářem pro všechny Slovy, apoštolským legátem s důležitou pravomocí pro rozšíření víry a pro uspořádání církevních poměrů ve slovanských misijních zemích. K úspěšnému provedení své pravomoci potřeboval ještě biskupského posvěcení. Za tím účelem museli se papež a Metoděj ještě podrobněji domluvit s Kocelem. Proto snad už v polovici roku 869 odešel Metoděj do Panonie. Měl s sebou papežský list, jímž se schvalovala a zaváděla slovanská bohoslužba. Z vypravování staroslovanské legendy i z důvodů církevně-právních možno se domnívati, že byl Metoděj poslán do Panonie, aby dojednal zřízení nové, samostatné diecése panonské. Kocel přijal Metoděje s radostí a úctou. Schválil návrh papežův, aby byla obnovena diecése srémská, která podle starého (dějepisně nezaručeného) podání založena

byla od Andronika, jednoho ze 70 učedníků Páně. Diecése tato byla proto tak slavná, že Srěm (Sirmium při nynější Mitrovici) bylo důležité římské město a nějaký čas i sídlo římských císařů. K této diecési patřily i některé jiné staré diecése, jako Lublaň (Emona), Celje, Ptuj, Sisek; Srěm byl tedy arcidiesésí, metropolí. Když Hunové a později ještě Avaři Srěm zničili, zanikla arcidiecése srěmská roku 581. Srěm patřil ke Kocelovu knížectví panonskému. Obnovení tak důležité arcidiecése a zároveň zřízení slovanského arcibiskupství byl tak vážný krok, že papež k dojednání s Kocelem poslal samého Metoděje do Panonie.

Záležitost byla v krátkém čase dohodnuta. Metoděj se vrátil do Říma s Kocelovou odpovědí, provázen 20 muži panonskými, způsobilými ke stavu kněžskému; takový doprovod mu dal Kocel. Metoděj byl v Římě posvěcen na biskupa (na podzim roku 869) a ustanoven arcibiskupem panonským s velikou pravomocí ku šíření křesťanství mezi Slovany a k úpravě církevních poměrů slovanských.³³

K obnovenému arcibiskupství srěmskému patřila i Morava. Nyní teprve nabyl plné platnosti papežský list, který dovoloval a ustanovoval slovanskou bohoslužbu. List ten zachoval se jen ve volném překladě staroslovanském (v legendě Metodějově) a zní:

„Hadrián, papež a služebník Boží, Rostislavovi, Svatoplukovi a Kocelovi.

Sláva Bohu na výsostech a na zemi pokoj, v lidech dobrá vůle! Poněvadž jsme o vás slyšeli duchovní věci, nyní pak žízníme touhou a modlitbami po vašem spasení, kdy vzbudil Pán srdce vaše, aby ho hledala, a ukázal vám, že se sluší, netoliko věrou, ale i dobrými skutky mu sloužiti. Neboť víra beze skutků je mrtva, a klamou se ti, kteří myslí, že znají Boha, ale skutky svými se od něho odvracejí. Neprosiliť jste jen u tohoto svatého stolce, nýbrž i u císaře Michala za učitele. I poslal vám blaženého filosofa Konstantina (Cyrila) s bratrem (Metodějem) dříve, nežli jsme mohli my to učiniti. Oni pak, jakmile zvěděli, že vaše země patří k apoštolskému stolci, nic nečinili proti církevním pravidlům, nýbrž přišli k nám a přinesli ostatky svatého Klementa. A my trojí radostí naplnění rozhodli jsme se po dobré úvaze poslati Metoděje do vašich krajin; posvětili jsme jej i žáky jeho, syna našeho, muže vzdělaného a pravověrného, aby vás, jak jste žádali, učil a na váš jazyk přeložil knihy pro celý cír-

kevní řád i se mší svatou a křtem. Jako začal Konstantin s Boží milostí a na přímluvu svatého Klementa, tak i, kdyby kdo jiný mohl důstojně a pravověrně poučovati, budiž to svato a požehnáno od Boha, i od nás, i od veškeré katolické a apoštolské církve, abyste se snadno naučili přikázáním Božím. Pouze ten obyčej zachovejte, aby

Papež Hadrián II. dává Metodějovi odznaky arcibiskupské. Mramorový relief na Velehradě od Steinhäusera.

se při mši apoštolské čtení a evangelium nejprve četlo latinsky a potom slovensky, by se splnilo slovo Písma: Chvaltež Pána, všichni národové (žalm 116), a na jiném místě: Všichni ať v různých řečích zvěstují veliké skutky Boží, jak jim dal Duch svatý vymlouvat. (Skutk. apoštol. 2, 11 a 4.) A kdyby se někdo z učitelů u vás shromážděných a z těch, kteří uši lehtají a od pravdy odvracejí v blud (2. Tim. 4—5), osmělil vás sváděti, hanobě knihy vašeho jazyka, budiž odloučen od sv. přijímání i od církve, dokud se nepo-

lepší. Neboť to jsou vlci a ne ovce; po ovoci jejich je můžete poznati a jim se vyhýbati. Vy pak, milovaní synové, slyšte poučení Boží a neopomíjejte ustanovení církevních, abyste byli pravými ctiteli Boha, našeho nebeského Otce, se všemi svatými. Amen.“

Tímto papežským listem se slovanská liturgie omezuje toliko potud, že se má při mši svaté čísti čtení a evangelium také v řeči latinské. Zároveň se však nová liturgie výslovně potvrzuje; přísný trest vyobcování postihne ty, kteří by hanobením slovanských svatých knih rozbroj dělali na církevním území Metodějově.

Povolení slovanské bohoslužby souvisí s ustavením nové panonské diecése. Obojí pak je v oné době čímsi mimořádným. Byla to veliká a smělá směrnice v duchu velikých plánů Mikuláše I. za svobodu a obecnou jednotu katolické církve proti jednostranné a přemocné státní politice Byzance i západních vladařů. Jisto je, že se tímto způsobem mohlo silně uspíšiti pokřesťanění Slovanů i jejich užší svazky s Římem. Ale s druhé strany dal se očekávati rozhodný odpor německé říše i německých biskupů.

Němečtí kněží ze solnohradské arcidiecése přicházeli v době okolo roku 860 častěji do Panonie; arcibiskupové solnohradští zřizovali nové farnosti a nabývali tam velikého majetku. Na Moravě bylo tehdy poměrně méně německých církevních osad, ale přece pokládali němečtí biskupové (arcibiskup solnohradský a biskup pasovský) i Moravu za svoji církevní državu. Německý král pak dobře věděl, že pravomoc německých biskupů je důležitou podporou německé vlády nad slovanskými zeměmi. Je tudíž pochopitelné, že nové panonsko-moravské církevní zřízení narazilo na nejrozhodnější odpor německého krále i německých biskupů. Svatý Metoděj musel mnoho trpěti.

Když se Metoděj jako arcibiskup vrátil do Panonie, nezdržoval se dlouho u Kocela. Bylť se už dříve s ním o všem dohodovil. Kocel spolupracoval ke zřízení panonského arcibiskupství, nyní je všemocně podporoval. Metoděj plně důvěřoval Kocelovi, nadšenému pro svatou víru. V Panonii nechal několik svých kněží a odebral se na Moravu. Tam ho čekala veliká práce i veliké utrpení.

Minula už přes tři leta od té doby, co Metoděj se svým bratrem a se svými žáky byl odešel z Moravy, nechav tam několik žáků. Možná, že se tam již také vrátili někteří z těch žáků, kteří byli roku

868 v Římě posvěcení na kněze. V tehdejších nepokojných dobách za tři leta se tolik změnilo, že musel Metoděj pospíchat na své prvotní misijní území. Morava patřila k obnovené srémské arcidiecési. Novou církevní ústavu bylo třeba též na Moravě vyhlásiti a vše dopodrobna upravit s kněžstvem, knížetem a lidem. A to bylo tím obtížnější, poněvadž s novou církevní ústavou byla spojena také slovanská bohoslužba. Věru, těžké záležitosti a veliké starosti! Dříve však, nežli ještě se mohlo vše upravit, stihlo knížete Rostislava, Metoději nakloněného, i samého Metoděje veliké neštěstí.

R o s t i s l a v a S v a t o p l u k .

Německý král Ludvík Němec nedůvěřoval Rostislavovi. Báł se také politických důsledků cyrilometodějské činnosti. Každé vhodné příležitosti použil proto, aby zničil Rostislava. Po menších pohraničních bojích roku 868 vtrhl následujícího roku se silným vojskem do říše Rostislavovy a udeřil na hlavní silně hrazenou pevnost, ale nemohl jí dobýt. Zatím jeho syn Karloman strašně zpustošil nitranské knížectví Svatoplukovo. Až do té doby vládl (v Nitře) Svatopluk svorně se svým strýcem Rostislavem a byl jemu poddán. Svatopluk společně s Rostislavem žádal v Cařihradě o misionáře, držel s Rostislavem, když svatí bratři v Římě upravovali slovanskou bohoslužbu. V záhlaví Hadriánova listu vzpomíná se Svatopluk společně s Rostislavem a Kocelem. Když však začaly mocné útoky Němců proti Moravě, Svatopluk zpronevěřil se svému strýci, poddal se Ludvíkovu synu, Karlomanovi, a spojil se s Němci proti Rostislavovi. Chtěl Rostislava svrhnouti a zmocniti se vlády nad celou Moravou.

Rostislav viděl veliké nebezpečení, které mu hrozí ze Svatoplukova spojení s Němci. Proto se rozhodl potrestat Svatoplukovu zradu smrtí. Při kteréi hostině chtěl ho zahubiti. Ale Svatopluk se to dověděl a utekl. Rostislav pronásledoval s vojáky zrádného synovce, upadl však do léčky a do zajetí Svatoplukova. Byl spoután a poslán Karlomanovi. Tato ošklivá zrada stala se uprostřed roku 870.

Karloman poslal spoutaného Rostislava s doprovodem silné stráže do Bavor. Tam král Ludvík nemilosrdně soudil Rostislava. Moravský kníže byl předveden před soud v těžkých okovech u přítom-

nosti německých velmožů. Vyčítali mu, že zrušil přísahu oddanosti, a odsoudili ho k smrti. Ludvík udělil mu takovou „milost“, že ho dal oslepiti a zavřítí do kteréhosi německého kláštera, kde beze stopy zahynul.

Zatím Karloman, nejspíše asi provázen Svatoplukem, obsadil Moravu silným vojskem, ve kterém byli také bavorští biskupové. Tu Němci zajali svatého Metoděje a vydali ho soudu bavorských biskupů. Došlo k nepříjemným a nepěkným scénám v přítomnosti vladařově. Legenda nepraví, kdo ten vladař byl, ale pravděpodobně byl

Nitra.

to Svatopluk.³⁴ Němečtí biskupové prudce útočili na Metoděje. Tu vystoupil vladař („král“) a pravil: „Nijak neobtěžujte mého Metoděje, vždyť vidíte, že se potí, jako kdyby byl u kamen.“ Poznáme ještě, jak s Metodějem opravdu strašně surově zacházeli. Svatopluk ani nemohl, ani nechtěl chrániti Metoděje.

Roku 871 povstali Moravané a ustanovili si domácího knížete Slavomíra. Dobyli mnoho hradů i hlavní pevnosti. A tu Němci vtrhli s vojskem na Moravu; vojsko svěřili vedení Svatoplukovu. Svatopluk je oklamal, porazil a zmocnil se Moravy. Šťastnými boji a smlouvami rozšířil svoji říši tak, že nějaký čas zabírala kromě Moravy ještě celé Čechy a veliký díl nynějších Uher až k tehdejší hra-

nici bulharské. Oproti Němcům častěji projevil oddanost; jakmile se však cítil dosti silným, vystupoval jako úplně samostatný vladař. Snažil se získati také přízeň papežovu.

Zajímavo je, že zrádce Rostislava, ochránce slovanských apoštolů, nebyl nakloněn Metodějovi. Ale sv. Metoděj měl tolik vlivu a moci mezi lidem, že Svatopluk musel s ním počítati. Pravděpodobno je, že Svatopluk těžce nesl Metodějovu přísnost v otázkách křesťanského života. Svatopluk nevedl asi vzorného života rodinného; viděli jsme, že také v jiných ohledech nebyl příliš úzkostlivým a že se mnoho nestaral o křesťanskou mravnost a spravedlnost.

Jako udatný voják a jako mocný vladař uchoval si Svatopluk památku mezi lidem. Vypravuje se, jak svoje syny napomínal ke svornosti. Ukázal jim, jak je možno zlomiti jednotlivé pruty, ale ve svazek svázané nedají se tak snadno zlomiti. Po jeho smrti (roku 894) rozpadla se Velká Morava pro nesvornost jeho synů a pod nárazem silných nepřátel zevnějších.

Svatopluk neměl porozumění pro veliké náboženské a kulturní dílo sv. Metoděje. Ve své krátkozrakosti nepochopil, jak důležité bylo dílo Metodějovo pro národ i stát.

Metoděj v žaláři.

V Římě pokládali Panonii a Moravu za území misijní, kde církevní správa není ještě dosti upravena tak, že papež může o něm rozhodovati bez ohledu na německé biskupy. Proto ustanovil papež Metoděje za panonsko-moravského arcibiskupa dříve, nežli se byl o tom domluvil s německými biskupy. Tím ztratili němečtí biskupové moc, kterou už nějaký čas vykonávali; v nebezpečí byl i jejich církevní majetek, zvláště v Panonii. Německý král pak se opravdu bál o svoji světskou moc nad Panonií a nad Moravou. Záležitost byla vskutku poněkud spleťtá. V Římě věděli, že pravomoc německých biskupů byla v těch krajích jen prozatímní a nebyla ještě definitivně upravena. Ale i němečtí biskupové měli aspoň navenek jakýsi podklad pro hájení svého majetku. Měli však svoji stížnost a svoje důvody předložiti papeži a žádati, aby se tato církevně-právní záležitost přesněji prozkoumala. Sami však neměli práva Metoděje souditi, tím méně pak s ním tak surově zacházeti. Způsob jejich jedná-

ní je se stanoviska církevně-právního i lidského úplně nesprávný a hoden rozhodného odsouzení. To uznávají též němečtí dějepiscové.

Krajně nepříjemno je líčiti, jak němečtí biskupové zacházeli s Metodějem. Ale v zájmu dějinné pravdy musíme i to povědět.

Vskutku nejvíc pravdě nepodobné surovosti tohoto postupu zachovaly nám spolehlivé dějinné prameny, totiž listy papežské. Staroslovanská legenda Metodějova úměrně ve velmi smutných obrysech popisuje ony trapné události. Svatý Metoděj nechtěl se asi o nich zmiňovati. Svého práva hájil sice rozhodně, ale utrpení a křivdy snášel křesťansky, ba svatě. Tím také nás sv. Metoděj napomíná, abychom ty události vypravovali i četli bez vášně a hněvu a snažili se najíti důvody, které ony události poněkud usmírují.

Tehdejší doba byla vůbec velmi surová. Zvláště při hranicích státních lid ještě více zesurověl ustavičnými nepokoji, zápletkami a boji. Panovníci němečtí pečovali o to, aby na východní hranici byli ustanovováni energičtí a bojovní biskupové, kteří byli hotovi i se zbraní v ruce jíti do boje. Takoví biskupové měli pomáhati v obraně i šíření německé říše. Vybírání tedy mužové, kteří byli více světskými nežli církevními knížaty.³⁵

Nemožno určit, kde němečtí biskupové soudili sv. Metoděje. Nejspíše někde na území Svatoplukově, poněvadž byl i Svatopluk s počátku soudu asi přítomen. Jiní myslí, že byl Metoděj povolán k soudu na synodu do Řezna. To však nebyl vůbec řádný soud, nýbrž násilí. Bez řádného soudního řízení odvedli Metoděje do žaláře někde v Bavořích, snad do některého kláštera frizinského (Freising).

Staroslovanská legenda popisuje krátce ten soud. Němečtí biskupové vyčítali Metodějovi: „Na našem území učíš.“ On odpověděl: „Kdybych věděl, že je vaše, odešel bych, ale to je území sv. Petra (to jest bezprostředně podřízeno papeži, nástupci apoštola Petra). Poněvadž jste z touhy po moci a z lakoty překročili staré hranice a bránili učiti Božím pravdám, dejte pozor, abyste svých mozků nevylili, chtějíce prorazit železnou horu koštěným temenem.“ Hněvivě mu odvětili: „Špatně se ti povede.“ Ale on řekl: „Pravdu mluvím před císaři a nestydím se, vy pak dělejte se mnou, jak se vám líbí. Já zajisté nejsem víc než oni, kteří za pravdu v mukách i život svůj ztratili.“ Potom ještě mnoho rozmlouvali a nemohli mu odpovědět. Tu vystoupil vladař (král) a pravil: „Nijak neobtěžujte mé-

ho Metoděje, vždyť vidíte, že se potí, jako kdyby byl u kamen.“ Metoděj však nebojácně, ostře odvětil: „Jakéhosi filosofa spoceného potkali lidé a tázali se ho: Proč se tak potíš a on děl: S lidmi nevzdělanými jsem vedl spor.“

Metodějovy odpovědi jistě nejsou doslovně uvedeny. Ale to víme, že svatí bratři byli velmi rozhodni a nebojácní, kdykoliv bránili pravdu a právo. A němečtí biskupové jistě jednali s Metodějem hrubě, ba skoro krutě. Z legendy dalo by se souditi, že chtěli Metoděje donutiti, aby se vzdal arcibiskupství a zmizel. Poněvadž toho učiniti nechtěl, „poslali ho do Švábska (Bavorska) a drželi ho (ve vězení) půl třetího roku“.

Prosté vypravování legendy Metodějovy potvrzují zachované ještě zlomky listů papeže Jana VIII. Dopodrobna líčí tolik hrubosti, že bychom tomu skoro ani nevěřili, kdybychom neměli před sebou tak spolehlivých pramenů.

Sv. Metoděj se před německými biskupy odvolával na to, že nemají práva ho souditi; jen papež může ho jako arcibiskupa soudit. Pomocí žáků podařilo se mu poslat do Říma více listů a posíl se zprávou, jak s ním zacházejí němečtí biskupové. Neznámo, kolik těch posíl a listů vskutku přišlo do Říma. Papež Hadrián počal vyšetřovati tuto záležitost a pokoušel se písemně ji vyřídit. Než bez úspěchu.³⁶ Počátkem roku 873 vystoupil papež Jan VIII. (14. prosince 872—882) rozhodněji proti německým biskupům a vysvobodil Metoděje. V této době trpěl Metoděj nejen tělesně, nýbrž více ještě i duševně. Doufal, že bude na rozkaz papežův v krátkém čase vysvobozen. Ale čekal přes dvě leta nadarmo. Nechtějí ho osvobodit, anebo nemohou? Ta otázka mu působila veliké starosti a duševní muka.

Počátkem roku 873 poslal papež Jan VIII. ankonského biskupa jako zvláštního vyslance (legáta) do Němec, aby vysvobodil Metoděje a potrestal jeho pronásledovatele. Dal mu písemný návod a poslal listy i súčasněným německým biskupům. Z těch pokynů a listů se dovídáme, jak Metoděje mučili. V listech jmenují se jako súčasnění tito biskupové: arcibiskup Adalvin (Alvin) ze Solnohrad, pasovský biskup Hermanrich a frizinský biskup Ano. Tito biskupové jednali s Metodějem nespravedlivě a tyransky, poličkovali ho a uvrhli do žaláře. Zvláště hrubě si počínal Hermanrich. Papež mu píše:

„K oplakání tvé nepravosti by sotva stačil pramen slzí, jak praví prorok Jeremiáš. Tvoje smělost a zvířecí divokost přesahuje sběsilost světského knížete i tyрана. Našeho bratra a biskupa Metoděje jsi trestal žalářem a delší dobu jsi ho trýznil v tuhé zimě a v hrozných deštích pod širým nebem; v sběsilosti své tak daleko jsi se zapomněl, že bys ho byl býval udeřil koňským bičem ve sboru biskupů, kdyby druzí nebyli bývali tomu zabránili.“

Papež přísně potrestal německé biskupy. Solnohradskému arcibiskupovi Adalvinovi a pasovskému biskupu Hermanrichovi zapověděl vykonávat biskupský úřad; frizinského biskupa povolal pak k odpovědnosti do Říma. Všichni uznali svoji křivdu a ihned Metoděje propustili.

Němečtí biskupové opírali se při svém jednání proti Metodějovi o německého krále Ludvíka. Ten svými zástupci v Římě dokazoval, že němečtí biskupové vykonávali už 75 let církevní pravomoc v Panonii a tím že už nabyli stálého práva.³⁷ Naproti tomu papež nařídil svému vyslanci, biskupu Pavlovi, aby se dohodl i s králem a řekl jemu, že jeho důvod není dostatečný a že zvláště zde neplatí, poněvadž panonsko-srěmská diecése byla zpustošena divokými pohanskými národy a jen proto přestala. Ale tím nikterak nejsou zničena stará církevní práva. Události nasvědčují tomu, že král to uznal. Biskupové tudíž nemohli již násilně postupovati proti Metodějovi; musili všeho zanechat a podrobiti se rozsudku papežovu.

Metodějova legenda vypravuje, že německé biskupy stihl za spáchané křivdy „soud sv. Petra“, (t. j. trest Boží, protože hřešili proti právu Petrova stolce), a že nedlouho potom zemřeli. Dějiny dosvědčují, že arcibiskup solnohradský zemřel opravdu už dne 14. května 873, Hermanrich pasovský umřel r. 874 a frizinský Ano roku 875.

Apoštolská činnost Metodějova v Panonii a na Moravě.

Mezitím pozdvihli se Moravané proti Němcům, vyhnali německé kněze a prosili papeže, aby jim poslal sv. Metoděje jako arcibiskupa a učitele. Svatopluk byl dříve spojen s Němci proti Rostislavovi a choval se podivně k sv. Metodějovi. Jakmile se však Moravané osvobodili, měl Svatopluk jako samostatné kníže moravské ohled na po-

měry a na přání moravského lidu. Přijal Metoděje a odevzdal mu všechny kostely a všechno duchovenstvo v zemi.

Papež si přál, aby se arcidiecése Metodějova upevnila a vzrostla ve veliké církevní území, které by kromě Moravy a Panonie zabíralo ještě některé kraje, patřící kdysi pod slavnou arcidiecési srémskou. Tak psal roku 873 chorvatskému knížeti Mutimírovi,³⁸ aby se po příkladu svých předchůdců „navrátil k panonské (srémské) arcidiecési“ a přispěchal pod pastýřskou péči nového panonského biskupa (Metoděje).

Německý král a němečtí biskupové nemohli proti papeži a proti sv. Metodějovi dokázati svých práv na Panonii. Kdyžtě nemohli zvítěziti na poli církevním, pokusili se o to na poli politickém. Zničí-li panonského knížete Kocela, bude zničena i Metodějova pravomoc v Panonii. Propustivše tedy sv. Metoděje, pohrozili Němci hned Kocelovi: „Prijmeš-li Metoděje, neujdeš našemu trestu!“ Viděti, jak se Němci opravdu mstili Kocelovi za to, že pomáhal papeži a svatému Metodějovi ustaviti a chrániti panonsko-moravské arcibiskupství a že tak nadšeně podporoval Metodějovo apoštolské působení. Okolo roku 874 ztrácí se Kocel z dějin beze stopy. Roku 875 psal papež vladaři východních německých krajů Karlomanovi, aby dovolil Metodějovi konati v Panonii biskupský úřad; než nadarmo.

Z činnosti sv. Cyrila a Metoda je patrné, že právě Kocel byl ze všech knížat nejvíce oddán slovanským apoštolům. Celým srdcem miloval a ctil Metoděje, byl nadšen pro slovanskou bohoslužbu i pro samostatné církevní zřízení v Panonii a na Moravě. Stejně nadšeně v duchu slovanských apoštolů horoval i pro život křesťanský. Ve své veliké horlivosti obracel se dokonce i na papeže s otázkami, jak by mohl účinněji šířit mezi svými poddanými čistotu rodinného života. Zachovaly se nám zlomky dvou listů papeže Jana VIII., kde dává Kocelovi (873) odpověď, aby byla přísně plněna církevní ustanovení o nerozlučitelnosti křesťanského manželství. Za nepřítomnosti Metodějovy podporoval tudíž Kocel horlivě dílo žáků Metodějových a ve vážných otázkách sám se obracel na papeže. Pravděpodobně to činil z návozu sv. Metoděje, který svými posly anebo listy řídil i panonskou církev.

Kocel byl vpravdě kníže křesťanské, stále hotov podporovati apoštolské dílo Metodějovo s celou horlivostí. Tímto hlubokým pochope-

ním apoštolské činnosti cyrilometodějské zajistil si Kocel čestné místo v našich domácích dějinách.

Metoděj opět na Moravě.

Metodějova slovanská legenda prostince vypravuje, jak po návratu Metodějově rozkvétalo mezi Moravany křesťanství a život náboženský.

„Od toho dne počalo se mocně vzmáhati učení Boží a počet duchovních rozmnožil se ve všech městech, pohané zříkali se svých bludů a začali věriti v pravého Boha. Tím více též moravská říše počala se rozšiřovati na všechny strany a nad nepřáteli šťastně vítěziti, jakož i sami Moravané vždy vypravují.“ Moravané tedy vypravovali, že dílo Metodějovo přinášelo požehnání a moc i říši moravské.

„Metoděj měl i prorocký dar. Mnohá jeho předpověď se splnila; chceme z nich jednu nebo dvě uvésti. Velmi mocný pohanský kníže na Visle posmíval se křesťanům a pronásledoval je. Metoděj mu vzkázal: Dobře by bylo, kdyby ses dal dobrovolně pokřtiti ve své zemi, abys nebyl nucen jako zajatec přijati křest v zemi cizí. A potom vzpomeneš mých slov. To se také stalo.

Kdysi bojoval opět Svatopluk s pohany a nemohl zvítěziti. Bylo to blízko před svátkem sv. Petra. Metoděj mu vzkázal: Jestliže mi slíbíš, že na den sv. Petra prodlíš se svými vojáky u mně (při mši svaté), důvěřuji v Boha, že brzo vydá nepřátele v tvé ruce. Což se také stalo.

Kterýsi velmi bohatý knížecí rádce oženil se se svojí příbuznou. Metoděj dlouho jej poučoval a napomínal, ale nemohl je pohnouti k rozluce. Privil: Přijde čas, kdy se rozpomenete na má slova, ale už bude pozdě. A vskutku zastihl je trest Boží. A ještě mnoho podobného se stalo, co v podobenstvích zjevně vypravoval.“

Z prostinkého vypravování je zřejmo, jak sv. Metoděj s apoštolskou horlivostí šířil křesťanství, obracel pohany na Moravě a svoje kněze posílal až za hranice moravské, na př. k pohanskému knížeti na Visle. Kromě toho usiloval přísně a důsledně o náboženský život, zaváděl čistotu rodinného života, bránil manželským rozlukám a sňatkům mezi nejbližšími příbuznými. V tom ohledu byl mnohem přísnější a důslednější nežli kněží němečtí.

Staroslovanská legenda Metodějova zmiňuje také, že Metoděj povzbuzoval k víře křesťanské pohanského knížete na řece Visle a tak plnil pravomoc přijatou od papeže k pokřesťanění všech Slovanů. Jiná stará zpráva uvádí, že sv. Metoděj pokřtil *českého vojvodu Bořivoje*, prvního jménem známého křesťanského knížete českého. Stalo se tak kolem r. 880. Manželka Bořivojova sv. Ludmila odchovála v duchu křesťanské svatosti svého vnuka sv. Václava, († 929) a dala ho vyučiti i ve „slovanských knihách“. Pravděpodobno je,

Vnitřek chrámu velehradského.

že Metoděj³⁹ sám anebo svými žáky šířil křesťanskou víru také v Čechách.

Metoděj obžalován.

Moravané okolo roku 871 vyhnali německé kněze. Ale několik jich přece stále zůstávalo v zemi. Když pak Svatopluk roku 874 uzavřel s Němci mír, mohli německí kněží ještě nerušeněji působiti, zvláště u velmožů. Někteří z těchto velmožů přivykli už bohoslužbě latinské a nebyli nijak nadšeni pro bohoslužbu slovanskou. Chtěli býti něco víc než prostý lid, u něhož došla větší obliby lidová bohoslužba slovanská. S druhé strany neradi nesli velmoži Metodějovu přísnost v otázkách křesťanské mravnosti. Vládly tehdy mnohé zlořády v rodinném životě u všech křesťanských národů a mnoho po-

vrchnosti bujelo v plnění křesťanských zásad. Metoděj však nikdy a nikomu v tom ohledu neslevoval. Stál pevně na tom, že křesťanské příkazy platí stejně pro obyčejný lid i pro velmože. V duchu tehdejší řecké církve byl ve věcech manželských, zvláště vzhledem k manželství mezi příbuznými, ještě přísnější nežli církev západní. Němečtí kněží nebyli tak přísní; proto se těšili u mnohých velmožů větší přízni. Při zmínce o Metodějově přísnosti proti bohatému knížecímu rádci, který se oženil se svojí příbuznou, podotýká legenda Metodějova, že jiní, kteří „se dělali služebníky Božími“, nesouhlasili s Metodějovou přísností, nýbrž „lichotili“ velmožům. Vše to spolu působilo, že se na Moravě stále ještě udržovalo německé kněžstvo a německá církevní strana.

I na dvoře Svatoplukově uplatňovala německá a latinská církevní strana svůj vliv. Od roku 874—880 setkáváme se s důvěrníkem Svatoplukovým, knězem Janem z Benátek. Byl v čele moravského poselstva při uzavírání míru s Němci roku 874; on to byl, který roku 879 donesl papeži Svatoplukův list s žalobami proti Metodějovi. Měl tedy Metoděj těžké postavení. Když ho nemohli Němci násilím zničit, obžalovali ho u Svatopluka a v Římě, že koná bez dovolení slovanskou bohoslužbu a že učí bludné nauky.

Papež Jan VIII. dohodl se asi roku 873 s Němci, aby osvobodil Metoděje. Při tom jim učinil, jak se za to má, jenom ten ústupek, že zapověděl Metodějovi slovanskou bohoslužbu. Metoděj však ze všech okolností usuzoval, že Hadriánovo dovolení této bohoslužby stále ještě platí a že papež Jan VIII. není o tom povolení dostatečně zpraven. Proto nedbal papežova zákazu. Byl přesvědčen, že úspěch jeho misijního díla je odvislý od slovanské bohoslužby. V katolické církvi dodnes ještě platí právo, že biskupové některá papežská nařízení neohlašují a neprovádějí, jakmile vidí, že jsou v jejich církevních územích neproveditelná. Svoje důvody oznámí pak do Říma. Nedostanou-li odtamtud nového rozkazu, pak platí jejich ustanovení. Tak učinil i sv. Metoděj. A list papežův roku 880 potvrzuje, že správně jednal.

Ale latinsko-německá strana toho využila k agitaci proti Metodějovi. Přidali k tomu ještě obžalobu, že Metoděj šíří bludné učení náboženské. Svatopluk byl přístupen takové obžalobě. Nebylť ve svém srdci nikdy nakloněn Metodějovi, ale měl jenom ohled na lid.

Jakmile začal růsti vliv latinsko-německé strany církevní, upadala ještě více přízeň Svatoplukova k Metodějovi. Nikterak nemínil brániti Metoděje proti takovým útokům. Pro veliký význam Metodějova náboženského a kulturního díla neměl pochopení. Svatoplukův důvěrník, kněz Jan z Benátek, rovněž nebyl Metodějovým stoupencem. Naproti tomu měl Svatopluk vážné důvody, aby se varoval všeho, co by mohlo v Římě vzbuditi pochybnost o jeho pravověrnosti. Věděl totiž, že má papež veliký vliv na křesťanské národy a státy. Chtěl-li upevniti neodvislost své říše, musel toho dbáti, aby vsutku platila za křesťanskou a pravověrnou. V opačném případě byl v nebezpečí, že státy křesťanské zahájí proti němu boj pod záštitou papežovou. Zvláště němečtí vladaři rádi zneužívali křesťanství a mínění papežova pro svoje politické cíle proti Slovanům. Proto chtěl jíti ještě o krok dále a oddati se pod ochranu papežovu, jak vysvítá z listu papežova z roku 880 a 885. Z toho tím spíše pochopíme, že byly Svatoplukovi vnitřní náboženské boje mezi Metodějem i jeho protivníky tak nemilé, že byl ochoten obětovati Metoděje i jeho žáky. Tato politika Svatoplukova nebyla ani ideální, ani moudrá.

Náboženské rozbroje na Moravě trvaly více let. Roku 879 vystoupil Svatopluk a po Janu z Benátek poslal papežovi list. Z odpovědi papežovy v červenci roku 879 je patrné, že Svatopluk přece poněkud stranil protivníkům Metodějovým a že ho také v duchu jejich obžaloval. Papež ihned o tom uvědomil Metoděje, upozornil ho, že už roku 873 mu zakázal slovanskou bohoslužbu a nařídil mu, aby mši svatou sloužil latinsky nebo řecky. Přísně pak poručil, aby bez prodlení přišel do Říma. Papež se chtěl přesvědčit, zda Metoděj správně učí.

Svatého Metoděje jistě takové jednání velmi zbolelo. Svatoplukův list, poslaný do Říma po obyčejném knězi, byl nepříjemným projevem nedůvěry oproti velikému arcibiskupovi a papežskému legátu. Jak může úspěšně působit, když moravský kníže tak nedůvěřivě jedná? Ale i papežův list byl přísný. Metodějovi bylo těžko odejít na tak dalekou cestu a opustiti stádce, které v jeho nepřítomnosti úkladně obcházejí budou jeho protivníci. Ale byl pokorný a tak se vydal na cestu do Říma koncem roku 879 nebo s jara roku 880. Doprovázel ho Svatoplukův důvěrník Zemižizen.

Po prvé konal Metoděj cestu do Říma roku 867 spolu s bratrem Cyrilem. Po druhé vydal se tam koncem roku 869 z Panonie. Ale nejtrudnější a nejtěžší byla tato třetí cesta. Tížily ho starosti o tak veliké církevní území, v němž stál skoro osamocen. Jeho nohy počaly umdlévati pod břemenem let a utrpení. Po staré římské cestě bral se Panonií do Benátek, odtud po moři do Raveny a pak do Říma.

Tehdy seděl na trůně papežském Jan VIII., který před několika roky s takovou rozhodností vysvobodil Metoděje z německého žaláře. Byl to neobyčejně schopný a rozhodný muž. Jako římský arcijáhen spolupracoval se svatým a slavným papežem Mikulášem I. (858-867) a nadchl se pro jeho vznešené myšlenky o všeobecné církevní pravomoci papežské v duchu křesťanské obecnosti a jednoty. Ze smutných zkušeností poznal, že je násilná moc německých vládařů nebezpečna svobodě obecné církve. Odsuzoval politické zneužívání církve a křesťanství. Než tehdejší poměry byly velmi nepříznivé pro papeže. Od jihu napadali papežskou državu Saracéni, jejichž jezdci často doráželi až k samým hradbám římským. Západní vladaři dílem nemohli, dílem nechtěli přispěti papeži ku pomoci. V této velké tísní hledal papež proti nebezpečí saracenskému (tureckému) spojení s Cařihradem. Pro tento spolek a pro žádoucí mír uznal po smrti patriarchy Ignatia konečně Fotia za patriarchu. Proti německé přemoci navazoval přátelské styky s říší západo-franckou (francouzskou). Byl ochoten podporovati knížata slovanská a misijní dílo Metodějovo, aby se tím více uskutečnila a upevnila mezinárodní všeobecnost katolické církve.

Možná, že papež přijal Metoděje, obviněného z neposlušnosti a bludného učení, poněkud nedůvěřivě. Ale brzo se přesvědčil, že má před sebou velikého a svatého apoštola. Z úvodních slov papežského listu můžeme souditi, že vystoupení Metodějovo bylo vpravdě úctyhodné a že dovedl jasně a přesvědčivě ospravedlniti svoje počínání. Zároveň dosvědčil papeži působivým vylíčením upřímnou oddanost moravského knížete i lidu.

V listě, napsaném v červnu roku 880, vřelými slovy chválí papež Svatopluka za to, že chce svoji říši bez ohledu na ostatní světské vladaře odporučiti pod bezprostřední záštitu a bezpečnost římského

papeže. V tom se Svatoplukova světská politika poněkud shodovala s církevní politikou Metodějovou a papežovou. Škoda, že Svatopluk nepochopil, jak jest jeho politika odvislá od apoštolského díla Metodějova. Jisto je, že Metoděj podával papeži o Svatoplukovi příznivé zprávy, a že si nestěžoval na těžkosti, které mu byl kníže častěji

Sv. Cyril a Metoděj.

Maloval Petr Rasina (17. stol.); v římském kostele sv. Klementa.

už způsobil; jinak bychom si nedovedli vysvětliti nadšenou chválu, kterou zahrnuje papež Svatopluka. Slibuje mu, že se bude zaň stále modlit a přeje mu, aby přímluvami svatých apoštolů přemáhal všechny těžkosti na tomto světě a pak s Kristem kraloval v nebesích.

Dále píše, že se před sborem biskupů dotazoval úctyhodného arcibiskupa Metoděje, kterak zachoval víru a vyznání její, jak tomu učí církev římská a jak to slovy Kristova evangelia rozhlásily a nám od-

kázaly církevní sněmy. Shledal je pravověrným ve všech naukách církevních. Proto jim ho znova posílá, aby pečoval o církev jemu svěřenou, a přeje si, aby ho přijali jako svého pastýře s příslušnou úctou, vážností a s radostným srdcem. Spolu pak mu potvrdil dřívější výsady jeho arcidiecése. Zůstal tedy Metoděj dále papežským legátem pro šíření křesťanské víry mezi Slovary.

Jáhnům a kněžím bez rozdílu, ať jsou Slovary nebo příslušníky kteréhokoliv národa, který žije v mezích říše Svatoplukovy, nařizuje papež, aby ve všech věcech byli Metodějovi poddáni a poslušni. A kdyby se jako neposlušní odpůrci opovážili dělat rozbroj a rozkol a po prvním a druhém napomenutí se nepolepšili, ať jsou vyhnáni jako rozsevači koukole z moravských kostelů a země na základě předpisů, které odevzdal Metodějovi.

Papež zvláště *potvrzuje slovanskou bohoslužbu* a chválí slovanské písmo, vynalezené filosofem Konstantinem, jímž se má Bůh oslavovati; poroučí, aby se v tom jazyku hlásalo učení i skutky Kristovy. Nejen třemi jazyky, nýbrž všemi třeba chváliti Pána Boha, jak nás napomíná Písmo svaté. Zdravé víře a učení křesťanskému se neprotiví, zpívá-li se mše svatá a jiné modliby v jazyku slovanském, čtou-li se v něm evangelium a listy (apoštolské), jsou-li jen správně přeloženy. Bůh, který stvořil tři hlavní jazyky: hebrejský, řecký a latinský, stvořil také jiné jazyky ke své slávě. Ve všech kostelích ať se čte evangelium nejprve v latinském a potom v slovanském jazyku.

Tu jsou obnoveny některé myšlenky a zásady cyrilometodějské, které obsahoval už list Hadriánův z roku 869. Ke konci je pak připojena významná poznámka: „Jestliže se Svatoplukovi a jeho soudcům více líbí mše latinská, ať se pro ně koná služba Boží v jazyku latinském.“ Zde už jasně vidíme, že Svatopluk a někteří jeho velmoži (šlechta) nepřáli bohoslužbě slovanské, jak jsme se již svrchu zmínili.

V onom listě uvádí se také novinka, že papež po přání Svatoplukově vysvětil za biskupa kostela nitranského německého kněze Wíchinga, kterého byl Svatopluk poslal do Říma, a poroučí mu, že musí býti ve všem poslušen Metoděje, jak to káže církevní právo. Papež je ochoten vysvětit ještě jednoho biskupa pro Moravu. Potom by mohl Metoděj sám už světit další biskupy, kdyby bylo třeba. (Poněvadž musejí býti dle starého obyčeje při svěcení biskupa pří-

tomni tři biskupové, mohl by Metoděj sám vysvětliti biskupy, kdyby měl vedle sebe ještě dva biskupy své země.)

Papežův list vydává svědectví, že Svatopluk podporoval snahy německé strany, když za biskupa navrhoval Wichinga, zástupce a důvěrníka německé říše. A to způsobilo Metodějovi mnoho trpkostí.

Pletichy Wichingovy.

Metoděj vrátil se na Moravu ospravedlněn, potěšen a posílen. Obdržel právo, ustanovovati nové biskupy a tak upevňovati svoje církevní území. Než pokoje už neměl, nýbrž stále nové starosti. Wiching odpíral mu poslušnost. Různými způsoby rozséval rozbroj a nedůvěru proti Metodějovi.

Nitranský biskup Wiching už před návratem Metodějovým přišel na Moravu. Vystupoval jako jedině pravý moravský biskup. Rozšiřoval zprávy, že ho papež ustanovil samostatným biskupem na Moravě, Metoděje pak a jeho učení že kázal vyhnat ze země. Když se vrátil Metoděj a vyhlásil papežský list, byla na čas potlačena Wichingova strana. Ale pokoje přes to nebylo. Legenda prostonce vypráví o tom asi takto:

„Starý nepřítel pokolení lidského nemohl toho (úspěšného apoštolského díla Metodějova) snést. Vzbudil proti němu některé odpůrce, jako kdysi Datana a Abirona proti Mojžíšovi, a to jedny zřejmé, jiné tajné, kteří lidi slabé povahy odvraceli od pravé cesty a pravili: Nám dal papež moc, tohoto však a jeho učení poručil vyhnati ven. Shromáždili se tedy všichni Moravané a žádali, aby v jejich přítomnosti byl čten list; chtěli na své uši slyšet o jeho vyhnání. Byli pak všichni smutni a zkormoucení, že ztratí tak dobrého pastýře a učitele, kromě oněch slabochů, kterými lest' zmítala jako vítr listím. Uctivše pak papežovy listy, našli psáno: Náš bratr Metoděj je svatý a pravověrný a koná apoštolské dílo a jemu jsou od apoštolského Stolce i od Boha odevzdány všechny slovanské země. Koho odsoudí, bude odsouzen, koho posvědí, bude posvěcen. I rozprchli se zahanbeni jako mhla.“

Lid se radoval, že tak stkvěle byla potvrzena Metodějova pravověrnost, jeho arcibiskupská moc a zvláště jeho právo k šíření víry mezi Slovy. Svatopluk však s některými velmoži podporoval Wi-

chinga i jeho stranu. Působení Metodějovo bylo obtížné a naráželo na překážky.

Z vypravování Metodějovy legendy mohli bychom souditi, že Wiching šířil proti Metodějovi nepravdivé zprávy a že se snažil tyto pověsti podepřítí podvrženými listy papežskými. Je to naznačeno v listu papežově k Metodějovi, došlém v březnu roku 881. Metoděj písemně zpravil papeže o velikých starostech a těžkostech, které mu působí Wiching, a táže se papeže, zdali vskutku poslal na Moravu jaký list proti Metodějovi. Papež odpovídá, že ani Svatoplukovi nepsal žádného dopisu kromě onoho, ve kterém chválí Metoděje; ale také onomu biskupovi (Wichingovi) nedal žádných ani veřejných, ani tajných pokynů proti Metodějovi. Ať se tudíž Metoděj důvěřuje v Boha, poněvadž mu nemůže nic škoditi, jestliže Bůh je s ním. Onoho biskupa že papež zavolá před soud a postará se, aby přestaly jeho pletichy.

Kdo byl Wiching a jak bylo možno, že měl takovou moc? Karlo-man přenechal okolo roku 876 správu Korutan a Panonie svému ne-manželskému synu *Arnulfovi*, který se později stal králem německým (roku 887) a nakonec i římským císařem (896—899). A ten žil do roku 882 ve velikém přátelství se Svatoplukem a měl na jeho dvoře kněze Wichinga svým důvěrníkem. Dokud trvalo ono přátelství, měl Wiching na Svatopluka veliký vliv. Poněvadž Němci nedovolili Metodějovi konat biskupského úřadu v Panonii, přál si Svatopluk, aby byl Wiching ustanoven biskupem panonským se sídlem v Nitře. Wichingovo biskupství mělo sídlo v moravské Nitře, ale sahalo také do tehdejší německé Panonie. V Římě byli s takovým řešením spokojeni, poněvadž mohli tím způsobem vytrhnouti Panonii arcibiskupu solnohradskému a podříditi ji arcidiecési Metodějově. Wiching dělal v Římě oddaného oproti Metodějovi. Ale Metoděj ho znal a pravil papežovi, že pochybuje o Wichingově poslušnosti. Proto se tak přísně v papežském listě přikazuje, aby Wiching poslouchal Metoděje, a poroučí se, aby Svatopluk navrhl ještě jednoho biskupa v porozumění s arcibiskupem Metodějem. Wichinga navrhl bez předchozí úřady s Metodějem.

Wiching nedbal papežových příkazů; všemožně popuzoval proti Metodějovi. Byl opravdu dvořanem oněch zkažených nástupců Karla Velikého, o kterých praví německý dějepisec Ginzl,⁴⁰ že jim byla

„věrnost a úcta k právu jen prázdným slovem“. Od roku 882—885 působil Wiching méně těžkostí Metodějovi, poněvadž byl tehdy Arnulf v nepřátelství se Svatoplukem. Roku 885 se oba vladaři opět spřátelili. Wiching nabyl zase více moci; ve spojení s Arnulfem vynaložil všechn svůj vliv, aby byli konečně žáci Metodějovi násilím vyhnáni z Moravy. Jako už dříve (roku 880), tak i při této příležitosti používal nejspíše podvržených listů papežských, aby dosáhl svého cíle jak u papeže, tak i u Svatopluka.

Pravověrnost sv. Cyrila a Metoděje.

Nepřátelé slovanské bohoslužby a panonsko-moravské arcidiecése obviňovali vícekrát sv. Metoděje z bludařství. Jako bludaře očernili ho u knížete Svatopluka a obžalovali u papeže. Poněvadž byl svatý Metoděj v náboženské nauce věrným žákem svého bratra Cyrila, dotýká se toto obvinění také Cyrila. Ještě dnes ozve se někdy mezi pravoslavnými Slovany povrchní tvrzení, že svatí bratři byli nepřáteli římské církve a katolického učení. Proto nebude od místa, jestliže ještě zvláště zdůrazníme pravověrné učení slovanských apoštolů, jako jsme již častěji zdůraznili jejich svatost a apoštolskou horlivost.

Ještě za života Cyrilova napadali někteří protivníci slovanskou bohoslužbu jako bludařskou novotu. Tehdy sv. Cyril odrazil ten útok tak rozhodně a mocně, že ztichli protivníci a netroufali si už napadat slovanskou bohoslužbu jako bludařství, i když byli proti ní. Po smrti Cyrilově rozmnožily se útoky proti činnosti Metodějově, poněvadž Metoděj vystoupil už jako hlava nové slovanské arcidiecése a poněvadž neměl Cyrilovy dovednosti a bystrosti v odražení útoků.

Sv. Metodějovi vyčítali dvojí nesprávnost oproti římské církvi: 1. Neposlušnost římského papeže, 2. bludné učení o vycházení Duha sv.

1. R. 879 obžalovali Metoděje, že proti zákazu papežovu koná bohoslužbu slovanskou. Otázka tato je poněkud nejasná, poněvadž nemáme spolehlivých zpráv o tom, že papež Jan VIII. skutečně zakázal slovanskou bohoslužbu. Jisto však je, že se sv. Metoděj před papežem roku 880 úplně ospravedlnil, a že papež téhož roku (880) výslovně slovanskou bohoslužbu povolil.

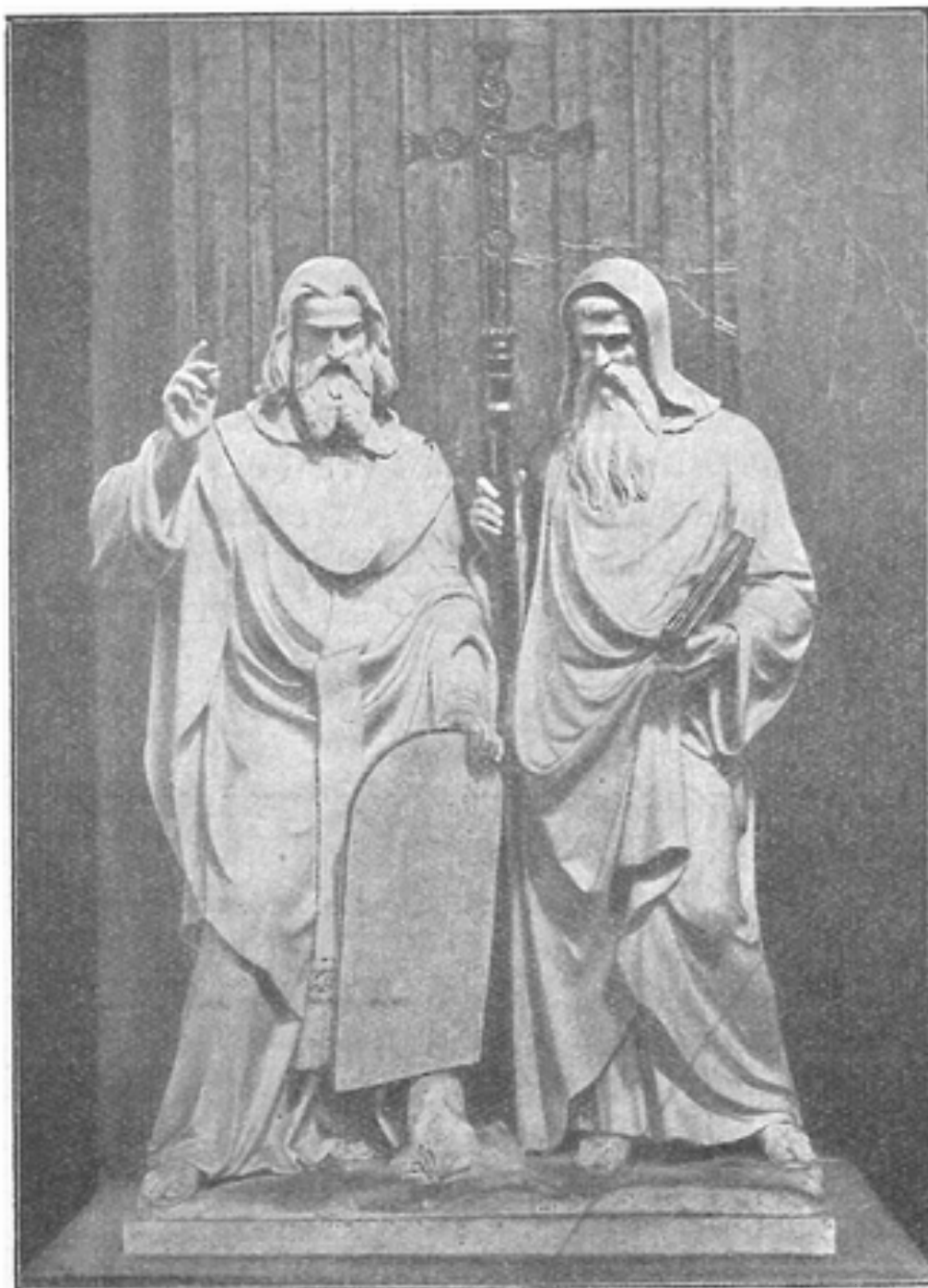
Na první pohled mohlo by se někomu zdáti, že svatí bratři ve sporu mezi *Fotiem* a papežem drželi s Fotiem. Ale už jsme dokázali, že pobožní řeholníci odsuzovali Fotiův protiřímský boj z důvodů osobních i zásadních. Řeční řeholníci byli tehdy rozhodnými obránci všeobecné církevní jednoty a prvenství římského papeže. V tom zůstali svatí bratři spolu s tehdejšími řeckými mnichy věrní starým církevním tradicím východním, ale octli se v rozporu s byzantskou církevní politikou, která se pokoušela otrástit papežovým prvenstvím.

Byzantští byli by rádi, pokud možno, pozvedli čest a pravomoc cařihradského biskupa. Tvrdili, že se musí církevní pravomoc řídit podle politického věhlasu biskupského sídelního města. Cařihradský biskup má tedy míti prvenství v církvi východní, poněvadž je Cařihrad sídelním městem východního císařství římského, „nový Řím“; a z tohoto tvrzení usoudili zase, že římský biskup proto dostal vrchní prvenství církevní, poněvadž byl Řím hlavním městem císařství římského. Podloudným způsobem vyjádřili toto bludné učení v 28. kánonu (odstavci) chalcedonského církevního sněmu (roku 451). Fotius a jeho stoupenci horlivě šířili tento blud. Mniši, protivníci Fotiovi, však stále učili, že římský papež proto je hlavou obecné církve, poněvadž je nástupcem apoštola Petra, kterého Kristus ustanovil hlavou apoštolů. Je tedy prvenství římského papeže apoštolským a božským zřízením.

Tak opravdu krásně a jasně učili též sv. Cyril a Metoděj. Mezi východními mnichy na Olympu a v jiných klášteřích, dobře poznali čisté náboženské tradice východních křesťanů, které nebyly nakaženy byzantstvím. Jako velicí apoštolé Slovanů rozšířili svoje náboženské obzory a jasněji nežli jiní mužové oné doby chápali obecnost církve Kristovy. Ve světle všeobecnosti a jednoty církevní jasně zdůrazňovali všeobecné církevní prvenství římského papeže.

Proti bludnému a úskočnému 28. kánonu chalcedonského sněmu napsal sv. Metoděj jasný a svěží výklad pravého učení. Třeba je vědět, tak učí sv. Metoděj, že papež Lev Veliký nepotvrdil 28. chalcedonského kánonu. A nikterak není pravda, že starý Řím proto obdržel církevní prvenství, že byl městem císařským; nýbrž shůry milostí Boží udělil Kristus Petrovi vrchní moc a první stolec mezi

biskupy, když mu přikázal: „Pas ovce mé!“ Známo je, že římští císařové sídlili někdy též v Miláně a v Raveně, kde ještě dosud stojí

Sousoší sv. Cyrila a Metoděje (Em. Max) v chrámě velehradském.

jejich paláce,* a přece biskupové těchto měst nedostali proto zvláštních pravomocí. Církevní prvenstvo se neuděluje z milosti tohoto

* Metoděj vícekrát konal cestu Ravenou i viděl tam palác, v němž po nějakou dobu sídlili římští císařové. Palác ten se dodnes zachoval, smíme-li věřit staré tradici (ústnímu podání).

světa, nýbrž z Božího ustanovení a z apoštolské pravomoci. Vždyť přece nemá prvenství biskup jerusalemský, ačkoliv též v Jerusalemě slavně trpěl Ježíš Kristus, nebeský král všech králů. Není tudíž nikterak možno, aby se k vůli pozemskému císaři přenášely apoštolské hodnosti. Proto jsou církevní důstojenství starého Říma nezníitelná až do konce světa. Římský biskup je hlavou všech biskupů. Bez něho nemůže se konati církevní sněm.

Ruský učenec *A. Pavlov*, který první vydal onen staroslovanský zlomek Metodějův, tvrdí, že je pevně dokázáno Metodějovo uznávání římského prvenství. S ním též jiní vynikající východní i západní učenci přiznávají, že slovanští apoštolové byli otevřenými stoupenci obecné církevní jednoty se střediskem v Římě. Je to ostatně dosti jasně patrné i ze života a učení sv. Cyrila a Metoděje.

Slovanští apoštolové jasně učili, že má římské prvenství základ v božském i apoštolském ustanovení, nikoli však ve světské význačnosti města Říma. Apoštolský podklad římského prvenství zdůrazňuje se tím, že se římské biskupské sídlo jmenuje *Stolcem Petrovým nebo apoštolským Stolcem*. V 9. stol. nazývali častěji římského biskupa *apoštolským pánem*, nebo někdy zkrátka *apostolíkem*. Toho názvu používali zvláště v některých klášteřích latinských a řeckých; z mnichů řeckých především tak činí sv. Theodor Studita († 826). V době cyrilometodějské zdomácněl už mezi moravskými a panonskými Slovany výraz *papež*. Svatí bratři však rádi užívali významného a čestného názvu *apostolik*. Libozvuké toto pojmenování vyjadřuje úctu i oddanost k římskému papeži, podobně jako dnešní uctivý název „*svatý Otec*“, ale má také hluboký význam, poněvadž zároveň tlumočí přesvědčení o apoštolském základě římského prvenství. V tom srdečném pojmenování je krátce projevono cyrilometodějské smýšlení a cítění sv. Cyrila a Metoděje o apoštolském prvenství papežově.

V úvodě staroslovanské legendy Metodějovy zachoval se nám zlomek věrouky cyrilometodějské. Živě a jadrně vypravuje se tam, jak Bůh ve Starém i Novém zákoně vedl lidstvo dobrotivou prozřetelností, aby všichni k poznání pravdy došli. Na konec se podotýká, jak bylo křesťanské pravověrné učení stanoveno (definováno) a utvrzeno na církevních sněmech. Vypočítává se pak šest východních obecných sněmů církevních. Při každém z nich na prvním mís-

tě jmenuje se papež; všechny zásluhy církevního sněmu jemu se připisují. A přece je známo, že se papežové osobně nesúčastnili ani jediného církevního sněmu východního. Očividně zdůrazňují tak slovanští apoštolé vrchní pravomoc římských papežů. Zvláště živě popisuje se první obecný sněm církevní: „Ctihodný (papež) Silvestr s 318 otci (biskupy), vzav si na pomoc velikého císaře Konstantina, svolal první církevní sněm v Niceji, přemohl Aria a jeho blud, jako kdysi Abraham s 318 hochy přemohl nepřátelské krále a přijal požehnání, chléb a víno od Melchisedecha, krále jerusalemského.“

Svatí bratři nebyli tedy nijak stoupenci byzantského nejasného a bludného učení o církevním prvenství. Ale při tom všem nepřestávali milovat byzantskou svoji domovinu. Stále byli oddáni byzantskému císaři a byli přesvědčeni, že by křesťanský císař byzantský měl býti po příkladu prvního křesťanského císaře Konstantina ochráncem obecné církve a papeže. Naproti tomu vystupuje cařihradský patriarcha v staroslovanských legendách beze zvláštní pravomoci a hodnosti; vždy přichází teprve po císaři.

2. Němečtí kněží vyčítali Metodějovi, že šíří bludné učení o vycházení Ducha sv. Fotius počal roku 867 napadati římské učení o vycházení Ducha sv. z Otce i Syna (filioque) a učil, že Duch sv. vychází toliko z Otce. Naproti tomu tehdy, zvláště ve Španělsku a v říši franské, zdůrazňovali, že Duch sv. vychází též ze Syna a vsunuli to jako dodatek do vyznání víry nicejsko-cařihradského, které se zpívá při slavné mši sv. Řekové však byli rozhodně proti tomu, aby se jakékoliv slovo přidávalo k nicejsko-cařihradskému vyznání víry; také v Římě zřejmě nepřáli si onoho dodatku. A téhož mínění byli také sv. Cyril a Metoděj. Sv. Metoděj zpíval při mši sv. na Moravě nicejsko-cařihradské vyznání víry bez přídavku „i Syna“. Proto jej Němci spolu se Svatoplukem obžalovali v Římě. Papež Jan VIII. zkoumal věrouku sv. Metoděje a přesvědčil se, že je zcela pravověren. Katolická církev ještě dnes dovoluje, aby katoličtí Rusové a Řekové modlili se a zpívali nicejsko-cařihradské vyznání víry bez dodatku „i Syna“. Zároveň však učil sv. Metoděj podle učení řeckých církevních otců, že Duch sv. vychází od Otce skrze Syna. Někteří žáci sv. Cyrila a Metoděje později, když byli násilně vyhnáni z Moravy, dostali se nejspíš pod vliv Fotiova uče-

ní, že Duch sv. vychází tolika od Otce a ne také od Syna. Tehdy ještě církev katolická neproněsala v této věci rozhodného úsudku, proto také někteří dobří Řekové mysleli, že nauka Fotiova o Duchu sv. je správná. Z této příčiny nesmíme jich ještě odsuzovati, že byli v přísném významu bludaři. Později, když katolická církev rozhodně a jasně předložila svoje učení, to je ovšem už otázka jiná. Ale tato náboženská pravda je tak těžká a hluboká, že málokdo ji dostatečně chápe.

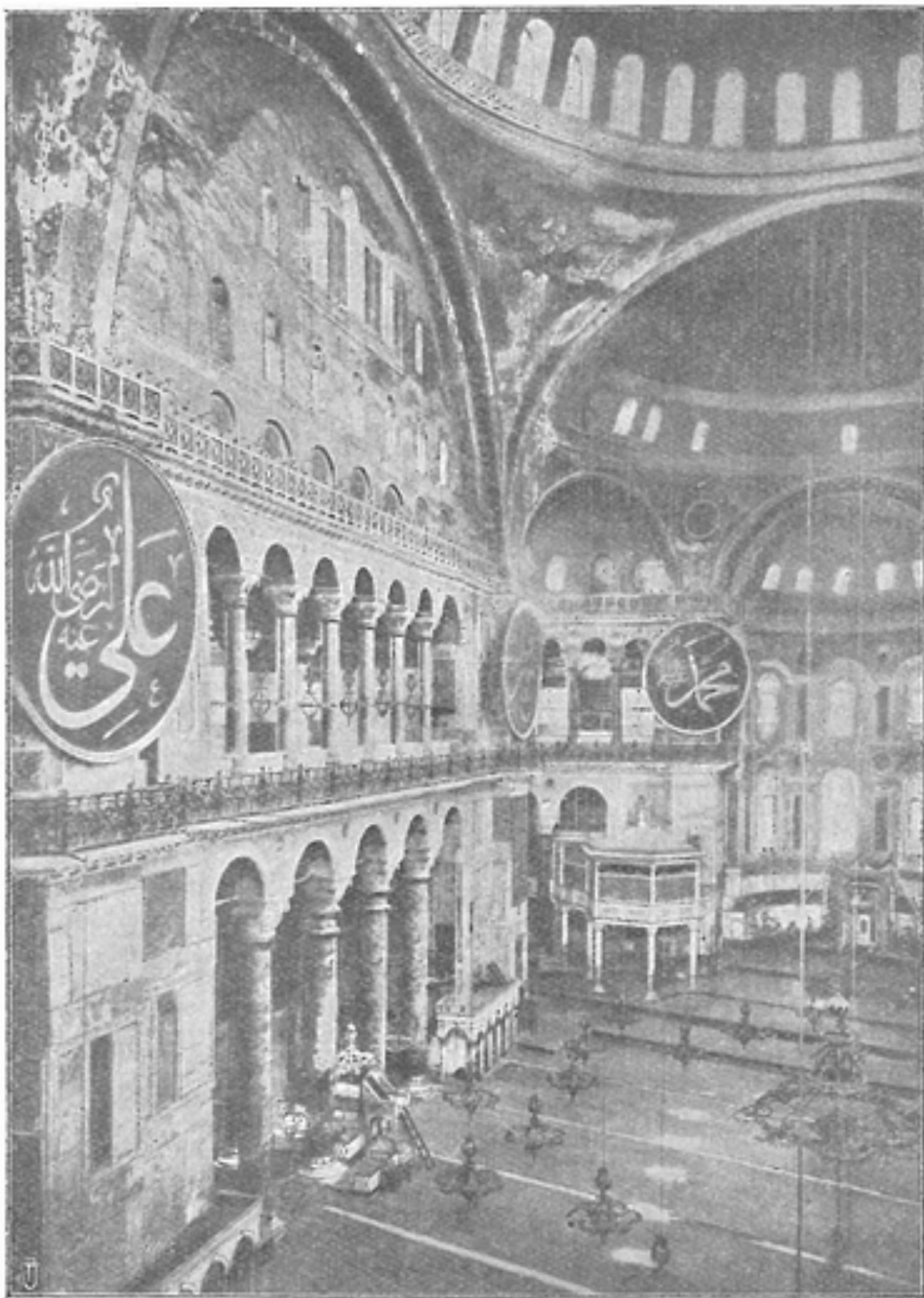
Svatí bratři byli po příkladu řeckých mnichů horlivými obránci pravověrnosti v jednotě s Římem a v souhlasu se starými východními tradicemi náboženskými. Byli sice vroucími milovníky své byzantské vlasti, ale v náboženské nauce byli stoupenci čistých východních tradic, neposkvrněných ještě byzantskou, protiřímskou politikou církevní. Jako samostatně postupovali ve svém slovanském misijním plánu a ve slovanské bohoslužbě, tak byli také v celé své věrouce velikými a samostatnými zastánci nerozdělené obecné církve před rozkolem. Opravdu krásně zachovali nám ducha i nauku obecné církve z oné doby, kdy byl ještě Východ spojen s církví západní v jedné svorné křesťanské společnosti.

Metodějova cesta do Cařihradu.

Dvacet let už minulo od té doby, co odešel Metoděj se svým bratrem z Cařihradu. Zatím se tam velmi mnoho změnilo. Po smrti patriarchy Ignatia (r. 877) vrátil se Fotius z vyhnanství a zasedl po druhé na stolec patriarší. Papež Jan VIII. uznal ho (r. 879) za patriarchu pod podmínkou, že přijme římské rozhodnutí. Fotius získal si už ve vyhnanství mnoho soucitu. Ještě více se upevnil jeho stolec, když papež nařídil mnichům a jiným stoupencům Ignatiovým, aby byli pokojní a poslušni Fotia.⁴¹

Metoděj roku 880 dověděl se v Římě, že papež vyjednává s Fotiem. Někteří soudí, že papež o tom mluvil s Metodějem. Metoděj měl více důvodů, aby před svojí smrtí po tolikerém putování a útrapách nastoupil ještě obtížnou a dalekou cestu do Cařihradu. Táhl ho tam rodná láska, která tak ráda se probouzí v člověku na stará léta. Pudila ho tam starost o rozšíření křesťanské víry mezi Slovany. Dříve ještě, než došel se svým bratrem na Moravu, za-

jímal se spolu s ním a připravoval k šíření křesťanství mezi Slovy v císařství řeckém na Balkáně.

Vnitřek někdejšího chrámu Boží Moudrosti v Cařihradě.

Misijní dílo cyrilometodějské platilo všem Slovanům. Podivno by bylo, aby se slovanská bohoslužba v nářečí macedonsko-slovan-

ském šířila toliko v Panonii a na Moravě, a ne mezi Slovy balkánskými. Ale řešení této otázky záviselo od Cařihradu, poněvadž slovanské osady sahaly až k Cařihradu a zasahovaly hluboko do řeckého území. Řím ani na západě neměl dosti moci k obraně slovanské bohoslužby; německý nátlak na papeže byl veliký. I papež začal vyjednávat s cařihradským patriarchou a císařem, aby získal pomoci proti Turkům. Proč by se nemohl s tímž Cařihradem dohodnouti i Metoděj, aby tím více upevnil a rozšířil svoje apoštolské dílo?

Opravdu bylo by podivným, kdyby nebyl Metoděj předložil slovanské bohoslužby v Cařihradě, když se už přes deset roků šířila v Panonii a na Moravě. Apoštolská moudrost a horlivost pudila Metoděje, aby se vydal osobně do Cařihradu. Svým osobním názorem a osobními styky mohl nejprůměřeněji přemáhati řecké předsudky proti slovanské bohoslužbě.

Cařihrad nebyl nadšen pro slovanskou bohoslužbu. Císař Basilius neměl takových osobních styků s Metodějem, jako jich měl jeho předchůdce Michal III. Metodějova legenda podotýká, že odpůrci Metodějovi šířili pověsti: „Císař se zlobí na Metoděje!“ Je možno míti za to, že Metoděj už z Říma (roku 880) po některém Řeku poslal do Cařihradu vzkaz, že si přeje podati řeckému císaři zprávu o svém misijním díle a získati jeho přízeň. Protože dlouho odpověď nepřicházela, měli někteří za to, že je císař proti Metodějovi. Metoděj i jeho žáci čekali opravdu toužebně císařovy odpovědi. Tak pochopíme radost, kterou přinesl Metodějovi list, v němž mu mezi jiným vzkazoval císař: „Ctihodný otče, velice toužíme viděti tebe. Bud' tak dobrý a neobtěžuj si přijíti k nám, abychom tě spatřili, dokud jsi na tomto světě, a přijali tvoji modlitbu.“

Metoděj se vypravil bez meškání na dalekou pout (roku 882). Na vybranou měl dvě cesty, buď skrze Bulharsko, nebo skrze byzantskou Dalmacii po moři do Drače a odtud po staré římské cestě do Soluně a do Cařihradu.

V Cařihradě přijali ctihodného arcibiskupa s velikou radostí a úctou. Legenda vypravuje: „Císař přijal ho s velikou poctou a radostí, pochválil jeho učení a z jeho žáků ponechal si kněze a jáhna s knihami. Splnil mu všechna jeho přání, žádné prosby jeho neod-

mítnuv. Políbil ho a bohatě obdaroval a doprovodil slavně do svého sídla, stejně i patriarcha.“

Cařihradský císař i patriarcha schválili tedy zvláštní způsob Metodějovy činnosti pro rozšíření křesťanství, potvrdili bohoslužbu slovanskou a dovolili, aby dva žáci Metodějovi slovanskými knihami šířili a upevňovali křesťanství mezi Slovy byzantského císařství. Tito dva žáci pocházeli bezpochyby domovem z císařství řeckého a znali řecký jazyk. Metoděj se svým bratrem vychoval už tolik žáků z Panonie, z Moravy a z řeckého císařství, že se mohla slovanská bohoslužba šířit už mezi všemi Slovy.

Když byl takto Metoděj upravil cestu k šíření křesťanství mezi Slovy v byzantském císařství, vrátil se opět dlouhou a obtížnou cestou k svému stádcu na Moravu.

Metodějova poslední cesta a smrt.

Apoštolská horlivost pobízela Metoděje, že se nebál námahy a nebezpečí. Co světa už prošel, kolik nebezpečí a těžkostí přestál! Legenda jej právem přirovnává k apoštolu Pavlovi. „Na všech cestách přestál mnoho nebezpečí, v pustinách mezi loupežníky, na moři mezi bouřnými vlnami, v nenadálých vírech na řekách, že se na něm splnila slova apoštolova: „Nebezpečenství od lupičů, nebezpečenství na moři a na řekách, nebezpečenství mezi falešnými bratry, v práci a námaze, v nočních bděních, často o hladě a žízní a v jiných strádáních, jak je zmiňuje apoštol.“ (2. Kor. 11, 26—27).

Když už cítil, že mu umdlévají síly a že se blíží smrt, chtěl ještě konečně upravit překlad svatých knih. Překlad evangelií a jiných knih Nového zákona byl už s pomocí Metodějovou pořídil Cyril; stejně i překlad žalmů a vybraných knih bohoslužebných. Jiné knihy sv. Písma měli už částečně svatí bratři též přeloženy, vždyť jich stále používali při náboženském vyučování lidu i při bohoslovném vzdělávání žáků. Ale vše to bylo třeba ještě upravit, doplnit a po řadě znova napsat. K tomu účelu vybral Metoděj ze svých žáků dva kněze, kteří uměli pěkně a rychle psát. Za osm měsíců, od začátku března do konce října roku 884, dokončil Metoděj obtížné dílo a upravil překlad všech knih Písma sv. kromě knihy Maka-bejských. Dokončiv překlad Písma sv., slavnou mší sv. poděkoval

Bohu za tolik milostí a takový zdar. Bylo to dne 26. října, na svátek sv. Demetria, patrona soluňského. Naposledy ještě pořídil překlad církevních právních předpisů (církevní zákoník-nomokanon) a vybraných spisů církevních Otců.

Roku 884 přišel do kraje při Dunaji nepřátelský král⁴² a přál si viděti Metoděje. (Není známo, byl-li to král německý nebo který jiný.) Mnozí varovali Metoděje, aby nikam nechodil, protože ho sotva propustí bez mučení. Ale Metoděj přece šel. Cizí král přijal ho slavnostně, uctivě a s velikou radostí, pohovořil s ním, propustil jej laskavě a s mnohými dary a doporučil se do jeho modliteb, řka: „Vzpomeň si na mne, ctihodný otče, ve svých modlitbách!“ Takovou moc měla ctihodná osobnost sv. Metoděje.

Po 25 let snášel už sv. Metoděj veliké těžkosti misijní práce mezi Kozary a mezi Slovary. Zakusil nesmírných tělesných námah na obtížných misijních cestách: z Cařihradu na Kavkaz, od Bosporu na Moravu, z Moravy do Říma, z Říma do Panonie a na Moravu, odtud do žaláře do Němec, pak opět na Moravu, do Říma a do Cařihradu. Kolik úzkostí vystál, když pozbyl milého bratra, a s ním hlavní sloup těžkého misijního díla, kolik duševního a tělesného utrpení zažil v nespravedlivém žaláři, kolik bolestí mu způsobily pletichy jeho protivníků, kolik starostí přinesla správa rozsáhlé a ještě neupravené arcidiecése, zavádění slovanské bohoslužby a překládání svatých knih!

Musel býti zároveň hlavním duchovním pastýřem a správcem, ředitelem výchovy kněžstva, spisovatelem a diplomatem. Jeho žáci byli většinou mladí muži vyšší z prostého lidu. Vše spočívalo jen na jeho ramenou.

V pokřesťanění jiných národů a při zavádění církevní úpravy spolupůsobilo více mužů; spolupracovali též křesťanští panovníci, kteří pomáhali budovati kláštery a školy. Sv. Metoděj byl však skoro úplně osamocen. Na vrcholu svého misijního díla musil se rozloučiti s umírajícím bratrem Cyrilem. Po prvním návratu z Říma ztratil svého ochránce Rostislava, vrátiv se z nespravedlivého žaláře, pohřešil nadšeného křesťanského knížete slovenského Kocela. A vskutku byl by potřeboval Metoděj *pro veliký samostatný církevní podnik na hranicích křesťanského Východu a Západu nadšených a vzdělaných spolupracovníků a mocných ochránců.*

Dokonce v Římě těžko nacházeli takových mužů, kteří by byli schopni udržovat stálé přátelské a duchovní styky s řeckým Východem. Dílo Metodějovo bylo pak v některém ohledu ještě těžší, poněvadž budoval pro tehdejší dobu *novou duchovní stavbu v duchu původně (originelně) pojaté církevní všeobecnosti, aby mohl mladé slovanské národy v duchu všeobecné křesťanské lásky samostatně umístiti mezi tehdejší křesťanské národy jako článek*

Metoděj, na smrt nemocen, loučí se na neděli Květnou s lidem v chrámě.
Relief na hlavním oltáři velehradského chrámu od Steinhäusera.

*spojující řecký Východ a latinsko-germánský Západ; tak by se byla utvořila pevnější evropská rovnováha v duchu křesťanské všeobecnosti a jednoty.** Pro takové obrovské dílo našel Metoděj málo porozumění a málo podpory dokonce od těch, jimž jeho dílo přinášelo nejvíce prospěchu. Co trudu a bolesti právě proto musel přetrpěti!

Toliké trudy a strasti jej utrápily. Takové duševní a tělesné dílo podlomilo konečně zdatné tělesné síly zešedivělého starce. Dočkal

* Viz zpředu stat': „Slovanská bohoslužba“, a v druhém dílu knihy stat': „Jak uctíme sv. Cyrila a Metoděje“ a „Apoštolové náboženské obnovy“.

se 70 roků. Přiblížila se hodina smrti. Staroslovanská legenda takto asi popisuje Metodějovu smrt:

„Tak všechny obtíže přemáhal, běh dokonal, víru zachoval a očekával korunu spravedlnosti. A poněvadž byl Bohu příjemný a milý, přibližoval se čas, aby přijal pokoj po utrpení a odplatu za přemnohé práce.“

„Tázali se ho pak řkouce: Koho uznáváš, otče a ctihodný učiteli, aby byl твоjím nástupcem v úradě? Ukázal na jednoho z věrných svých žáků jménem Gorazda, a pravil: To je vaší země svobodný muž, dobře vzdělaný v latinských knihách a pravověrný. To budiž vůle Boží a vaše láska, jakož i moje!“

„Na Květnou neděli (4. dubna) shromáždil se pak po jeho přání všecek lid a on šel do chrámu a nemoha už, požehnal císaře a kněze, duchovenstvo a veškeren lid a řekl: ‚Zůstaňte při mně, děti, do třetího dne!‘ Což se také stalo. Když svítalo k třetímu dni, pravil dále: ‚V ruce tvé, Pane, poručím duši svou.‘ A na rukou kněží zesnul v Pánu dne 6. dubna, v třetí indikci, roku 6393 od stvoření světa (885 po Kr.).“

„Jeho žáci prokázali mu přiměřenou poctu, vykonali církevní modlitby latinsky, řecky a slovansky a položili ho do rakve ve stolním chrámu. I připojil se k svým otcům, patriarchům a prorokům a apoštolům, učitelům a vyznavačům. Lidé pak se shromáždili v bezpočetném množství a provázeli ho se svícemi, oplakávající dobrého učitele a pastýře, muži i ženy, malí i velcí, bohatí i chudáci, svobodní i nevolníci, vdovy i sirotci, cizinci i domácí, nemocní i zdraví, všichni, poněvadž byl všechno všem, aby všechny získal (I. Kor. 9, 22).“

„Ty pak, svatá a ctihodná hlavo, shlédni s výšin svojí přímlovou na nás, kteří tebe milujeme a tebe postrádáme. Zbav své žáky všeho nebezpečí a pomáhej jim šířiti pravé učení a zapuzovati bludy, abychom hodni svého povolání žili zde a jako tvoje stádce přišli k tobě na pravici Krista, Boha našeho a od něho přijali věčný život; Jemu budiž sláva a čest na věky věkův. Amen.“

Papež Lev XIII. píše o smrti Metodějově: „Když cítil Metoděj, že se blíží poslední hodina, sám ustanovil svého nástupce, posledními příkazy povzbuzoval duchovenstvo i lid k statečnosti, potom se pokojně loučil se životem, který byl mu vždycky cestou do nebe. Jako

za Cyrilem Řím, tak za zemřelým Metodějem truchlila Morava, ztrátu jeho pociťovala a ve veliké úctě měla jeho hrob.“

P o v a h a M e t o d ě j o v a.

Cyril neměl skoro žádných opravdových protivníků a nepřátel. Nad všemi vítězil a všechny si získával svojí bystrou dovedností a podmaňující milou svatostí. Ale žil také v poměrně příznivých okolnostech. V misijní činnosti u Kozarů i Slovanů podporoval ho Metoděj, který jistě nesl velikou část břemen a starostí. Když pak začal rozhodný boj protivníků proti cyrilometodějskému misijnímu plánu slovanskému, tehdy už blažený Cyril požíval věčného pokoje.

Metoděj nebyl tak šťasten. Zůstal osamocen právě, kdy nejvíce potřeboval bratrovy pomoci. Sám musil nésti a brániti velikou budovu samostatné panonsko-moravské církevní organisace, když ji úporně napadali mocní protivníci. Sám musil dále vésti a dokončiti obsáhlou činnost literární a osvětovou. Přetrpěti mu bylo zlé boje, veliké tělesné a duševní strasti. Protivníci zacházeli s ním surově, půltřetího roku ho mučili v žaláři, obžalovali ho z bludařství a neposlušnosti k nejvyšší církevní moci, pracovali proti němu pomluvami, podezříváním, lží, pletichami, úskoky a dokonce i podvrženými dopisy. V nejhorších útrapách byl opuštěn od těch, kterým stále sloužil. Po více roků žil v mučivé nejistotě a v hořkém domnění, že ho snad papež opustil, dav se zaslepiti od nepřátel. Tížilo ho bolestné vědomí, že ho Svatopluk v rozhodných okamžicích nepodporuje, ba, že ho zrazuje protivníkům. Vpravdě byl Metoděj mučedníkem své oddanosti k svaté církvi a její jednotě, mučedníkem apoštolské horlivosti, mučedníkem lásky k nesmrtelným duším, mučedníkem lásky k pohrdaným Slovanům.

Statečný voják Metoděj snášel tělesné i duševní strasti s nezlomným hrdinstvím. Proti nespravedlivému vystupování a jednání německých biskupů bránil svého i církevního práva s trpkou rozhodností. Až do své smrti vytrval nezdolně v boji za pravdu a právo; přes mocné a dlouhotrvající útoky nezakolísal, ani neustoupil, ani nevzdal se protivníkům.

Ale měl též útlocitné srdce. Když mu umíral milovaný Cyril, zachvívala ním tesklivá starost, že neunesse velikého břemene slovan-

ského církevního zřízení, a srdce ho táhlo zpět do olympské samoty pod teplé východní nebe. Před umírajícím bratrem a před Bohem zavázal se slibem, že vytrvá v těžkém misijním díle mezi Slovany. Ale zase se ozvalo srdce k prosbě, aby mu dovolili splnití přání drahé matky a přenéstí Cyrilovo tělo do vlasti. Později, uprostřed největších těžkostí na Moravě, postěžoval si upřímně papežovi své veliké útrapy, bolestné zkušenosti, nepřátelství, zármutek i strasti, které mu způsobil pletichářský Wiching.

Jako Cyril stejně i Metoděj v celé své osobnosti a svém vystupování projevoval tolik vnitřní velikosti, že vzbuzoval úctu a dosahoval velikých úspěchů. Kdykoliv mohl v Římě osobně zakročit, vždy úspěšně zdolával všechny pletichy mocných protivníků. Dokonce nepřátelští králové si ho vážili a odporučeli se jeho modlitbám. Byl velikým církevním knížetem. Na jeho ramenou spočívalo nesmírné dílo; sám ustavil a řídil rozsáhlé církevní území, vychovával, učil a spisoval. Se všech stran ho napadali a pronásledovali, ale teprve po jeho smrti podvrátili jeho organizaci.

A tento veliký církevní kníže byl tak skromný, že se rád učil od svého mladšího bratra. Měl velké schopnosti vladařské, byl rozhodným vůdcem a moudrým představeným; podřízení ho měli v úctě a lásce, protivníci se ho báli. Ale dokud žil Cyril, starší Metoděj pokorně sloužil svému bratru. Všude dával přednost Cyrilovi, Cyril měl první slovo. Zdálo se, jako by vše vedl Cyril. Tak pokorným byl veliký, energický a moudrý církevní kníže Metoděj.

Staroslovanský životopisec sv. Metoděje píše o něm, že byl vzorem všech ctností: bohabojný, svědomitý v plnění Božích přikázání; tělesnou čistotu posvěcoval modlitbami a svatými skutky, jeho slova byla mocná proti protivníkům, ale vlídná k poslušným poddaným; přísnost snoubila se s laskavostí, milosrdenství, láska a trpělivost s vytrvalostí. Všem stal se vším, aby všechny získal Kristu.

Sv. Metoděje zobrazují často jako arcibiskupa, který jednou rukou žehná, druhou pak drží obraz posledního soudu. Toto zobrazování zakládá se na zprávách byzantských spisovatelů (Simeona Metafrasta-Logotheta z 10. století, Skylitzesa a Kedrena) o jakémsi malíři Metodějovi na dvoře bulharského knížete Borisa-Michala a o jeho obrazu posledního soudu. Někteří se domnívali, že byl tím malířem náš Metoděj, který úchvatným obrazem posledního soudu hluboce

dojal bulharského knížete a získal ho pro křesťanství. Podobně vypravuje i ruský letopisec Nestor, že obraz posledního soudu otrásl ruským knížetem Vladimírem. Uvidíme, že náš sv. Metoděj nepokřtil bulharského knížete Borisa a že tedy není tím malířem Metodějem.

Pravda však je, že náš apoštol Metoděj hlásal křesťanskou víru způsobem názorným, živým a obrazným, stejně jako jeho bratr Cyril. Dokazují to zlomky Metodějových řečí zachované v staroslovanské legendě. Jisto je také, že rád rozmýšlíval a mluvil o vážnosti Božího soudu a že toužil s apoštolem Pavlem, aby směl po přestálých útrapách očekávat korunu spravedlnosti, kterou mu dá Pán, spravedlivý soudce.

V e l e h r a d, D ě v í n, N i t r a.

Metodějova legenda vypravuje, že pochovali Metoděje v jeho stolním chrámu. Ale kde byl ten stolní chrám? Toho nám nepovídají staré památky z doby cyrilometodějské. V památkách z oné doby je vzpomenuo pouze dvou měst Rostislavovy a Svatoplukovy říše: Nitry a Děvína (Dovina).

Děvín se vzpomíná jako veliká pevnost moravské říše. Věrohodné ústní podání tvrdí, že někdejší Děvín stál tam, kde leží nyní ves Děvín (Theben) při vtoku řeky Moravy do Dunaje u Bratislavy. Tam vskutku také objevili zbytky starého hradiska. V pevnosti Děvíně aspoň nějaký čas sídlil moravský kníže a tam se jistě zdržel i sv. Cyril a Metoděj.⁴³

Vzpomínka na starou *Nitru* se lépe zachovala. Jisto je totiž, že někdejší Nitra stála tam, kde ještě dnes stojí město Nitra a nad ním starý hrad. Tam na hradě sídlila počátkem stoleté devátého nitranská knížata. První z nich uvádí se kníže Pribina, který tam kolem roku 830 postavil křesťanský chrám. Tento starý chrám Pribinův stál na východním konci nynějšího stolního chrámu. Možná, že se ještě aspoň částečně zachoval v starém východním přístavku nynější katedrály, ale úplné jistoty nemáme, poněvadž byl nitranský hrad vícekrát pobořen. Svatí bratři jistě častěji prodlévali ve staré Nitře. Není však možno, aby tam byl stál stolní chrám Metodějův, v němž byl pochován Metoděj. Od roku 880 počínaje byl totiž Wi-

ching, biskup nitranský, biskupem panonského území. Nemožno, aby tam zároveň sídlil i moravský arcibiskup Metoděj. Dnes je Nitra městem asi s 20.000 obyvateli a sídlem biskupským. Leží na řece Nitře přímo severně od někdejší rakouské pevnosti Komárna v jihovýchodním cípu republiky československé.

Rostislavova a Svatoplukova Morava měla jistě jiné ještě hlavní město, které leželo víc uprostřed tehdejší říše. Staré památky z doby cyrilometodějské zmiňují „nevýslovnou pevnost Rostislavovu,

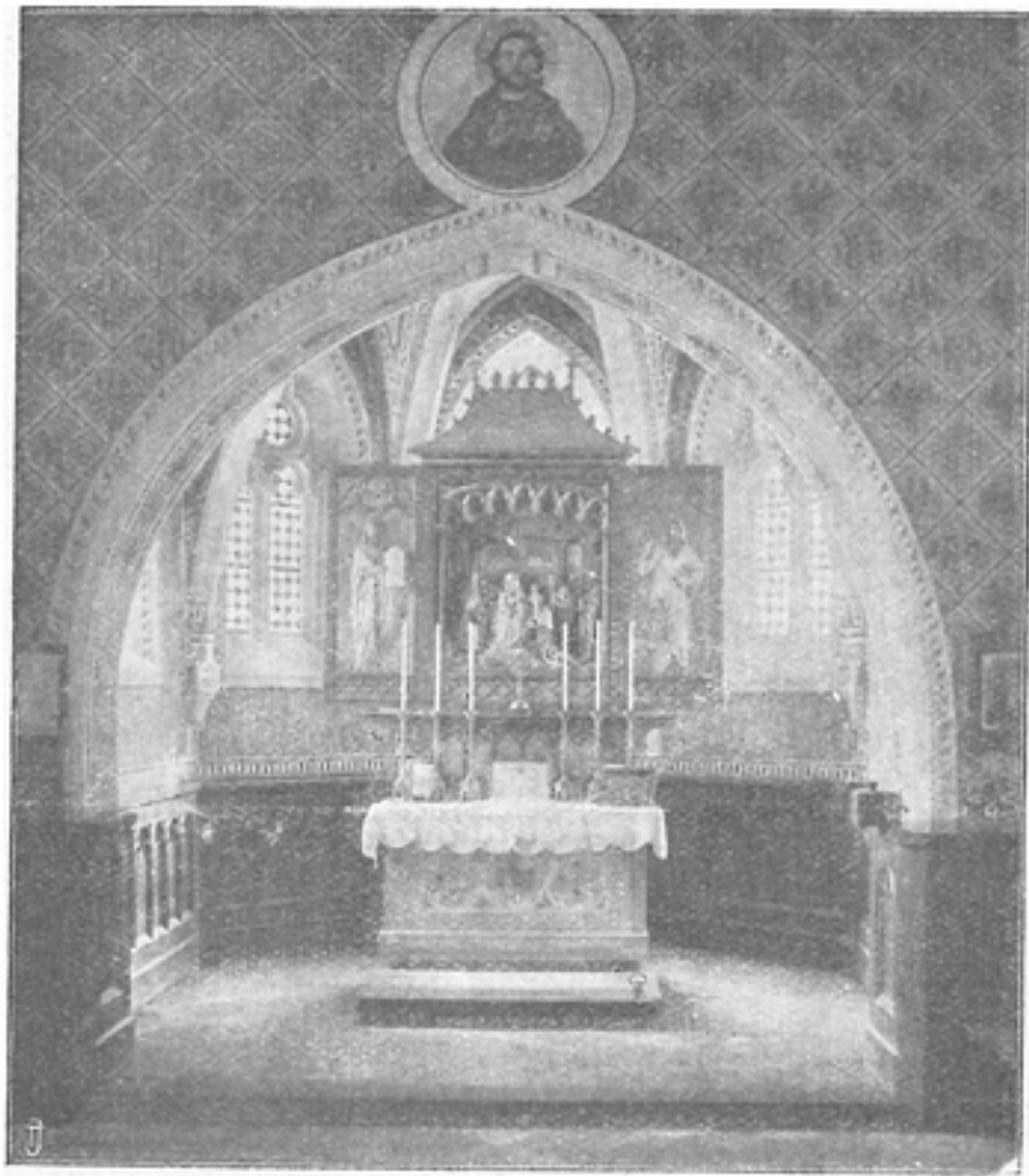

Nitra. Hrad a stolní chrám.

které ani podobna není žádná ze starých pevností“.⁴⁴ Ale pevnost ta zůstala vskutku nevyslovena. Neuvádí se totiž ani její jméno, ani její poloha. Staré podání tvrdí, že opevněným hlavním městem Rostislavovy a Svatoplukovy Moravy byl nyníjší *Velehrad*. Potvrzují to staré listiny sahající nazpět do 13. století a částečně až do století 12. To potvrzují také staré vykopávky. Původní „Velegrad“* zaujímal obsáhlá osedliště a opevnění od nyníjšího Starého Města a Uh. Hradiště až k nyníjšími Velehradu.

* Tak to jméno vyslovovali ještě ve století 12., od století 13. pak vyslovuje se v českém (i slovenském) jazyku: Velehrad.

Velehrad je dnes vesnicí čítající asi 800 obyvatel. Roku 1198 byl na Velehradě založen klášter cisterciácký; při klášteře postaven počátkem 13. století veliký kostel. Nynější mohutný chrám Matky Boží pochází ze století 18. Ke kostelu přiléhají rozsáhlé klášterní

Vnitřek Cyrilky na Velehradě.

budovy otců jesuitů a noclehárny pro poutníky. Kromě toho má Velehrad menší kapli, zvanou Cyrilka. Podle starého podání stála na tom místě kaplička už v době cyrilometodějské.

Několik desítek let po smrti Metodějově byla celá Morava zpustošena a hlavní město pobořeno. Metodějova hrobu nebylo dosud možno najíti. Nicméně přicházejí Slované s posvátnou úctou na Ve-

lehrad, aby tam uctili památku slovanských apoštolů. Zvláště veliké slavnosti konaly se tam roku 1863, v tisící výročí příchodu svatých bratří na Moravu, a roku 1885, v tisící výročí Metodějovy smrti. Velehrad stal se slavným poutním místem pro všechny Slované, ale i pro jiné národy. V letech 1907, 1909, 1911, 1924 a 1927 konaly se na Velehradě veliké mezinárodní sjezdy pro sjednocení všech Slovanů ve víře a lásce sv. Cyrila a Metoděje. Velehrad patří k diecési olomucké; olomucký arcibiskup se považuje za nástupce sv. Metoděje. Na Velehradě a v Olomouci je středisko velikého mezinárodního spolku: „Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie.“

Metodějovi žáci vyhnání.

Panonie i Morava s Nitrou byly častěji zpustošeny krvavými boji vedenými mezi Slované a divokými národy (Avary a j.) i válkami mezi Slované a Němci. Ve zpustošených krajích usazovali se noví slovanští, ale také němečtí osadníci. Panovníci němečtí podporovali z ohledů vojenských německé kolonie v zemích slovanských, někdy jich podporovala i slovanská knížata (na př. Pribina). Stávalo se též, že se do těchto krajů utíkali němečtí velmožové, znesváření s německými králi; nabízeli své služby knížatům moravským a od nich nabývali majetku. Němečtí misionáři a stálí němečtí duchovní pastýřové měli dostatečnou záštitu u německých osadníků, ale také u některých slovanských velmožů, kteří se rádi vyvyšovali nad obyčejný slovanský lid a odmítali slovanské kněze i slovanskou bohoslužbu.

Morava, Nitra a Panonie nebyly tedy územím národnostně úplně jednotným. Rostislav a Kocel podporovali dílo sv. Cyrila a Metoděje a tím též slovanský charakter (ráz) Moravy a Panonie. Svatopluk naproti tomu trhal národní jednotu své říše. Dělal to dílem z jednostranných vojensko-politických ohledů, aby měl úplně volné ruce proti Němcům, spojoval se s nimi, když jich potřeboval, anebo je potíral svojí mohutnou vojenskou mocí, když se cítil dosti silným; dílem pak proto, že nijak nebyl nakloněn Rostislavovu Metodějovi, jehož mravní přísnost mu nebyla po vůli. Za jeho vlády opět se upevňovala německá národní a latinská církevní strana, kte-

rá právě podle úmyslů Svatoplukových o to se starala, aby příliš nevzrostla církevní moc Metodějova. Národní i církevní rozdvojenost Moravy byla konečně zásluhou Svatoplukovou upevněna zřízením nitranské diecése Wichingovy. Svatopluk měl zlomyslnou radost nad Wichingovými pletichami proti dílu Metodějovu, nepamyslel však ve své krátkozraké zaslepenosti, že tím urychluje pád svojí říše.

Metoděj byl tak veliký a svatý muž, že ani Wiching, ani Svatopluk nemohli zničit jeho díla. Po smrti Metodějově se ihned ukázalo, že se jím uložil do hrobu velikán, který celé to ohromné církevní zřízení nesl sám na svých ramenou. Německo-latinská strana spolu se Svatoplukem učinila poslední rozhodný útok na dílo Metodějovo a na jeho dědictví. Tento útok byl tím mocnější, poněvadž se roku 885 Wichingův pán, vojevoda Arnulf, opět dohodl se Svatoplukem. V Římě pak už zapomněli ve třech letech vůdčí myšlenky církevní politiky velikého papeže Jana VIII. Po něm nastoupil papež Marin (882—884), pak Hadrián III. (884—885) a potom Štěpán V. (885—891). Tehdy byly v Římě už smutné časy. Přívrženci nového papeže ničili památku předchůdce. Časem šli tak daleko, že z papežských archivů kradli a ničili listiny dřívějších papežů. Tak se ztratilo mnoho listin z papežských archivů. Němečtí panovníci měli v Římě mocné zástupce, kteří mohli při tom spolupracovati. To bylo jako na zavalanou pro plány Wichingovy, který nebyl v používání podvržených listin nijak úzkostliv.

Po smrti sv. Metoděje spojili se Svatopluk a Wiching, jeden druhého hodný spojenec, nevybírávají v prostředcích. V dorozumění se Svatoplukem pospíchal vítězoslávně do Říma, aby pohřbil Metodějovo církevní dědictví a aby zničil původní apoštolskou církevně-osvětovou stavbu cyrilometodějskou. V tehdejších poměrech a nesvědomitými prostředky se vše zdařilo. Hanebně poskvrnil čerstvý Metodějův hrob, lživými zprávami potupil Metodějovu památku, obnovil podlé výčitky o Metodějově neposlušnosti a bludařství.

Podle Wichingových zpráv a z jeho návodu sestaven byl papežský list, ve kterém Štěpán V. odsuzuje domnělé učení Metodějovo o vycházení Ducha sv. a slovanskou bohoslužbu, jako by byla bývala zavedena proti výslovnému papežskému zákazu; památka Metodějova je potupena výčitkou, jako by byl rozséval spory a bludy.

Wiching byl tím listem ustanoven za nástupce Metodějova jako moravský biskup (nikoliv arcibiskup). Kromě toho poslal papež (možná něco později) na Moravu zvláštního legáta, biskupa Dominika, s dvěma kněžími, aby to vše uskutečnili. V návodě pro legáta se ještě zvláště nařizuje, že Metodějem ustanovený nástupce Gorazd

Velehrad koncem 16. století.

nesmí vykonávatí žádné pravomoci, nýbrž že se musí napřed dostavití do Říma.

Žarmoucení žáci Metodějovi sotva si setřeli slzy se smutných tváří, když se už z Říma vrátil Wiching s odsouzením díla Metodějova. Začal boj mezi stranou Wichingovou a Metodějovou (Gorazdovou). Wiching byl vyzbrojen listem papežovým a záštitou Svatoplukovou;

odvolával se na to, že je Gorazd od papeže odsouzen a sesazen. Moc strany Wichingovy rostla. Lid byl zmaten. Wichingovci křičeli: „Zničíme Gorazda; neboť jestliže on zůstane na živě, oživne pro nás Metoděj!“^{*} Vzplanul krutý boj mezi oběma stranama. Svatopluk viděl, že mají Metodějovi žáci mnoho přívrženců. Proto je mírnil, aby se nehašteřili a pokojně se dohodli s protivnou stranou. Ale dohoda nebyla už možná. Metodějovi žáci nechtěli uznati Wichinga za biskupa a nechtěli mu přísahati věrnost. Wiching vystoupil s vojenskou mocí, kterou mu dali k ruce Němci; nejspíše to byli vojáci Arnulfovi. Svatoplukovi nepřející bulharská legenda výslovně podotýká, že Svatopluk neschvaloval krutého násilí německých vojáků proti žákům Metodějovým. Ale byl úplně připoután k Wichingovi a Arnulfovi; proto připustil, aby němečtí vojáci pod vůdcovstvím Wichingovým zuřili proti žákům Metodějovým.

Žáků Metodějových bylo kolem dvou set. Nejvýznačnější z nich, Gorazd, Klement, Naum, Angelár, Vavřinec a jiní uvrženi byli do žaláře; potom jich vojáci, každého zvlášť, vyhnali až k hranicím říše, a oloupivše je, bez obleku a beze všech prostředků zahnali za hranici. Některé ještě hůře mučili, mladší dokonce prodali do otroctví.⁴⁵ Nejvýznamnější žáci Metodějovi (Gorazd, Klement a j.) utekli se do Bulharska, které tehdy dosahovalo až k nynějšímu Bělehradu; tam s úspěchem pokračovali v apoštolském a osvětovém díle. Jiní ještě, ovšem skrytě, zůstali na Moravě, někteří pak odešli do Čech. Soudíme-li podle úspěchů staroslovanského písemnictví, musíme přiznati, že nejlepší Metodějovi žáci přenesli dědictví Metodějovo do Bulharska; a vskutku také tam našli nejprůhodnější půdu.

Mučení a vyhnání žáků Metodějových bylo nerozumnou surovostí a krutostí na velikou škodu víry a osvěty. Mezi žáky Metodějovými byli nejlepší a nejvzdělanější muži a mladíci moravští. I němečtí dějepiscové přiznávají, že Metodějovo slovanské kněžstvo bylo v požadavcích i příkladě křesťanského života dokonalejší nežli kněží němečtí. Musíme povážiti, že slovanské duchovenstvo bylo vychováno dvěma vzdělanými a svatými muži; sv. Cyril a Metoděj učili své žáky slovem i příkladem svatého života i apoštolské horlivo-

^{*} Tak vypravuje t. zv. bulharská legenda (řecky psaný životopis Klementa bulharského); podle této legendy je částečně podáno další líčení.

sti. Dvě stě tak vzdělaných a dobře vychovaných mužů bylo v oné době velikou náboženskou a kulturní mocí nedocenitelného významu pro křesťanskou osvětu střední Evropy. A vskutku také šířili vyhnání Metodějovi žáci úspěšně křesťansko-slovanskou osvětu na Balkáně a později svými nástupci i na Rusi. Než kolik drahocenných knih a kulturních pokladů bylo zničeno tímto pronásledováním! Kolik bylo těch žáků Metodějových, kteří byli výborně schopni k náboženské a osvětě práci na Moravě, ale téměř nezpůsobili k samostatné práci v jiných zemích! Kolik jich zahynulo během toho pronásledování!

Barbarské jednání Wichingovo nesmírně poškodilo křesťanskou jednotu v Evropě. Po záměru cyrilometodějském byli by bývali Slované vpravdě mostem smíru mezi křesťanským Východem a Západem. Křesťanská víra mezi Slovany byla by se šířila ve shodě s Římem.

Náboženské a kulturní, ale i politické dějiny evropské, byly by se příznivěji rozvíjely.⁴⁶ Wichingova a Svatoplukova zaslepenost přetrhla hrubým násilím veliké cyrilometodějské dílo, budované v duchu křesťanské všeobecnosti a jednoty; zeslabené dědictví cyrilometodějské obrátilo se v jinou stranu a v jiný směr. Vyhnání žáci cyrilometodějští přinesli na Východ nepříznivé vzpomínky a sotva mohli ještě věřit, že by byli jejich pronásledovatelé pravověrnými křesťany.

Jak bylo krátkozraké a nerozumné, že Svatopluk dovolil vyhnat ze země tak vzdělané občany a vlastence! Jinak si to skoro nedovedeme vysvětliti, nežli že ho vskutku zaslepila vášeň.

Vyhnání žáků Metodějových stalo se v letech 885—890. Roku 892 zapletl se Svatopluk opět do prudkých bojů s Arnulfem, který byl tehdy německým králem. Následkem toho musil pletichářský Wiching roku 893 opustiti Moravu. Stal se Arnulfovým kancléřem a (roku 894) biskupem pasovským; než roku 899 sesadil ho arcibiskup solnohradský. Svatoplukův († r. 894) syn Mojmír obnovil s dovořením papeže Jana IX. roku 899 moravskou hierarchii. Morava dostala arcibiskupa a tři biskupy. Ale v prvních letech následujícího století rozvrátili a zpustošili Maďaři Moravu.

Stopy slovanské bohoslužby z doby cyrilometodějské vyhynuly na Moravě, když Maďaři zpustošili někdejší církevní území slovan-

ských apoštolů. Zachovaly se ještě některé stopy v Čechách. Svatá Ludmila dala svého vnuka, sv. Václava, (zemřel roku 929) vyučiti slovanským knězem „v slovanských knihách“. Když bylo kolem roku 972 zřízeno pražské biskupství, papež Jan XIII. připomíná, aby v diecési se nekonala slovanská bohoslužba. Od roku asi 1032 až do roku 1097 vzkvétala slovanská bohoslužba v benediktinském klášteře na Sázavě v Čechách. Český král Karel IV. založil roku 1347 pražský klášter Emauzy, aby se v něm pěstovala slovaňská (hlaholská) bohoslužba; povolal tam slovanské kněze chorvatské. Příznivější půdu našli žáci cyrilometodějští v chorvatském Přímoří a v Bulharsku.

Slovanská bohoslužba římského obřadu, ale s hlaholským písmem staroslovanským začala se mezi Chorvaty šířit už v době Metodějově. Ještě více ji rozšířili z Moravy vyhnaní žáci Metodějovi po jeho smrti. Hlaholské bohoslužbě bylo po smrti Metodějově přestáti zlé boje. Pokojnější časy nastaly, když papež Inocenc IV. roku 1248 potvrdil hlaholskou bohoslužbu jako zákonitý obyčej. Později uznali papežové, že je hlaholská bohoslužba výjimečná výsada (privilej) „ilirského“ národa; tak Benedikt XIV. (roku 1754) a Pius VI. (roku 1791). Hlaholská bohoslužba se dodnes uchovala v chorvatských diecésích Přímoří a Dalmacie (Senj, Krk, Split, části bývalé arcidiecése zaderské a části diecése šibenické).

B u l h a ř i.

Bulhaři byli v hojné míře účastni dědictví cyrilometodějského. Někteří měli dokonce za to, že již svatí slovaňští apoštolé šířili mezi Bulhary křesťanství. Poněkud nejasně tvrdí to legenda bulharská,* jasněji pak legenda moravská.⁴⁷ Jiní opět se domnívají, že se svatí bratři zdrželi u Bulharů, putující na Moravu, a že se v Bulhařích zastavil sv. Metoděj, když kolem roku 882 ubíral se do Cařihradu a pak zpět na Moravu. Ale jest jisto, že Bulhaři přijali křesťanství bez spolupůsobení sv. Cyrila a Metoděje; nejisto je, zdali se sv.

* Bulharskou legendou nazývá se řecký životopis Klementa bulharského se zprávami o sv. Cyrilu a Metoději. Napsána byla asi kolem roku 1100. Moravská legenda byla napsána latinsky ve století 14. O malíři Metodějovi viz konec sta-
tě: „Povaha Metodějova.“

bratři (zvláště sv. Metoděj) kdy ohlásili u bulharského knížete Bo-
rise-Michala.

Sv. Cyril a Metoděj. (Ruský církevní obraz.)

Bulhaři, bojovný národ kmene finsko-tatarského, založili svoji
říši v 7. století, podmanili slovanské kmeny, přijali jazyk přemože-

ných a tak se zvolna poslovanili. Roku 865 přijal bulharský kníže Boris z důvodů politických křesťanství. Křestním kmotrem byl mu řecký císař Michal; proto přijal Boris na křtu jméno Michal. Poněvadž mu tehdejší patriarcha cařihradský Fotius nechtěl dáti arcibiskupa a několik biskupů, obrátil se Boris do Říma. Papež Mikuláš I. poslal mu dva biskupy a více misionářů. Křesťanství se šířilo úspěšně. Boris si přál, aby bylo zřízeno arcibiskupství bulharské a několik biskupství, ale nemohl se dohodnouti s papežem, kdo by měl býti ustanoven za arcibiskupa. Proto se roku 869 obrátil do Cařihradu. Patriarcha Ignatius mu poslal arcibiskupa a několik biskupů. Latinští misionáři museli ustoupit řeckým kněžím.

Kníže Boris si především přál, aby byla bulharská církev, pokud možno, nezávislá. Proto mu byli vítáni vyhnaní Metodějovi žáci. Metodějův průvodce Klement, rodem nejspíše macedonský Slovan, utekl se ještě s několika druhy do tehdejšího bulharského Bělehradu. Pevnostní velitel Boritakan poslal Metodějovy žáky ke knížeti Borisovi. Bulharský kníže je přijal s velikou radostí a schválil záměr, aby se mezi bulharskými Slovany rozšířila slovanská bohoslužba a slovanské církevní písemnictví. Klementa a jeho druhy poslal do krajiny ochridské a prespeské. Po úspěšném apoštolském i literárním působení zemřel Klement jako biskup v Ochridě (roku 910). Klement byl vskutku horlivý misionář a dovedný spisovatel. Jeho nástupcem byl Naum. Z Macedonie se rozšířilo slovanské písemnictví a slovanská bohoslužba po celém Bulharsku. Zvláště rozkvetlo za Borisova nástupce, cara Simeona (roku 893—927), který opět obnovil spojení s Římem a od papeže přijal královskou (carskou) korunu; bulharské arcibiskupství bylo povýšeno za patriarchát (roku 924).

Osud bulharského patriarchátu je spjat s osudem bulharského carství. Když bylo zničeno bulharské carství (roku 1018), byl zničen i bulharský patriarchát (roku 1019); jako náhrada bylo zřízeno řecko-bulharské arcibiskupství v Ochridě (roku 1020—1393). V obnovené bulharské říši obnovil kníže Kalojan spojení s Římem. Papež Inocenc III. poslal mu královskou (carskou) korunu a znovuzřídil bulharský patriarchát se sídlem v Trnovu (roku 1204). Jednota s Římem trvala asi 30 let (1204—1232). Trnovský patriarchát bulharský (1204—1232) sjednotil se na druhém církevním sněmu lyon-

ském (roku 1274) na čas opět s Římem. Pod tureckým jářmem byla bulharská církev tak odvislá od řeckého patriarchy cařihradského, že se svobodně nemohla ani pohnouti. R. 1860 povstalo mezi Bulhary veliké hnutí pro církevní sjednocení, aby se ve spojení s Římem osvobodili z pravomoci cařihradského patriarchátu i z tureckého jářma.

Sv. Vladimír, ruský kníže. (Vascěnov.)

Dědictví sv. Cyrila a Metoděje našlo v Macedonii a v Bulharsku druhý domov. Z Macedonie se rozšířilo do Srbska a podstatně přispělo k tomu, že se mezi Srby upevnila křesťanská víra a osvěta. Z Bulharska byly pak ke konci desátého století přeneseny do Ruska slovanské církevní knihy.

Apoštolé všech Slovanů.

Slovanští apoštolé patří mezi největší muže církevních dějin a mezi největší světce katolické církve. Cyrilometodějský misijní a literární plán má vtisknutu pečeť všeobjímající obecné křesťanské lásky a horlivosti. Cyrilometodějský překlad evangelií je mistrovské literární dílo, jež prozrazuje veliké vzdělání bohoslovné, původnost a literární dovednost sv. Cyrila. Hrozní útočníci, kteří zničili cyrilo-

Sv. Olga, kněžna ruská. (Nesterov.)

metodějské dílo v Panonii a na Moravě, značně zeslabili vnitřní sílu staroslovanského písemnictví.

Bulharské, srbské, chorvatské (hlaholské) a ruské starocírkevní písemnictví nemohlo se udržeti na původní výši cyrilometodějského literárního díla. Je to poznat na staroslovanském písemnictví, že bylo dílo cyrilometodějské násilně přetrženo a zeslabeno.

Cyrilometodějští žáci po tak hrozných ranách nemohli se udržeti na cyrilometodějské výši všeobecné církevní jednoty a nemohli se také dosti upevniti v duchu hluboké svatosti svých učitelů. Než i v této oslabené podobě mělo dědictví cyrilometodějské ještě tolik

síly, že pokřesťanilo a svojí osvětou proniklo východní Slovany, Bulhary, Srby a Rusy.

V Rusku (Kijev) začalo se šířit křesťanství okolo roku 950. Tehdy přijala křesťanskou víru kněžna Olga (zemřela roku 970), manželka knížete Igora. S větším úspěchem pronikalo křesťanství za vlády Olgina vnuka, knížete *Vladimíra* (pokřtěn byl roku 988). Bohoslužebné knihy dostal z Bulharska.

Duchovní dědictví slovanských apoštolů proniklo dokonce i k neslovanským národům. Z Bulharska se rozšířilo mezi Rumuny, kteří až do století 16. používali církevní slovanštiny jako jazyka bohoslužebného i státního. Z kijevské Rusi mělo pak staroslovanské písemnictví vliv na Litvu i Polsko.

Sv. Cyril a Metoděj osobně byli činní mezi Čechy, Slováky a Slovinci; Metodějova misijní práce zasahovala i k Polákům na Visle. Jejich žáci působili mezi Chorvaty, Srby a Bulhary, nepřímo i mezi Rusy. Jsou tedy sv. Cyril a Metoděj apoštoly všech Slovanů.

ÚCTA SV CYRILA A METODĚJE

Do století 19.

Svatého Cyrila a Metoděje ctili už před jejich smrtí jako svaté muže všichni, kdož je znali. O svatosti Cyrilově nikdy nebylo nijaké pochybnosti; celé jeho vystupování, jeho řeči a skutky prozrazovaly mudrce a světce. V tom se shodují všechny nejstarší prameny. Latinský životopis sv. Cyrila (zemřel 869), sepsaný v Itálii brzy po jeho smrti, dosvědčuje, že ho Římané s papežem v čele ctili jako světce; jako světce ho ctili při jeho pohřbu, i když odpočíval už v hrobě. V 10. a 11. století byla úcta sv. Cyrila v Římě velmi rozšířená a zdomácnělá.

Sv. Metoděj měl těžký úkol. Měl založiti panonsko-moravskou arcidiecési, kterou si přivlastňovali němečtí biskupové. Často musel rozhodně (energicky) vystoupiti a hájiti svého práva; proto měl mnoho protivníků, kteří mu (ovšem zcela nespravedlivě) vytýkali bludařství a neposlušnost k římskému papeži. Jeho žáci však, kteří jistě dobře znali svého učitele a arcibiskupa, vždy si ho vážili jako muže svatého.

Středisko apoštolské působnosti sv. Cyrila a Metoděje bylo *na Moravě*. Moravský lid ctil sv. Cyrila a Metoděje ještě za jejich života jako svaté a apoštolské muže. Po smrti sv. Metoděje byli jeho žáci vyhnáni, jeho dílo bylo (zdánlivě) zničeno, ale ze srdcí věrného lidu nemohli přece vyrvati úcty k sv. Cyrilu a Metodějovi. Lid je ctil hned po smrti jako světce. Jistě zůstali někteří žáci potají ještě na Moravě a udržovali vzpomínku na sv. apoštoly slovanské. *Veřejná církevní úcta* svatého Cyrila a Metoděje začala jistě už kolem roku 1300; možná že už i dříve. V katedrálním chrámu olomuckém byl roku 1310 postaven oltář sv. Cyrila a Metoděje v náhrobní kapli kanovníka Telhontia. Moravská legenda (životopis) o sv. Cyrilu a Metodějovi, napsaná v první polovici 14. století, oslavuje oba jako světce. Roku 1380 začal se svátek sv. Cyrila a Metoděje v olomucké diecési slavit jako svátek zasvěcený (9. března).

Slavný *král český* Karel IV. založil v Praze klášter (Emauzy) především k tomu, aby se tam konaly služby Boží v jazyku slovanském.

Zakládající listina uvádí (r. 1347) sv. Cyrila a Metoděje mezi českými patrony.

Skoro všichni žáci sv. Cyrila a Metoděje hledali a našli po smrti Metodějově útočiště *mezi Jihoslovany*. Kamkoliv přišli, všude ctili sv. Cyrila a Metoděje jako světce. To nám dosvědčuje nejen staré podání, nýbrž i staré rukopisy (rukopisné knihy) z nejstarších dob. Pohledme k Slovanům *východního obřadu*!

Dva staré životopisy, jeden sv. Cyrila, druhý sv. Metoděje, napsané brzy po jejich smrti, oslavují je jako světce. Rukopis staroslovanského evangelia (Assemanův evangeliář), napsaný v 10. století v *Bulharsku*, má ve svém církevním kalendáři už svátek sv. Cyrila (14. února) a sv. Metoděje (6. dubna).

Z Bulharska se rozšířila úcta sv. Cyrila a Metoděje *na Rus*. Ostromírův evangeliář, sepsaný kolem roku 1050 na Rusi, má již svátek sv. Cyrila (14. února). Rukopisy (mineje) z 12. století uvádějí společný svátek sv. Cyrila a Metoděje. Z 13. a 14. století máme plno důkazů pro úctu sv. Cyrila a Metoděje mezi východními Slovy. Sv. Cyrila slaví dne 14. února, sv. Metoděje 6. dubna, oba společně pak většinou dne 11. května.

Mezi jižními Slovy římského obřadu, tedy mezi *Chorváty a Slovinci*, rozšířili též žáci sv. Cyrila a Metoděje úctu obou slovanských apoštolů; slovanskou bohoslužbu konali podle římského obřadu (hlaholáši). Hlaholské (slovanské) bohoslužebné knihy, kterých užívali Chorváté, kladou *svátek sv. Cyrila a Metoděje na den 14. února společně se sv. Valentinem*. Nejstarší dnes zachované rukopisy těch knih pocházejí ze 13. a 14. století, ale opírají se o knihy starší z 10. nebo i s konce 9. století;⁴⁸ dá se tudíž s jistotou souditi, že Chorváté uctívali sv. Cyrila a Metoděje hned po jejich smrti za světce.

Hlaholské bohoslužebné knihy chorvátské mají, jak jsme viděli, svátek sv. Cyrila a Metoděje dne 14. února zároveň se sv. Valentinem. Také *Slovinci* kdysi slavili na týž den svátek sv. Cyrila a Metoděje. Zlomky starých hlaholských rukopisů ze 13.—15. století, nalezené v Kraňsku, a různé staré zápisky dokazují, že byla hlaholská bohoslužba a s ní i úcta sv. Cyrila a Metoděje i mezi Slovinci přece rozšířena.⁴⁹ Počínajíc rokem 1500 začala hlaholská bohoslužba mezi Slovinci ustupovati, než přece ještě roku 1689 píše Valvasor, že se služby Boží v mnohých krajích Kraňska konají hlaholsky.⁵⁰ Tehdy

patřila ke Kraňsku i část Istrie až k Lovráně na Jaderském moři; proto byli také Slovinci v těsnějším spojení s Chorváty a s hlaholáši.

Hlaholská bohoslužba nebyla nikdy mezi Slovinci zcela v obyčeji; jen v některých krajích byli ustanoveni hlaholští kněží, většinou z nedostatku kněží znalých latiny. Z toho však nesmíme usuzovati, že by úcta sv. Cyrila a Metoděje byla bývala mezi Slovinci jen řídkou výjimkou. Naopak dá se dokázati, že jejich uctívání už před více stoletími rozšířeno bylo i mezi měšťany.

Vážený doklad úcty cyrilometodějské mezi Slovinci máme tam daleko v německých Cáchách (Aachen). Tam putovávali Slovinci už za středověku na pout. Slovinští poutníci dali ve velkém cášském kostele mariánském zříditi zvláštní oltář, zasvěcený čtyřem církevním učitelům (sv. Augustinovi, Jeronymovi, Řehořovi a Ambrožovi). Oltář byl postaven okolo roku 1400; později roku 1495 založili Slovinci z Ljubljany a Kranje při tomto oltáři beneficium na vydržování kněze znajícího slovinsky. Beneficium věnovali ljubljanští a kraňští měšťané. Roku 1613 jmenuje se po prvé tento oltář v kterémsi listě biskupa Hrena oltářem a *beneficiem sv. Cyrila a Metoděje*. Toto pojmenování bylo jistě tehdy už v obyčeji a užívalo se ho již asi před rokem 1600. V zakládající listině r. 1495 není však ještě o sv. Cyrilu a Metodějovi zmínky. Z toho můžeme souditi, že v letech 1500—1600 byla úcta sv. Cyrila a Metoděje rozšířena a oblíbena, jinak by nebyli bývali pojmenovali oltáře a beneficia v dalekém německém městě po svatých apoštolech slovanských. Možná, že působili na slovinské poutníky svým vlivem Čechové, kteří tam měli svůj český oltář. Okolo roku 1700 počal mizeti zájem o cášskou pout; proto se také zmenšily důchody beneficia sv. Cyrila a Metoděje. Roku 1734 byl slovinský oltář odstraněn a beneficium sv. Cyrila a Metoděje zaniklo.⁵¹

Na uctívání sv. Cyrila a Metoděje mezi katolickými Slovany měla veliký vliv římská úcta slovanských apoštolův, především sv. Cyrila, která měla svoje středisko na hrobě Cyrilově v kostele sv. Klementa. Když byl starý kostel sv. Klementa r. 1080 zničen a zruščen, upadla úcta sv. Cyrila v Římě skoro v zapomenutí. Jen ještě ve století 16. ožívuje v Římě opět úcta k sv. Cyrilu a zájem o jeho ostatky. Zprávu o tom podává římský dějepisec Baronius.*

* Adnotationes ad Martyrolog. Rom. die 9. Martii.

Ještě lépe to dokazují dějiny římské koleje (hospice) a kostela sv. Jeronyma. Nynější chrám sv. Jeronyma postavil papež Sixtus V. v letech 1588—1590, zasvětil v něm jednu kapli sv. Cyrila a Metodějovi a dal tam namalovati oltářní obraz slovanských apoštolů. Obraz ten se až dodnes dobře zachoval. Představuje sv. Cyrila a Metoděje, jak ukazují papeži Hadriánovi II. ostatky sv. Klementa. Oba slovanští apoštolé mají kol hlavy svatozář. Toto svědectví je velmi důležité, poněvadž nemáme žádného staršího dokladu pro úctu sv. *Metoděje v Římě*. Jím byla úcta sv. Cyrila a Metoděje tak oživena a tak schválena, že se mohla bez překážky šířiti mezi katolickými Slovany, zvláště mezi Slovinci a Chorváty, kteří přicházeli do hospice sv. Jeronyma.

Dějepisci slovinských zemí Megiser (r. 1612), Schönleben (1681) a Valvasor (1689) vzpomínají s úctou slovanských apoštolů. Valvasor jmenuje sv. Cyrila a Metoděje mezi světci, kteří jsou v Kraňsku zvláště ještě uctíváni; s velikou horlivostí dokazuje mínění, že sv. Cyril a Metoděj také v slovinských krajích hlásali křesťanskou víru.⁵²

Roku 1777 začala se v ljubljanské diecési sv. Cyrilu a Metodějovi prokazovati také veřejná pocta církevní. V latinském misálu pro diecési ljubljanskou počal se svátek sv. Cyrila a Metoděje slaviti zvláštní mší sv., v brevíři (kněžských hodinkách) vzpomínáno jich též krátkým životopisem. Přibližně až do roku 1800 slaven byl svátek sv. Cyrila a Metoděje v bohoslužbě dne 13. března, později začali ho slaviti dne 9. března, jak to činili už dříve na Moravě.

Uctívali tedy Slovinci sv. Cyrila a Metoděje už od 10. století. Velikého významu a velikých zásluh sv. slovanských apoštolů většinou ovšem neznali, časem snad i zcela na ně zapomněli. Proto také úcta jejich nebyla tak živá a horoucí, nicméně nikdy nepřestala. Veliký Slomšek byl první, jenž učil slovinský lid hlouběji poznávat význam a zásluhy svatých bratrů soluňských. Tak roznítil u Slovinců doutnající jiskru úcty k sv. Cyrilu a Metoději v mohutný plamen nadšení a vroucích modliteb.

Slomšekův duch neutkvěl jen v úzkých hranicích domoviny a jeho bystrozrak duševní nespočinul jen na povrchu přítomnosti. Poněvadž miloval slovinský lid a jeho víru, proto miloval a ctil také ony dva veliké a svaté muže, kteří tomu lidu první hlásali svatou víru v čisté řeči rodné, a kteří mu tak rozžihali světlo křesťanského vzdělání. Miloval a ctil slovanské apoštoly sv. Cyrila a Metoděje.

Biskupa Antonína Martina Slomška spojuje se sv. Cyrilem a Metodějem i jakási *vnitřní příbuznost ducha a osobní povahy* (charakteru). Jak u slovanských apoštolů, tak i v Slomškově díle a povaze vtisknuty jsou hlavní obrysy oněch základních křesťanských myšlenek, které ode dávna určovaly směr *křesťanské obrodě jednotlivců i lidstva*: 1. Obnova v Kristu, 2. láska ke všem utiskovaným a škoda mezi stavy, 3. dorozumění mezi národy.

Jako svatí bratři soluňští, i Slomšek vnitřně obnovil se v Kristu a dosáhl veliké *osobní svatosti*, že mohl tím úspěšněji působiti pro duchovní obrození svého národa.

Slovanští apoštolé obětovali se v pokorné apoštolské horlivosti za pohrdané tehdy Slovany. Ale tito pokorní a mírumilovní apoštolé stávali se rozhodnými a bojovnými, kdykoliv bylo třeba dokazovati, že jsou Slované před Bohem rovnoprávními s prvými vzdělanými národy. Milovali *chudé a trpící*. Cyril osvobodil více než tisíc otroků. Podobnou lidumilností vynikal i biskup Slomšek. Rozhodně dokazoval, že mají Slovinci právo na slovo Boží a křesťanské vzdělání v rodném jazyku. Zcela se obětoval za pohrdaný slovinský lid. Viděl i v odstrkovaných chudácích nesmrtelnou duši; chápal se duchovní péče o chudé, pořádal pro ně zvláštní církevní promluvy a misie.

Slomšekova láska k slovinskému lidu nikdy se nezvrhla v omezenou národní zaslepenost nebo ve vášnivou nenávist k jiným národům. Jeho láska k lidu byla v duchu Kristově a Pavlově harmonicky spojena s *obecnou křesťanskou láskou ke všem národům*. V duchu obecné Kristovy lásky a katolické obecnosti usiloval o dohodu mezi národy, o náboženský i národní smír mezi Slovany. Bratrstvu sv. Cyrila a Metoděje dal charakter mezinárodní a šířil je i mezi neslovanskými národy.

Slomšek si přál, aby všichni Slovinci dobře poznali apoštolské dílo

a vznešené cíle sv. Cyrila a Metoděje; neboť „se sluší a je to povinností, poznati nejznamenitější učitele Slovinců“. Velice se rmoutil, když viděl, jak se Slované při své národní práci pramálo starají o víru a o spojení v jediné pravé víře, která může býti jedinou pevnou základem opravdového štěstí a svornosti křesťanských národů. Nic ho tak nebolelo, jako pomyšlení, že je většina Slovanů odloučena od katolické církve. Jako nadšený katolík věděl, kolik zmůže spojená modlitba tisíců věřících srdcí. Proto se rozhodl, založiti zbožné bratrstvo modlitby pro sjednocení církevně odloučených Slovanů s katolickou církví. Bratrstvo doporučil pod ochranu sv. Cyrila a Metoděje, aby tak povznesl jejich úctu a zároveň i podporoval dílo sjednocení.

Aby dosáhl většího úspěchu, chtěl své kněžstvo překvapiti pozváním ke vstupu do Bratrstva v době duchovních cvičení v Brežicích v červnu roku 1851. Shromáždilo se tam na 60 kněží a k nim pospíchal i biskup Slomšek, aby všechny shromážděné pozval ústně do Bratrstva. Než cestou náhle onemocněl a kněžím poslal jen písemné pozvání, které mělo tím větší úspěch, poněvadž přicházelo od biskupa nade vše milého a na smrt nemocného. Ihned se přihlásilo asi 50 kněží. Tak byl položen základ Bratrstva, které v krátkém čase tak pěkně rozkvetlo.

Bratovščina sv. Cirila in Metoda

byla Slomšekovi hlavním prostředkem, jímž chtěl pracovati pro církevní sjednocení a spolu i oživit úctu sv. Cyrila a Metoděje. V ní bylo takřka ohnisko, ve kterém se nejvznešenějším a nejšlechetnějším způsobem sdružovala Slomškova láska k národu s jeho vroucí láskou k víře a církvi Kristově. Jen tak si můžeme vysvětliti jeho péči a velikou horlivost o zdar Bratrstva.

Hned následujícího roku po založení žádal Slomšek v Římě pro Bratrstvo odpustky, kterých také dosáhl. Oznámil to v úředním biskupském listě i v církevním listě „Zgodnji Danici“ (= Jitřenka), která vycházela v Ljubljani a byla tehdy jediným církevním listem slovinským. V tomto časopise podával každoročně zprávy o práci a úspěších Bratrstva a povzbuzoval zbožné Slovince k modlitbě za sjednocení.

Roku 1852 psal mezi jiným Slomšek: „Co učinil pyšný Arius církvi

Boží ve století čtvrtém, to obnovil vysokomyslný Fotius ve století devátém a to dokonal ctižádostivý a úskočný Michal Caerularius ve století jedenáctém: roztrhali vzácné svatební roucho Ježíše Krista — jeho církev na dvě veliké části a uskutečnili politování hodný rozkol mezi západní (římskou) a východní (řeckou odloučenou) církví. Toto nešťastné odloučení až do srdce bolí každého věrného křesťana, když pomyslí, že vlastně rozkol otevřel islamu (turecké víře a moci) bránu do tří dílů světa, že miliony přivedl k odpadu od víry, nejlepší křesťanské obce rozvrátil a kolébku křesťanství proměnil v poušť.

Žalostný církevní rozvrat nezasadil však žádnému národu v Evropě tak hlubokých ran, jako Slovanům, které v devátém století apoštolští bratři sv. Cyril a Metoděj byli získali křesťanské víře a je spojili se svatou římskokatolickou církví, ale nešťastný církevní rozkol jedenáctého století je rozvrátil. Do propasti církevní skázy zapadla Slovanům krásná hvězda křesťanské vzdělanosti, která jim s takovou jasností byla vzešla ve století devátém v doprovodu společné, křesťanstvím posvěcené, spisovné řeči. V nesmírnou hlubinu propadla se Slovanům sláva společného písemnictví. Srdce národa, jeho víra, byla mu roztržena, každým stoletím rozšiřovala se propast mezi rozloučenými stranami víc a více a jakékoliv sjednocování bylo skoro bez úspěchu. *Kristus až dodnes ukazuje roucho své svaté církve víc roztržené než kdykoliv před tím, především mezi četnými pokoleními velmi zbožných a bohatě nadaných národů slovanských, kteří jsou si tak blízci — a přece jsou tak daleko od sebe.*

Ta myšlenka mne pobádala a touha pronikala, aby se nám už brzy splnila ona prosba našeho Spasitele, kterou se tak upřímně a vroucně modlil, odcházeje k svému Otci, za sjednocení nás všech ve svazku Pravdy a Lásky, poněvadž jen podle toho pozná svět, že jsme jeho učedníky. — Proto jsem loni o našich společných duchovních cvičeních projevil přání, aby se pod ochranou Marie, Matky Boží, a slovanských apoštolů sv. Cyrila a Metoděje utvořilo Bratrstvo modlitby pro sjednocení odloučených Řeků vůbec a zvláště odloučených Slovanů (bez jakéhokoliv státního či politického zabarvení, i bez jakéhokoliv osobního prospěchu).

Radostně a jednomyslně bylo přijato moje vyzvání. Mnoho členů přistoupilo k tomuto Bratrstvu netoliko z mé diecése, nýbrž i ze sou-

sedních, zvláště v Uhrách a v Haliči našlo Bratrstvo radostný souhlas. Na tisíce věrných kněží i laiků s námi už zvedají k výšinám srdce i ruce k Otci jedné jediné pravdy a lásky, aby mezi námi křesťany nebylo žádných rozkolů (I. Kor. I. 10), nýbrž abychom mnohem více byli dokonale jednoho srdce a jedné mysli, jako Otec a Syn jedno jsou, aby svět uvěřil, že On ho poslal (Jan 17, 21—22), a aby byl brzy jeden pastýř a jeden ovčinec, jako v nebesích, tak i na zemi (Jan 10, 16).“

(„Zgodnja Danica“, 1852, č. 29. a 30.)

„Křesťanskou promluvu o Bratrstvu sv. Cyrila a Metoděje“ (Drobtinice 1853, str. IX—XX) zakončil touto prosbou:

„Zveme všechny křesťany i odloučené, v kterých proudí ještě křesťanská krev, v nichž bije ještě křesťanské srdce, aby se s námi modlili za sjednocení svaté církve, vždyť je čeká odměna krásná. Rozloučené manželství sjednotiti, je dílo andělské, za odloučené bratry se modliti a jim cestu do pravé církve usnadňovati — je dílo apoštolské, bude tedy i odměna apoštolská. — Nebudeme svých odloučených bratrů a sester nenáviděti, nýbrž je zahřívati prosbami křesťanské lásky. Nebudeme se k nim chovati nepřátelsky, anebo pohrdavě, ale podáme jim přátelsky ruce ke smíru. Nebudeme jich potíratí ostrými zbraněmi, nýbrž spíše vroucí modlitbou. Maria, Matka milosrdenství a krásného milování, svatí bratři Cyril a Metoděj, apoštolé slovanští, všichni svatí a přátelé Boží nám budou pomáhati, aby nám na jejich orodování uděleno bylo, čeho naše slabost nezmůže, by brzy byl věřících jeden ovčinec a jeden pastýř.

Pomozte nám, blažená nebesa, a všechna země se sjednot' od slunce východu až k západu k rozboření žalostné přehrady rozkolu, která už po tolik let rozděluje srdce východních a západních křesťanů. Ať ozáří opět radostné slunce usmířené jednoty a křesťanské lásky všechny národy Kristova jména, nechť roztaje ledové moře bludů a rozkolů! Ať opět obejmě svatá matka, katolická církev, své odloučené zbožné děti, které jsou obmyty koupelí sv. křtu, draho vykoupěny prolitou krví Kristovou a nosí jako my spasitelné znamení nejsvětější Trojice na svém čele. Ať zahřeje na mateřském klíně svoje odumřelé děti, oživí je pro pravou křesťankou vzdělanost a pro nebeské království, aby podle jednoty a lásky věřících všichni národové poznali, že není jména, v němž by mohli býti spaseni, kromě jména Pána na-

šeho Ježíše Krista nazaretského, kterého nám poslal Otec. Ach, kéž zapějí brzy všichni jazykové z jediného srdce překrásnou andělskou píseň díky, jednoty a lásky: Sláva Bohu na výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle a šlechetného srdce! Amen! Amen!“

Několik měsíců před svojí smrtí (1862) napsal Slomšek poslední „výroční vzpomínku Bratrstvu sv. Cyrila a Metoděje“ („Zgodnja Danica“ 1862, č. 9.). Ukončil ji těmito slovy:

„Držme se pečlivě a věrně kmene pravé a samospasitelné církve, aby nás od ní neodtrhly nynější světové bouře a nezmátli falešní proroci. Nebezpečí je veliké, jako je veliký počet lživých časopisů a svůdných přátel. Nezapomeňme na své největší nezasloužené štěstí, že jsme pravověrnými křesťany-katolíky. Za toto štěstí Bohu nejlépe poděkujeme, když v Bratrstvu sv. Cyrila a Metoděje budeme odloučeným sestrám a bratřím pomáhati v náruč naší svaté církve.“

P o S l o m š e k o v ě s m r t i .

Slomšek spolu s ostatními Slovinci a Slovany chystal se k důstojné oslavě tisícího výročí (1863) příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu. Ale svého úmyslu už nedokonal. Roku 1862 odešel na věčnost. Zemřel v pověsti světce. Roku 1925 zahájeny byly přípravy, aby sluha Boží, biskup Slomšek, prohlášen byl za blahoslaveného.

Nezapomenutelný biskup Slomšek oslavil tedy už v nebi tisící výročí sv. apoštolů slovanských, na zemi je oslavovali velikými slavnostmi jeho žáci, věrní Slované.

K oslavě tisícího výročí slovanských apoštolů spojili se všichni Slované. Největší slavnosti konaly se na Velehradě na Moravě. Ale i tam spolu se proslavil Slomšekův duch, neboť Bratrstvo sv. Cyrila a Metoděje mělo tehdy na Moravě přes 15.000 členův. Sv. Cyrila a Metoděje oslavovali také v Římě, zvláště v ústavě sv. Jeronyma.

V těch letech se Bratrstvo sv. Cyrila a Metoděje velmi rozvíjelo. Roku 1860 čítalo 34.260 členův, roku 1864 však už 75.352. Svátek sv. Cyrila a Metoděje slavily v následujících letech mnohé farnosti slavnou mší sv., které se též účastnívala školní mládež, jež byla ovšem zapsána v Bratrstvu sv. Cyrila a Metoděje.

Než později nejevilo už Bratrstvo sv. Cyrila a Metoděje takové životnosti jako za Slomšeka. Počet členův sice stále ještě vzrůstal, ale

s různých stran ozývaly se hlasy, že chybí Slomšek. Hlubší porozumění účelu a významu Bratrstva stále víc a více se ztrácelo.

Roku 1880 a 1881 ještě jednou vzplanul mezi Slovany a zvláště mezi Slovinci oheň nadšení pro sv. Cyrila a Metoděje. Slovanští biskupové prosili už Pia IX., aby úctu a oslavu svátku sv. Cyrila a Metoděje nařídil pro celý katolický svět. Učinil to Lev XIII. roku 1880 svým významným okružním listem „Grande munus“. Až do té doby uctívali sv. Cyrila a Metoděje většinou jenom Slované. Vůbec nebyli ještě sv. bratři od církve římskokatolické slavně prohlášeni za svaté, poněvadž před desátým stoletím nebylo ještě zvykem slavné prohlášení svatých. Zbožný lid sám začínal uctívat jednotlivé světce, církev pak to dovolovala, případně potvrzovala.

Na rok 1885 připadla tisíciletá památka smrti sv. Metoděje, kterou oslavili všichni Slované velikými slavnostmi. Do tohoto roku 1885 bylo Slomšekovo Bratrstvo sv. Cyrila a Metoděje na Moravě velmi rozšířeno. O tisícím výročí smrti sv. Metoděje rozhodli se někteří horliví moravští kněží, mezi nimi *pozdější olomucký arcibiskup dr. Antonín Cyril Stojan*, obnoviti a doplniti Slomšekovo Bratrstvo. A tak byl konečně r. 1891 založen *Apoštolát svatého Cyrila a Metoděje pod ochranou Panny Marie*. Je doplněním a pokračováním Slomškova Bratrstva.

Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pozvolna tak zmohutněl, že se stal hlavní mezinárodní organizací náboženskou pro obecnou církevní jednotu. Uspořádal na Velehradě veliké mezinárodní sjezdy pro církevní jednotu (1907, 1909, 1911, 1924, 1927) a mezinárodní sjezd pro východní bohosloví v Lublani r. 1925. Nové stanovy, upravené v duchu mezinárodním, byly r. 1925 potvrzeny a roku 1926 byly členům uděleny hojné nové odpustky a výsady. U Slovinců zaveden byl Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje roku 1909, roku pak následujícího rozšířil se i mezi Chorváty. Konečně roku 1926 spojilo se s Apoštolátem i lavantské Bratrstvo sv. Cyrila a Metoděje, aby pokračovalo v nové podobě a obrozenými silami v apoštolském díle velikého lavantského biskupa Antonína Martina Slomška.

Jak máme ctít sv. Cyrila a Metoděje?

Tuto otázku nejlépe rozřešíme, když si napřed zodpovíme otázku, proč máme ctít sv. Cyrila a Metoděje? Dějiny jejich apoštolské působnosti, jejich žáci a ctitelé (mezi nimi A. M. Slomšek) nám praví toto:

1. Sv. Cyril a Metoděj byli *apoštoly křesťanské víry*. Horlivě a obětavě šířili pravou víru, potírali blud a nevěru. Měli živou, pevnou a stálou víru. — Kdykoliv je v nebezpečí naše víra, kdykoliv děkujeme Bohu za dar pravé víry, vzpomeňme si na sv. Cyrila a Metoděje!

2. Sv. Cyril a Metoděj byli *apoštoly křesťanské obecnosti a církevní jednoty*. Když jejich rodák (a Cyrilův učitel) připravoval půdu pro církevní rozkol, byli právě svatí bratři na cestě do Říma, kde projeвили oddanost obecné křesťanské jednotě, jejímž střediskem je Řím. Modlili se a pracovali, aby Slované zůstali věrni jednotné obecné církvi Kristově. To byl odkaz sv. Cyrila, který se před svojí smrtí (869) v Římě vroucně modlil, aby Bůh zachoval Slované *v jednotě víry a církve*. To bylo jistě také nejsrdečnějším přáním a vůdčí myšlenkou sv. Metoděje. Tak rozuměli duchovnímu odkazu sv. Cyrila a Metoděje jejich žáci, kteří vykonali nad rakví Metodějovou pohřební církevní modlitby *v jazyku latinském, řeckém a staroslovanském*. Odtud si můžeme vysvětliti, proč je právě tato myšlenka tak zřetelně vyjádřena v bohoslužebných modlitbách, které se modlí katoličtí i nesjednocení Slované východního obřadu už od nejstarších dob na počest sv. Cyrila a Metoděje. „Sv. Cyrile a Metoději, prostě Vládce všech věcí, aby upevnil všechny slovanské národy v pravé víře a náboženské jednotě, usmířil svět a spasil duše naše.“ Podobná myšlenka je vyjádřena ve starých hlaholských i latinských bohoslužebných knihách.

3. Vůdčí myšlenkou slovanských apoštolů je *apoštolská horlivost pro obecnou církevní jednotu* a pro smír mezi křesťanským Východem a katolickým Západem, *to je myšlenka cyrilometodějská*.

Sv. Cyril a Metoděj byli velikými apoštoly boholidské Kristovy lásky a hlasateli oněch vůdčích křesťanských myšlenek, které v prvních křesťanských stoletích obnovily svět a vychovaly jednotnou společnost křesťanských národů. Boholidská Kristova láska je střediskem i pramenem náboženské obnovy. Táž Kristova láska musí nás po

**Bůh tak miloval svět, že dal Syna svého jednorozeného ...
Pramen křesťanské obrody a jednoty. (Vasněcov.)**

příkladu našich apoštolů povzbuzovati k práci pro obecnou křesťanskou jednotu.

Cyrlometodějská myšlenka smíru mezi křesťanským Východem a katolickým Západem je tudíž spiata s nejhlubšími křesťanskými pravdami a s hlavními prameny náboženského života, proto je i v živém svazku s vůdčími myšlenkami novějšího katolického hnutí za *náboženskou obnovu*: za obnovu v Kristu, za smír mezi stavy a za dorozumění mezi křesťanskými národy (viz shora str. 141 a v dodatku: Apoštolé náboženské obrody).

Špatným ctitelem sv. Cyrila a Metoděje by byl, kdo by chtěl jména a života slovanských apoštolů zneužívat k tomu cíli, aby rozněcoval nenávist proti cizím národům, kteří pro zvláštní dějinné poměry se stavěli proti sv. Cyrilu a Metodějovi. Slovanští apoštolé byli hlasateli *křesťanské lásky, míru a shody*. V tomto duchu *všeobjímající obecné křesťanské lásky musíme je ctíti*.

4. Sv. bratři jsou vzorem křesťanským mužům i jinochům. Sv. Metoděj poznal jako kníže celého kraje, že bude moci jen tehdy dobře vládnouti, jestliže napřed v sobě a potom teprve v jiných upevní křesťanský charakter a obětavost. Proto odešel do kláštera, kde se zasvětil modlitbě a sebedupřemáhání. Jako misionář a arcibiskup ukázal se pak vsutku moudrým vůdcem a neobyčejně schopným organisátorem. Vzor křesťanským mužům!

Sv. Cyril je překrásným příkladem *školní mládeži*. Ve velikých nebezpečích na císařském dvoře uchránil si neposkvřněnou nevinnost. Ačkoliv byl jedním z prvních učenců své doby, byl přece vždy nsmírně skromný. Zároveň však vynikal rozhodností a byl pln apoštolského ducha. Hle, příklad křesťanské mládeži, prosté i učené! Andělsky čistý a při tom tak statečný sv. Cyril, jehož šlépějemi je posvěcena naše vlast, je vhodným ochráncem nábožných spolků (Mariánských družin a j.).

5. I naše řeč a naše křesťanské vzdělání nám připomíná apoštolskou horlivost svatých bratří a nás povzbuzuje, abychom zůstali věrni svaté víře a nezapomněli na bratry odloučené. Svatí bratři proto se stali zakladateli staroslovanského písemnictví, aby mohli nadchnouti Slovany pro křesťanské vzory a je vychovávati v křesťanské obětavosti. Proto jsou ochránci *křesťanské práce osvětové*, jsou vzory křesťanským učitelům a katechetům.

Zbožný lid staví na počest světcům kostely, kaple a oltáře. Proč je tak málo chrámů a oltářů zasvěceno sv. Cyrilu a Metoději? Či snad mají být slovanští apoštolé proto pomíjeni, že se obětovali za pohrdané Slovary? Připravme jim čestné místo v srdcích věrného lidu, postavme jim oltáře v srdcích věřících, aby se více povznesla i viditelná úcta našich apoštolů. Vizme, jak jiní národové uctívají své apoštoly!

U hrobu svatého Cyrila rozžehali zbožní Římané nocí i dnem světla a nad hrobem zobrazili jeho podobu. Tak ať je život náš podobou, obrazem života sv. Cyrila a Metoděje. Ať nikdy nepohasne naše živá víra! Necht' svítí i těm, kteří se od ní odloučili, a necht' jim pomáhá najít cestu k pravé víře a k obecné církevní jednotě, aby se všichni, jež sdružuje svatá památka slovanských apoštolů, sjednotili v lásce a víře sv. Cyrila a Metoděje.

D O D A T E K

Slov an št í a po št ol é a P. M a r i a.

1. Sv. Cyril a Metoděj byli synové onoho křesťanského Východu, kde nejprve jako v jarní zahradě katolické církve rozkvetla úcta mariánská. Studovali v Cařihradě, který byl kdysi městem Mariiným, jako jest Jerusalemem městem Kristovým a Řím městem Petrovým. V řecké církvi se ještě stále slaví dne 11. května památka toho, že císař Konstantin zasvětil město Cařihrad Panně Marii.

Do ochrany P. Marie doporučel se Cařihrad v době válečných nebezpečí, zemětřesení a nakažlivých nemocí. Mariánské obrazy a písně doprovázely vojsko do boje proti pohanským národům. Tak odrážel Cařihrad po více století vítězoslavně útoky Avarů, Saracénův a Turků. Zvláště významná je záchrana Cařihradu r. 626 proti Avarům a r. 678 a 717 proti Saracénům. Na památku této trojí záchrany zpívá se ve východní církvi překrásný chvalozpěv, zvaný *akathistos*, t. j. chvalozpěv, který se modlí a zpívá stoje. Je to jeden z nejkrásnějších zpěvů, které zná světové písennictví, pravá perla básnická. V této písni Cařihrad jako město Mariino děkuje a odporoučí se své ochránkyni-Bohorodičce. Cařihrad tu vystupuje zosobněn jako Mariin chráněnc. Chvalozpěv začíná věnováním Marii: „Tobě, nepřemožitelné vládce, která jsi mne zachránila od pohanského nebezpečí, zasvěcuji já, tvoje město, vítěznou, děkovnou píseň.“

Cařihrad konečně podlehl ve víře i v boji proti nepřátelům. Ale Řekové připisují to zvláště pomoci Panny Marie, ochránce cařihradské, že Cařihrad tak dlouho odrážel asijské pohany a chránil Evropu před pohanskými útoky.

Byl ovšem Cařihrad i střediskem mnohých východních špatností a chyb. Ale cařihradský lid byl zbožný a nadšený pro úctu Panny Marie. Cařihradský lid častěji bránil zastánce pravé víry a zbožnosti proti násilí císařů a bludařů. Tak bránil sv. Jana Zlatoústého, tak se také družil ve století 8. a 9. kolem pravověrných mnichů.

Cařihrad nebyl jen střediskem východního lesku a ctižádosti, nýbrž byl od 5. století také střediskem východního mnišstva, zbožnosti

a křesťanského sebezáporu. V řeckých klášteřích v Cařihradě a v okolí vznikly nejlepší bohoslužebné zpěvy a modlitby. Tam nádherně rozkvetla východní bohoslužba, ve které tak jasně je vyjádřena myšlenka, že Ježíše stále provází Maria. Každý bohoslužebný zpěv zakončuje sloka na počest Bohorodičky, jako se u nás končívají takové zpěvy obyčejně slokou na počest nejsv. Trojice.

V řeckých klášteřích nadchli se sv. slovanští apoštolé ještě více pro krásu východní bohoslužby i pro úctu k Bohorodičce. Odtud dílem sami, dílem svými žáky přinesli Slovanům úctu k Bohorodičce. Pravděpodobně byl sv. Metoděj posvěcen za kněze v římském kostele P. Marie Sněžné (Maria Maggiore) a tam také sloužil první mši svatou. Tento římský chrám mariánský byl tehdy jakýmsi pojítkem mezi Římem a Cařihradem, v něm přijímali tehdy papežové vyslance cařihradských císařů a patriarchů. (V životě slovanských apoštolů se častěji zmiňuje kostel sv. Klementa jen proto, že sv. Cyril přinesl do Říma svaté ostatky sv. Klementa.)

Sv. Cyril byl už od útlého mládí velikým ctitelem Matky Boží. Učelivý hošík Cyril oblíbil si Boží Moudrost, jak ji líčí knihy moudrosti Starého zákona. A jako dnešní katolická bohoslužba oslavuje P. Marii výroky Písma svatého o Boží Moudrosti, tak i zbožný Východ oslavoval Boží Moudrost ve spojení s P. Marií. Staré chrámy svaté Moudrosti v Soluni, Cařihradě a v Kijevě zdobily krásné velké obrazy (mosaiky) Matky Boží. Když se nevinný hoch Cyril tajně zasnoubil s Boží Moudrostí, oblíbil si zároveň i úctu Panny Marie, která se v duchu staré východní zbožnosti v loretánských litaniích nazývá „Stolicí Moudrosti“.

2. V úctě mariánské souhlasí spolu katolíci i východní křesťané. Proto je Maria podle slov papeže Lva XIII. milým pojítkem, které ještě spojuje východní a západní křesťany a které plní nás nadějí, že se opět obnoví někdejší církevní jednota. Papež Pius XI. napsal v okružním listě (1923) k třístému výročí mučednické smrti sv. Josafata Kunceviče, že „východní Slované odlišuje od mnohých bludařů jejich zvláštní láska a zbožná úcta k panenské Matce Boží a tak nám je přibližuje; to je pojítko jednoty“.

Lev XIII. pěkně objasnil v růžencovém okružním listě dne 5. září 1895, že je Maria společnou matkou křesťanského Východu i Západu, matkou křesťanské jednoty a ochránkyní prací pro církevní

Matka Boží. (Nesterov.)

sjednocení. Z tohoto okružního listu uvádíme některé myšlenky.

Maria jistě bude moci usplňovati svým přispěním, aby se všichni křesťanští národové sjednotili v jedné víře a lásce. Vždyť za tu jednotu tak vroucně prosil její jednorozený Syn, Maria bude jistě dobrotivě a pečlivě spolupracovati, aby ulehčila těžké a dlouhotrvající dílo svaté církve, nevěsty Kristovy, a aby dala dobrodiní jednoty světové rodině křesťanů, kteří jsou plodem jejího mateřství. Doufáme, že bude Maria oním šťastným pojátkem, které pevnou a láskyplnou mocí sdruží všechny, již milují Krista. Tak spojovala už v prvních stoletích Maria jako společná matka východní i západní církev.

Křesťanské jednotě už odedávna dostávalo se zvláštní pomoci od Marie, matky a podporovatelky míru a jednoty. Tak se před rozko-lem odporoučela východní církev Marii, aby všechny církve spojila v jednotě. Cařihradský patriarcha sv. German modlil se k Marii: „Ty upevňuj víru, Ty *spoj všechny církve v jednotu*.“ Na svátek sv. Ireny, dne 5. května, má východní bohoslužba tuto modlitbu k Bohorodičce: „Ó přecistá, která se smíš bez bázně blížiti svému Synu, pros Ty Ho, přesvatá, aby *dal světu mír a všem církvím vdechl stejného ducha*, a všichni tě budeme zvelebovat.“

Východní národy mají ještě zvláštní zásluhy o mariánskou úctu. Na Východě povstali největší obránci úcty mariánské, tam mnozí oslavovali Marii velikou vroucností a sladkou výmluvností. Z Východu dostalo se mnoho překrásných obrazů mariánských na Západ, zvláště do Italie a do Říma. A naši předkové přijali ty obrazy s největší úctou a ještě dnes je ctíme s velikou zbožností. V tom je pro nás pokyn a milost přepečlivé Matky. Svaté obrazy Mariiny jsou nám svědky oné doby, kdy byl Východ i Západ ještě spojen v jedné křesťanské rodině, jsou nám i drahocenným odkazem společného dědictví. Díváme-li se na ty obrazy, zdá se nám, jako by nám sama Panna Maria připomínala, abychom byli zbožně pamětlivi těch, které přelaskavě zve katolická církev k někdejší šťastné jednotě.

V Marii je nám dána s nebe veliká pomoc pro křesťanskou jednotu. Kéž tedy Maria dobrotivě shlédne na odloučené bratry, kéž v nich vzbudí spasitelnou touhu po svaté jednotě.

Z těchto myšlenek Lva XIII. je zřejma souvislost mezi úctou mariánskou a dílem pro církevní jednotu v duchu sv. Cyrila a Metoděje.

Slovanští apoštolé sv. Cyril a Metoděj žili ve velké době, kdy se rozhodoval osud obecné křesťanské jednoty mezi Východem a Západem a tím i osud východní Evropy. Ale veliká a rozhodná doba neměla — žel — velikých mužů, nebylo velikých, ucelených osobností, jakých by bylo bývalo třeba k záchraně shody v křesťanském světě a k souladnému rozvoji křesťanské osvěty v Evropě. Podíváme-li se na Východ, vidíme, jak bohatě tam rozkvétalo vše, co se označuje pověstným jménem byzantismu. Fotius byl nesporně velikánem svého rodu, ale ani největší jeho ctitelé nemohou tvrditi, že by byl Fotius býval velikou, vnitřně ucelenou osobností, anebo velikým křesťanským charakterem. Na germánsko-románském Západě ukazovala se po prvé křesťanské horlivosti a po prvním triumfu západního císařství římského znamení úpadku. Pod povrchem křesťanství pronikaly stále na venek zbytky pohanstva a rozdvojené, neucelené povahy. V Římě pak se již jevily známky, předpovídající nejšmutnější dobu římské církve a papežství. Těžko je všestranně posouditi všechny události a muže oné doby. Než přece nebude příliš smělým tvrzení, že svatý Cyril a Metoděj byli největšími muži své doby a že jejich dílo právě proto nemělo ještě většího úspěchu, poněvadž byli v oné době příliš osamoceni.

Jako naše rozvrácená Evropa, tak i 9. století potřebovalo křesťanského prohloubení a vnitřní obrody, křesťanského obrození jednotlivců i společnosti. Je třeba vrátiti se k důslednému provádění podstatných křesťanských zásad, třeba je neúprosně důsledně hlásati a žítí Kristovo učení, hlásati je slovem, skutky i životem. Je potřebí všechno obnoviti v Kristu a uskutečniti království Boží. Takovými apoštoly náboženské obrody byli sv. Cyril a Metoděj.

Slovanští apoštolé se samostatně prohloubili v Kristově učení bez ohledu na předsudky a způsoby (formy) oné doby. V samotě a sebezáporu *obnovili se v Kristu*. Tak sebe uschoptili, aby mohli mezi Slovany horlivě pracovati o důsledné provádění křesťanských zásad, o čistotu a prohloubení křesťanského života. Učili slovem i příkladem. Svatí bratři a jejich žáci vysoko vynikali nad tehdejší omezené německé kněžstvo, které proti sv. Metodějovi projevilo nedostatek křesťanského ducha v podobě velmi nepříznivé. Po příkladu prvních

století křesťanských pokládali bohoslužbu a zvláště mši svatou za ohnisko náboženského života a za důležitý prostředek náboženského vzdělání. Šířili znalost bohoslužby a překládali bohoslužebné knihy. Podobně se i dnes u katolíků zdůrazňuje bohoslužba jako prostředek náboženského obrození, šíří se liturgické hnutí a překládají se bohoslužebné knihy.

V díle a povaze svatých bratří odráží se křesťanství z doby velikých církevních otců; v jejich učení a misijním plánu vynikají starobylé obrysy, připomínající první křesťanská století. Tam upírá svou pozornost i nynější katolická obroda.

V učení a životě sv. Cyrila a Metoděje odráží se důsledné starokřesťanské pojmání křesťanské obecnosti a onoho bratrství v Kristu, které může překlenouti propast mezi stavy a národy. Podle učení apoštola Pavla není před Bohem rozdíl mezi *stavy*, poněvadž *jsme všichni jedno v Kristu*, všichni tvoříme jedno mystické tělo Kristovo. Sv. Cyril měl velikou, účinnou lásku ke všem utlačovaným. Když mu kozarská a slovanská knížata nabízela dary, vyžádal si osvobození otroků a zajatců. Tak vysvobodil přes tisíc otroků. Svatí bratři napomáhali bratrské, křesťanské rovnosti, když zvěštovali evangelium jazykem slovanským a v téže řeči konali též bohoslužbu, aby i nevzdělaní Slované mohli býti stejně účastni všech dobrodiní křesťanství. Byli milovníky i miláčky prostého lidu.

Křesťanská obroda usiluje podle napomenutí posledních římských papežů *o dorozumění mezi národy*, aby se v tom smyslu vzcháhal „pokoj Kristův v království Kristově“.

Slovanští apoštolé vynikají neobyčejně hlubokým a v oné době původním pojmáním *mezinárodní křesťanské obecnosti* a bratrské jednoty mezi křesťanskými národy. Jejich apoštolské práci pro Slované a pro slovanskou liturgii možno správně rozuměti jen ve světle křesťanské obecnosti jako výrazu a obraně mezinárodní křesťanské obecnosti v duchu prvních křesťanských století, v protivě s tehdejší byzantskou úzkoprsostí a omezeností tehdejších západních národů. Když se rozmáhal rozkol, obětovali se ve své obecné lásce křesťanské za Slované, aby se Slované stali prostředníky mezi východním a západním křesťanstvem, podporovali křesťanskou obecnost a smír mezi národy.

Nevýslovnou škodu utrpělo křesťanství a osvěta tím, že slovanští

apoštolé nenašli větší opory při své apoštolské práci pro vůdčí křesťanské myšlenky. Dějepisci tvrdí, že podobnými myšlenkami se zabýval svatý papež Mikuláš I. Ale ten už navždy zavřel oči, když naši apoštolé byli ještě na cestě do Říma. Šlechetný stařec Hadrián II. blahovonně podporoval svaté bratry, ale nemohl zdolati pletich nepřátel Metodějových. Papež Jan VIII. měl na všech stranách tolik překážek a bojů, že jen stěží podporoval sv. Metoděje. Dobrému knížeti Rostislavovi chyběla i dostatečná schopnost, i moc, aby chránil veliké náboženské i osvětové dílo slovanských apoštolů. Zrazen od svého synovce Svatopluka beze stopy zahynul v německém zajetí. Nadevše sympatická osobnost panonského knížete Kocela zmizela nenadále s dějiště, právě když boje Metodějovy dostoupily vrcholu. Statečný pak voják Svatopluk neměl porozumění pro dílo a myšlenky našich apoštolů; pronásledováním sv. Metoděje a jeho žáků pohroužil svou památku.

Na temném pozadí smutné minulosti jasně odrážejí se stále ještě velicí slovanští apoštolé. Národ, který nectí důstojně svých apoštolů, není hoden života. Kéž by naši apoštolé opět vstali v srdcích našeho lidu. Kéž by jejich sláva ještě více se ozývala v našich srdcích i v našich chrámech! Kdokoliv chce pracovati pro náboženskou obrodu a osvětu našeho národa, ať si uvědomí, že nesmí pominouti myšlenek a díla slovanských apoštolů.

Svatý Cyril a Metoděj, dva osamělí velikáni, zjeví se před tisíci roky ve střední Evropě jako dvě jasné hvězdy. Třpytná svatozář slovanských apoštolů otevírá nám pohled nazpět do doby onoho křesťanského idealismu, ke kterému obrací své zraky křesťanská elita, aby obrodila svět; osvětluje ideální cíle náboženského obrození a kupředu svítí na onu ideální cestu, kterou s výšin apoštolského stolce ukazují papežové od Lva XIII. k Piu XI., aby všichni, kdož věří v Krista, zamilovali si jedinou církev Kristovu, aby byl jeden ovčínec a jeden pastýř.*

* „Slovenec“, 4. července 1926.

APOŠTOLSKÝ LIST SV OTCE PIA XI.,
POSILANÝ K OSLAVĚ 1100. NAROZENIN SV CY-
RILA BISKUPŮM ČESKOSLOVENSKÝM
A JUGOSLÁVSKÝM

Ctihodní bratři!

Pozdrav a apoštolské požehnání!

Že jste ustanovili, aby bylo vzpomínáno svatého Cyrila soluňského, apoštola slovanských národů, na sklonku jedenácti set let od jeho narození, pokládáme s vaší strany za počin správný a včasný; neméně chvály hodným se vidí, že jste se usnesli na svých poradách, aby se v této příhodné době oživila také pamět Metoděje, jeho rodného bratra a druha v apoštolátě, a aby se oběma zároveň vzdaly nejrozsáhlejší pocty, poněvadž oba byli, abychom užili slov Cyrilových: „soupřeží jedinou brázdu táhnoucí na poli Páně“. Vždyť ona touha šířiti víru ve vašich krajinách, kterou vzplanuli tito bratři, tak byla společná oběma a projevila se činností do té míry společnou a podobnou, že jednoho od druhého dělití nelze: právě z té příčiny také předchůdce Náš, blahé paměti Lev XIII., v okružním listě „Vznešený úkol“ ze dne 30. září 1880 vydaném, oba najednou velebil vzletnou chvalořečí a rovněž nařídil jejich kult, pradávný zajisté u Vás a vžilý celému katolickému světu. Každý však nahlédne, že, ačkoli Cyril a Metoděj jsou ozdobou a slávou celé církve, přece mají býti ctěni a napodobováni především od národů slovanských, které ne bez velkých trudů zrodili Kristu. Jest tudíž dbáti, ctihodní bratři, aby — jestli vůbec kdy — zejména během tohoto jubilejního roku, svatý a činný život obou opětovně byl věřícím takřka na oči stavěn ve spisech i promluvách. Dále buď vaším úkolem, zasaditi se veškerým úsilím o to, aby mládež, ať laická či duchovní, navštěvující školy obecné, střední i university, patřila na tyto slavné nebešťany jako na vzor. Neboť ač pocházeli ze vznešeného rodu soluňského a vzdělali se dokonale v Cařihradě naukami řečníků a filosofů, přece ani nezatoužili po slávě a nevychloubali se svými přednostmi, ani se nedali zlákatí leskem císařského dvoru a způsobem dvorského živo-

ta, nýbrž naučivše se sloužiti Bohu v samotě s náležitou ponížeností a cele se oddávše zájmům církve, se zápaem brali na sebe ony posvátné výpravy, plné obtíží a nebezpečností, k Saracénům, k Chazarům, (k Židům), k Slovanům, hledíce při tom jedině k slávě Boží. Dějiny svědčí, že se tito apoštolští mužové zastkvěli ctnostmi a zásluhami opravdu přeslavnými. S obsáhlými vědomostmi spojovali ušlechtilost ducha a pokoru, práce posvátné přísluhy dovršovali dlouhým prodléváním na modlitbách, úzkostlivým zachováváním čistoty a dobrovolnou trýzní těla.

Avšak jako jest nutno, aby si slovanské národy vzaly Cyrila a Metoda za učitele dokonalejšího křesťanského života, tak se zajisté sluší, aby též všichni vaši krajané pokládali ty, kteří byli kdysi u nich předními rozsevači a štěpiteli římské víry, nejen za své nebeské přímluvce, nýbrž i za vůdce v tom, jak udržeti a dosíci dobrodiní katolického společenství. Oběma zajisté tanul na mysli výrok Krista, prosícího po poslední večeři božského Otce, aby všichni jeho učedníci „byli jedno“, a stejně hluboce jim utkvělo v paměti vše, co Východní Otcové napsali o vesměrné jednotě křesťanské církve, proto nechtěli dříve pásti slovanských ovcí, dokud jim tato pastva nebyla odevzdána od nástupců Petrových, kterým bylo veškeré stádo Kristovo od Boha svěřeno. Mimo to vykonali též cestu do Říma; odsud byli posláni, s mocí od římského velekněze udělenou, k upevnění a rozšíření Kristova království; ochrana našich předchůdců je ustavičně zastírala; jeden z nich složil řeholní sliby v Římě, krátce před koncem svého života, poctěným tak hojným nářkem občanstva; druhý byl v Římě vysvěcen na biskupa; způsob bohoslužby, který oba zavedli v zemích Kristu získaných, byl zde schválen a potvrzen; jinými přemnohými důkazy velekněžské blahovůle byli povzbuzováni v začatém díle apoštolském: zdaž to vše nesvědčí, že svatým bratřím nebylo nic přednějším, nic jistějším a žádoucnějším, než aby byli ve svazku co nejtěsnějším s církví římskou? Proč bychom se tedy divili, že Cyril a Metoděj — které možno nazvati syny Východu, Byzantiny státním příslušenstvím, Řeky národností, Římany posláním, Slovany apoštolskými úspěchy — stali se všechněm vším, aby všechny získali pro jednotu katolické církve?

Proto je nemožno, ctihodní bratři, aby nás nedoal velikou radostí váš záměr: postaviti v tomto roce jakoby výše na svícen tato dvě

světla Východu, aby stejně jako dříve, dokud žili na zemi, tak dnes oslavení v nebesích, osvěcovali vaše národy a je podivuhodnými příklady svých ctností pozývali a nabádali ke křesťanskému duchu a životu.

Nuže, ať se učí od blahoslavených těch bratrů kněžstvo, rovněž ať se od nich učí řeholníci a panny Bohu zasvěcené vésti život nevinný a přecistý a zcela jej obětovati horlivé práci o spásu duší; ať se učí křesťanské rodiny zachovávat a hájiti neporušitelných zákonů o nerozlučitelnosti manželství a řádném vzdělání a vychování dítek; konečně všichni věřící, jakéhokoli stavu, buď si rolníci a venkované, buď si dělníci, buď si měšťané a správcové obcí, buď si lidé vyškolení v písemnictví a naukách, nebo jim vyučující, buď si úřady, jež pečují z povinnosti o obecné blaho, ať se učí sloužit pravdě, spravedlnosti a lásce, chtějí-li, aby se obnovil pokoj Kristův mezi národnostmi a mezi občany jedné a téže národnosti a tím jejich vlast co den více rozkvétala. „Jsme si arci dobře vědomi,“ abychom užili slov Lva XIII., „kolik a jak velkých nesnází se tu naskytá: zvláště když jest velmi mnoho těch, kdo úmyslně lpí na bludu, těch, kdo opustili víru přijatou od Cyrila a Metoděje a šíří jej. Než spásе bližních třeba se věnovati s nadšením a v obraně jednoty katolické víry nezpečovati se žádné námaze.“¹ Ano, jak týž Velekněz krátce před tím byl připomenul, dlužno „aby ti, kdož jsouce vzdáleni katolické jednoty, přece posud mají v úctě a vážnosti oba tyto svaté muže, zatoužili po shodě a spojení s touto apoštolskou Stolicí, pozorující, jak nemístno jest, aby byli odloučeni od obecenství církve, jižto jako matku a učitelku ctili ti, které oni sami prohlašují za své mistry ve víře.“²

I sluší, na tomto místě, ne tak připomenouti, jako spíše zaslouženou chválou velebiti, cokoli se u Vás v této vznešené a důležité věci začalo podnikati. Sem chceme zahrnouti spisy a pojednání, které posud byly vydány od učených a znalých mužů Vašeho národa, a zbožné skutky, k nimž za Našeho i Vašeho, ctihodní bratři, vůdcovství a dozoru, na všech stranách dává podnět spolek zvaný „Apoštolát svatého Cyrila a Metoděje“, jehož stanovy jste nedávno dali pro-

¹ List Bene cognitum 14. července 1881 k arcib. pražskému a jiným biskupům v Čechách.

² List Etsi perspecta, 8. ledna 1881 k arcibiskupu zadarskému a jiným biskupům dalmatským.

hlédnouti a schváliti Apoštolskou stolicí; jmenujeme zvlášť sjezdy na Velehradě — kde se s životem Metoděj rozžehnal — častěji, v určitých lhůtách, konané, které jsme několikráte pochválili, a rovněž Ústav sv. Cyrila a Metoděje, tam založený k pečlivé výchově jinochů, kteří by se jednou s opravdovostí a užitkem věnovali apoštolskému působení mezi slovanskými národy: jest to Ústav, jenž rozhodnutím Našeho nejbližšího, blažené paměti, předchůdce Benedikta XV. užívá jména i práv Ústavu papežského.

Ostatně jsme přesvědčeni, že takovými jubilejními oslavami, jež začínáte konati, a jichž patrně, jak si přejeme, účastní se s nábožností katolíci též z jiných národů, vyprosí vaši krajané, napodobující úctu svých biskupů k svatým bratrům a závodíce s nimi v ní, křesťanskému Východu, tolika pohromami zkrušenému, přehojnou pomoc Božích milostí. Kéž všichni Slované zbožně rozjímají a ochotně plní to, co od Boha žádal Cyril již umíraje: „Pane Bože, který jsi stvořil všechny andělské kůry a netělesné síly, nebe rozpíal a zemi osnoval... rozplod' církev svou množstvím a všechny ve svornosti sjednot', a učin je lidem výborným, stejně smýšlejícím o pravé víře tvé a správném vyznání, a vdechni v jich srdce slova svého slyšení... aby se podjímali dobrých skutků a činili, co tobě milo...“¹

Aby tyto prosby nejdobrotivější Bůh plně vyslyšel a aby jim popřál uskutečnění ku prospěchu a zdaru Vašeho národa, ať přispěje apoštolské požehnání, jež jako příslib nebeských darů a svědectví Naší otcovské lásky vám, ctihodní bratři, a veškerému duchovenstvu i lidu jednoho každého z Vás přelaskavě v Pánu udělujeme.

Dáno v Římě u svatého Petra dne 13. měsíce února roku 1927, Našeho Velekněžství roku šestého.

¹ Slovanský život Kostantina Filosofova.

Hlavní prameny jsou: 1. Dvě staroslovanské (panonsko-moravské) legendy, jedna o sv. Cyrilu, druhá o sv. Metoději; 2. římská legenda; 3. papežské listy; 4. řecká legenda o sv. Klementu bulharském; 5. zápisky a listy římského knihovníka Anastasia.

1. *Staroslovanské legendy* o sv. Cyrilu (*Život Konstantinův*) a o sv. Metoději (*Život Metodějův*) byly napsány nedlouho po smrti sv. bratří; sepsány byly v Panonii, nebo na Moravě, proto se jmenují panonské nebo panonsko-moravské. *Kopitar a Miklošič* tvrdili, že je staroslovanský jazyk Cyrilo—Metodějova překladu svatého Písma a jazyk panonských legend totožný se starým panonským nářečím slovanským; v tom ohledu měl by tedy název *panonské* legendy ještě zvláštní důraz. Než pozdější badání určitě dokázalo, že nejstarší památky staroslovanské jsou napsány v macedonském nářečí kraje soluňského; k němu přimíchány jsou některé výrazy ze starého panonského a moravského (slovenského) nářečí, panonismy a moravismy.

Přední slavisté a dějepisci (*Miklošič, Jagič, Dümmler a j.*) dokázali velikou dějinnou věrohodnost obou legend. Ve shora uvedených spisech jsem dokázal, že jsou tyto legendy také bohoslovně hodny víry, t. j. že věrně zachovaly ducha i učení slovanských apoštolů. „Theologie panonských legend je na jedné straně tak originelní, na druhé straně pak tak orientální a archaistická (starobylá), že jí nemohl falšovati žádný žák slovanských apoštolů. Bohoslovská soustava panonských legend se úplně shoduje s povahou nejstaršího slovanského překladu bible a tvoří tak krásně zaokrouhlený a původní celek, že jej možno chápati jen jako výtvor dvou tak velikých mužů, jako byli slovanští apoštolé. Spojování papežské a byzantsko-císařské myšlenky, byzantského patriotismu a křesťanského universalismu, hlásání apoštolského základu římského prvenství, na tehdejší dobu neobyčejná misijní metoda a originelní obrana slovanské bohoslužby, vše to je pochopitelné jen jako dílo soluňských bratří.“ (Slavia II, 58.) Tím je značně podepřena historická věrohodnost panonských legend. Obě legendy svatých mají účelem oslaviti slovan-ské apoštoly. Je pochopitelné, že nejsou psány kriticky vědecky a že se v nich nacházejí nepřesnosti, nejasnosti a přehánění.

Legendy jsou v leckterém ohledu příbuzny; především je vidno, že pozdější legenda Metodějova vynechává nebo jen krátce zmiňuje, co bylo už napsáno v legendě Cyrilově. Obě jsou psány mírně a důstojně; projevují značné bohoslovné vzdělání a literární dovednost pisatelovu. Než přece liší se značně Metodějova legenda svým střízlivým a jadrným slohem od více retorické legendy Cyrilovy. Mnohé důvody potvrzují mínění, že obě legendy napsal též Cyrilův a Metodějův žák, nejspíše *Klement bulharský*. Při legendě Cyrilově spolupracoval Metoděj. Legenda Metodějova byla pak napsána na Moravě, dříve než byli jeho žáci vyhnáni.

Zachované rukopisy Cyrilovy legendy sahají jen do patnáctého století; zlomky nacházejí se v hlaholských rukopisech dokonce už ze století 14. Nejstarší (cyrilský) rukopis Metodějovy legendy pochází z 12. století.

Legendy objevili *Šafařík, Miklošič, Pastrnek*, ruští slavisté a j. Nejpraktičtější je Pastrnkovo vydání v níže uvedené knize; jen škoda, že je staroslovanský text uměle rekonstruován. Novější praktické vydání je: *A. Teodorov-Balan*, Kiril i Metodij (Sofia 1920).

2. *Římská legenda má název: Vita (Constantini-Cyrilli) cum translatione S. Clementis*. Napsal ji veletrijský biskup Gauderik, který byl jako veliký ctitel sv. Klementa osobně přítomen při uvítání ostatků sv. Klementa a slovanských apoštolů v Římě; měl dosti příležitosti obcovat se sv. Cyrilem a Metodějem. Mnoho doplňků mu dal knihovník *Anastasius* v obšírném listě (biskupu Gauderikovi), psaném okolo roku 875. Líčení římské legendy tak se shoduje se staroslovanskou legendou* Cyrilovou, že je mezi nimi patrna vzájemnost; možná, že Gauderik použil staroslovanské legendy (v překladě), anebo čerpal z těchže pramenů, z kterých čerpala i legenda staroslovanská. Staroslovanská legenda je mnohem obšírnější, historicky i bohoslovně věrohodná, její závislost na římské legendě je vyloučena. — Římskou legendu vydali Bolandisté. (*Acta Sanctorum*, t. II. Mart.) a j.

3. Nejvýznačnějšími doklady jsou *listy papeže Jana VIII.* (a Ště-

Zvláštností římské legendy je tvrzení, že byl sv. Cyril posvěcen za biskupa. Toto mínění hájili mnozí učenci (*Snopek, Lempl* a j.) horlivě je naznačeno i na mnohých obrazech. Ale věrohodnější jsou staroslovanské legendy, které nic nevypravují o Cyrilově hodnosti biskupské.

pána V.), které se nám zachovaly dílem celé, dílem pak ve zlomcích. List Hadriána II. zachoval se jen v prostém staroslovanském překladě v Metodějově legendě. Všechny je sebral *Pastrnek* na konci své níže uvedené knihy.

4. *Řecká legenda* o sv. Klementovi bulharském obsahuje vyprávění o sv. Metodějovi a zvláště o vyhnání jeho žáků. Připisuje se ochridskému metropolitu Theophylaktovi (zemřel roku 1107). Vydal ji Miklošič (Wien 1847), po něm *Migne Patrologia Graeca* (126, 1193—1240), *Pastrnek a j.* Tato legenda se někdy nazývá také legendou *bulharskou*.

Ještě mladší a méně významná je *moravská legenda*, nekriticky sestavená ve 14. století, na základě římské legendy a moravských tradic.

Česká legenda povrchně a nekriticky sestavená ve 14. století je úvodní částí legendy o sv. Ludmile.

Dosud zachované spisy *byzantských spisovatelů 9. století* nemají žádné zmínky o sv. Cyrilu a Metodějovi, což dokazuje, že tehdejší Byzanc ani nechápala, ani neschvalovala díla sv. Cyrila a Metoděje mezi Slovy.

5. *Knihovník Anastasius* sbíral zprávy o sv. Cyrilu v Římě i v Cařihradě. V předmluvě k aktům cařihradského sněmu 869 podotýká, jak Cyril kdysi pokáral Fotia. Více zpráv obsahuje list králi Karlu Lysému (875) a list biskupu Gauderikovi (okolo roku 875).

Bouřlivý život tohoto muže poněkud osvětluje smutnou dobu, ve které působili slovanští apoštolé. Proto budiž tu uveden krátký přehled jeho života.

KNIHOVNÍK ANASTASIUS

Papežský knihovník Anastasius provázel slovanské apoštoly po Římě. Jako učenec seznámil se zvláště s Cyrilem a zanechal nám o něm vzácné zprávy.

Uprostřed roku 868 musil znenadání opustiti svůj úřad, poněvadž upadl do podezření spoluúčasti na zločinu proti papežovu příbuzenstvu.* Na podzim (12. října) téhož roku byl vyloučen z katolické církve. V této době se mnoho v Římě mluvilo o jeho předešlém životě. Sv. Cyril a Metoděj s úžasem poslouchali podivné řeči o bouřlivé minulosti tohoto Římana.

Anastasius byl jedním z nejvzdělanějších Římanů své doby, zvláště vynikal nad jiné výbornou znalostí řeckého jazyka. Mnoho se stýkal s Řeky, kteří přicházeli do Říma. Ale měl také přátelské styky s císařskou stranou západní. Schopný ten muž byl roku 847 vysvěcen za kněze a zároveň ustanoven kardinálem. Ale bez dovolení opustil svůj úřad, nejspíše asi ve spojení s císařem Lotarem. Když se nechtěl vrátiti, byl roku 850 a 853 vyobcován z církve. Roku 855 zjevil se však neočekávaně před Římem v městě Orte u svého strýce, biskupa Arsenia. Několik císaři oddaných biskupů zvolilo jej za papeže proti řádně zvolenému Benediktu III. V ozbrojeném průvodu odebral se do Říma. Cestou i v městě postupoval násilně, uvěznil několik svých protivníků. Vedral se do kostela sv. Petra, rozbil a spálil několik obrazů a pak s ozbrojeným průvodem obsadil papežský palác lateránský a přísnou stráží obklíčil Benedikta III. Ale to bylo už Římanům přespříliš. Jeho stoupenci ho opustili, a na konec i císařovi zástupci mu odřekli pomoc. Stál tu osamocen a přemožen. Po třech dnech musil ustoupiti.

Už dříve z církve vyloučený Anastasius propadl jako násilný vzdoropapež ještě horším církevním trestům a nadosmrti ztratil kněžskou pravomoc. Po své hanebné porážce nebyl už Anastasius tak nebezpečným. Proto se papež Benedikt III. nad ním smiloval a přijal ho jako obyčejného věřícího do církve zpět. Anastasius činil pokání a odešel do kláštera. Za papeže Mikuláše (858—867) nacházíme ho jako opata při kostele P. Marie v Zátibeří (Trastevere). Zabýval se tam vědeckou prací. Když vzplanul boj s patriarchou Fotiem, hledal papež pomoci obratného Anastasia. Spolupracoval na římské synodě 863 a v papežově dopisování s Cařihradem. Anastasius stále ještě zůstával v přátelském poměru s císařem franckým a pomáhal i s té strany papeži Mikulášovi. Za Hadriána II. stal se papežským knihovníkem a měl tak veliký vliv, že se k němu o zprostředkování u papeže obraceli i biskupové.

Po vyloučení z církve dne 12. října 868 očistil se Anastasius z těžkých obvinění, jako by se byl býval účastnil zločinu proti papežovu příbuzenstvu. Na podzim roku 869 se s ním setkáváme v Cařihradě jako se zástupcem císaře Ludvíka II., který měl však též vyřídit papežovy vzkazy cařihradskému sněmu církevnímu. Při této příležitosti sebral několik zpráv o našem apoštolu Cyrilovi. Za papeže Jana VIII. nalazáme ho opět na papežském dvoře jako knihovníka. V této době napsal a přeložil několik vědeckých spisů. Zemřel okolo r. 878.

Věru, bouřlivý to život! Z něho je patrné, že byl Anastasius nadaný a schop-

Viz níže pozn. 25.

ný muž, jeden z nejvzdělanějších Římanů oné doby, ale ctižádostivého, vášnivého ducha, nezkrocené, rozštěpené povahy. Dějepisci dlouho nemohli věřit, že by mohl jediný jen člověk tolik prožít, myslili, že to žili dva různí Anastasiové. Vedle něho pak ještě podobná jemu povaha biskupa Arsenia! Nedivno, že sv. Metoděje při Cyrilově smrti táhlo srdce zpět do olympské samoty!

O knihovníku Anastasiovi obšírněji vypravuje *Hergenröther*, Photius II., 228—241, a *E. Perels*, Papst Nikolaus und Anastasius Bibliothecarius, Berlin, 1920.

LITERATURA

A. Brückner: Die Wahrheit über die Slavenapostel. Tübingen 1913. — Tendence psáno.

J. A. Ginzl: Geschichte der Slavenapostel, 2. vyd., Wien 1861. — V tehdejší době solidně a objektivně psaná kniha.

L. K. Goetz: Geschichte der Slavenapostel. Gotha 1897. — Psáno s protiřímskou tendencí.

E. Golubinskij: Sv. Konstantin a Methodij. Moskva 1885.

E. Golubinskij: Istoria russkoj cerkvi.² I². Moskva 1904. — Ukazuje ostrovtip a solidnost.

V. Jagič: Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin 1913. — Obsahuje směrodatné resultáty novější slavistiky.

V. S. Kiselkov: Kiril i Metodij. Sofija 1923.

A. Lapotre: L'Europe et le Saint Siège a l'époque Carolingienne. Le pape Jean VIII. Paris 1895.

V. Novotný: České dějiny. I. 1. Praha 1912. (Str. 311—418.)

F. Pastrnek: Dějiny slovanských apoštolů. Praha 1902. — Solidně sebrány resultáty novější slavistiky.

S. Ritig: Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju. Zagreb 1910.

F. Snopek: Konstantinus-Cyrillus und Methodius. Kromčříž 1911. — Důkladná a samostatná práce, ale poněkud jednostranná. Obšírněji uvádí literaturu *Pastrnek*; novější literatura je zaznamenána v „Archiv für slav. Philologie“.

Fr. Grivec: Byzantinské pojmání církevního prvenství s dodatkem a pravověrnosti sv. Cyrila a Metoda (Doctrina byzantina de primatu et unitate Ecclesiae cum supplemento De orthodoxia ss. Cyrilli et Methodii) přel. Martin Chudoba, Kromčříž, 1922.

P O Z N Á M K Y

- 1 (Str. 13) Z dokonalosti Cyrilova literárního díla soudí někteří slavisté, že byli soluňští bratři slovanského rodu.
- 2 (Str. 17) *Migne*, *Patrologia Graeca* 37, 1367—1371.
- 3 (Str. 23) Dle svědectví římské legendy, doprovodila matka Cyrila do Cařihradu (I) a možná ještě žila při odchodu svatých bratrů na Moravu (XI).
- 4 (Str. 24) *Ep. Anastasii ad Karolum (Calvum)*; *Pastrnek* 246.
- 5 (Str. 25) *Patrologia G.* 37, 1043; 38, 523.
- 6 (Str. 24) *Patrologia G.* 37, 1373.
- 7 (Str. 26) *Kiselkov* tvrdí, že byl Cyril okolo roku 847 vysvěcen toliko za jáhna, poněvadž neměl ještě 30 let, jak vyžadují pro kněžské svěcení staré i nynější předpisy řecké církve. Vlivem dvora přiházely se však také výjimky; proto je tradiční domněnka více pravděpodobna.
- 8 (Str. 26) *Patrologia G.* 37, 987.
- 9 (Str. 29) Panonská legenda vypravuje, že měl tehdy Cyril 24 roky (tudíž r. 851). *A. Vasiljev* (*Vizantija i Araby*, Petrograd 1900) však dokázal, že roku 851 takové poselství nebylo možné, nýbrž až roku 855/6, když se dohodli o výměně zajatců. Naproti tomu *Lavrov* (*Vizant. Vremennik* 1903, str. 522) a jiní myslí, že byl Cyril r. 855/6 v Bagdadě.
- 10 (Str. 31) *Patrologia G.* 37, 979.
- 11 (Str. 38) Událost uvádí knihovník Anastasius v předmluvě k aktům cařihradského církevního sněmu 869 (*Patrologia Latina* 129, 14); týž tam také sděluje, že byl Cyril Fotiův „fortissimus amicus“.
- 12 (Str. 38) *Hergenröther* (*Photius I. Regensburg* 1867, str. 536) dokazuje, že to posláni bylo roku 860 nebo 861. Připojuje se k mínění Kopitara a j., že Fotius tím způsobem zúmyslně odstranil svaté bratry z Cařihradu, oni pak že též rádi se vyhnuli Fotiovi.
- 13 (Str. 40) *F. Snopek* (*Die Slavenapostel. Kroměříž* 1918, str. 283—354) dokázal proti Ukrajinci Frankovi (*Franko*, *Sv. Klement u Korsuni. Lvov* 1905) věrojatnost mučednické smrti sv. Klementa v Chersoně.
- 14 (Str. 40) Staroslovanská chvalořeč o nalezení ostatků Klementových tvrdí, že byly nalezeny 23. ledna 861.
- 15 (Str. 45) Tak sděluje knihovník Anastasius (*Patrologia Latina* 129, 15) i okružní list cařihradského církevního sněmu 869 (*Mansi, Conc.* 16. 197). *Hergenröther*, *Photius I.* 530.
- 16 (Str. 48) Tak Chrabrova obrana slovanského písma z první polovice 10. stol.
- 17 (Str. 52) O tom děje se zmínka v listu Hadriána II. Viz str. 90.
- 18 (Str. 52) Římská legenda (7.) připomíná, že Rostislav slyšel o Cyrilově misijním díle mezi Kozary a proto že žádal řeckého císaře, aby mu ho poslal.
- 19 (Str. 57) „Ide svetiti učeníky svoje.“ (*Život Konst.* 15.)
- 20 (Str. 58) *H. v. Schubert*, *Die sogenannten Slavenapostel. Heidelberg* 1916. — *Hergenröther*: *Photius II.* 36.
- 21 (Str. 59) *Gruden*, *Akvilejski patriarhi za dobe sv. Cirila in Metoda* (*Katol. Obz.* 1905, 9—20).

- 22 (Str. 64) *Hergenröther*, Photius I, 519, 529 a 530. Papež Mikuláš zmiňuje se ve svém listě císaři Michalovi, že přišli do Říma mniši s Olympu. (*Patrologia Lat.* 119, 952.)
- 23 (Str. 66) Tak Cyrilova legenda; Metodějova legenda pak připomíná, že to bylo v kostele sv. Petra. Pravděpodobno jest oboje.
- 24 (Str. 66) Lapotre tvrdí, že byli Cyrilo-Metodějovi žáci posvěceni dne 5. ledna 868 (*Revue des qu. histor.* 1880, 413; *Dict. theol. cath.* VI, 595); třeba tedy opravit moje tvrzení v „Narodni encyklopediji“ str. 448, že byli posvěceni v březnu.
- 25 (Str. 66) Papež Hadrián byl ženat, dříve než se stal knězem. Ale v dorozumění se svou manželkou, zřekl se světských starostí a stal se knězem. Byl skromný a zbožný; Římané si ho neobyčejně vážili. Třikráte byl zvolen za papeže, ale teprve třetí volbu přijal. Roku 868 byla ještě na živu jeho manželka Štěpánka a jedna dcera. — Také *Arsenius* byl ženat, nežli se stal knězem a biskupem. Měl syna Eleuteria, který na každý způsob chtěl získati Hadriánovu dceru za manželku. Ale ta byla už zasnoubena s jiným. Eleuterius ji proto lstivě a násilně unesl (*raptus*); poněvadž se mu vzpírala, utratil ji i její matku Štěpánku dne 7. března 868. *Arsenius* pospíchal do Beneventu k císaři Ludvíkovi, aby pro zločinného Eleuteria vyprosil odpuštění. V Beneventu byl však náhle schvácen smrtí. Průvodci císařovi potom ubili Eleuteria. Tak vypravuje německý biskup Hinkmar ve svých análech (*Hergenröther*, Photius II, 34) (*E. Perels*, Papst Nikolaus I. und Anastasius Bibliothecarius. Berlin 1920, str. 129—130 a 232.) — Tyto smutné události osvětlují dobu, ve které působili svatí bratři soluňští; jsou zvláště důležité pro určení doby římského pobytu sv. Cyrila a Metoděje.
- 26 (Str. 75) J. Wilpert, Malby v basilice sv. Klementa. Kroměříž 1906.
- 27 (Str. 77) *F. Ušeničnick*, Kje je grob sv. Cirila? („Kat. Obz.“ 1898, 61—70). — *F. Snopek* ve Velehradském sborníku VI, 1, str. 142—152.
- 28 (Str. 80) Viz shora pozn. o pramenech č. 5. — *Pastrnek* 245—248.
- 29 (Str. 81) *Pastrnek* 24. — *Brückner* 3 a 8.
- 30 (Str. 82) Obšírněji jsem o tom psal v rozpravě „Viri Ciril-Metodove teologie.“
- 31 (Str. 85) Legenda uvádí dokonce i 14. hlavu (od 5. v. dále) I. listu ke Korintským, ač vše nepatří k věci.
- 32 (Str. 87) Protestant prof. *Schubert* (viz pozn. 20.) přiznává, že podle záměru cyrilometodějského měli býti Slované mostem smíření, kde by se východní i západní partikularism odzbrojoval a splýval v obecném křesťanstvu. Němečtí biskupové pak, jakožto nástroj politiky Ludvíka Němce pomáhali bořiti most, který měl přenášet římský vliv na Východ. — Ještě lépe to hlásá vynikající katolický orientalista *A. Baumstark*, který dokazuje, že „velicí apoštolé Slovanů“ v souhlasu s papežstvím velice posloužili západní kultuře. Kdyby se bylo bývalo v tom díle slovanských apoštolů pokračovalo, tvořili by všichni Slované v jednotě s Římem jednotnou církevní společnost na veliký prospěch západní evropské kultury. (*Histor.-polit. Blätter* 1915, sv. 156, str. 702—704.) — Německý katolický dějepisec *G. Schnürer* (*Kirche und*

- Kultur im Mittelalter II. Paderborn 1926) píše (str. 15): „Nepřátelské jednání německých biskupů proti Metodějovi musíme též proto odsouditi, poněvadž se tu propásla mimořádná příležitost, aby řecká kultura a vzdělanost našla cestu do Německa. Kdyby se bylo bývalo dosáhlo vzájemné součinnosti, jak si to přáli papežové, možná, že by se byl potom kulturní vývoj Západu podstatně urychlil. Oplodnění západní kultury duchem řeckým, které nastalo teprve koncem středního věku, bylo by mohlo začíti už ve století 9. Možná že by se tím bylo bývalo zabránilo církevnímu rozkolu.“
- 33 (Str. 90) Papež Jan VIII. píše, že je Metoděj „(legatus e) latere destinatus“, „legatione apostolicae sedis ad gentes fungens“ (*Pastrnek* 252).
- 34 (Str. 94) *J. Vajs* v „Časopisu kat. duch.“ (Praha 1907, str. 32—34).
- 35 (Str. 96) O povaze německých biskupů, Metodějových protivníků, píše katolický německý dějepisec *G. Schnürer* (Kirche und Kultur im Mittelalter, str. 14—15 a 21): „Němečtí biskupové nechtěli uznati, že Metoděj nad ně vynikal už svým vzděláním. Starali se především o udržení svého domnělého práva, ale nikoliv o všeobecný prospěch křesťanství... Byli v první řadě pánovití vládci (herrische Machthaber) a vystupovali v čele bojových čet.“
- 36 (Str. 97) To dokazuje *Ritig* 42, na základě listů Jana VIII.
- 37 (Str. 98) Na ten účel byl napsán „Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum“ (roku 871), který dokazuje, že solnohradští biskupové vykonávali svoji pravomoc v Panonii, „usque dum quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis Sclavinis litteris linguam latinam doctrinamque Romanam... vilescere fecit.“ (*Pastrnek* 264—272).
- 38 (Str. 99) *K. Jireček*, Geschichte der Serben (Gotha 1911) 179. — *Ritig* 54.
- 39 (Str. 101) *Novotný* 381—384.
- 40 (Str. 108) *Ginzel* 66.
- 41 (Str. 114) Katoličtí dějepisci (*Hergenröther* a j.) většinou tvrdí, že Jan VIII. roku 881 vyobcoval Fotia z církve, ale to je velmi nejisto; opačné mínění dokazuje *Amann* v Dict. théolog. cathol. VIII. 607—609 (článek Jean VIII.).
- 42 (Str. 118) Legenda (16) tvrdí, že to byl uherský král; *Brückner* (95) však myslí, že to byl německo-římský císař Karel Tlustý.
- 43 (Str. 123) Jiní tvrdí, že starý Děvín stál tam, kde je nyní vesnice Děvice (Maidburg) při vtoku řeky Jihlavy do Dyje. Je však zcela jisto, že starý Děvín (Dovina) stál tam, kde je nynější Děvín u Bratislavy.
- 44 (Str. 124) Tak Annales Fuldenses ad a. 869. (*Novotný* 339:) Je možno, že „ineffabilis munities“ je Děvín, ale z toho nenásleduje, že byl Děvín jediným sídelním městem Rostislavovým. Děvín byl pohraniční tvrzí; proto musila mít stará Morava ještě jiné residenční město, více ve středu země, tedy tam, kde je nynější Velehrad.
- 45 (Str. 129) Podrobnosti vypravuje *Naumova legenda* (*Snopek* 424—454).
- 46 (Str. 130) Viz shora pozn. 32.
- 47 (Str. 131) *Pastrnek* 32—36.
- 48 (Str. 138) Jeden z nejstarších hlaholských rukopisů chová lublaňská liceální knihovna; v něm se uvádí svátek sv. Cyrila a Metoděje dne 14. února, záro-

veň se sv. Valentinem. Vydal jej I. Berčič: Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Cirila i Metoda. (Zagreb 1870), str. 27—56.

49 (Str. 138) Dr. J. Gruden, Akvilejski patriarhi za dobe sv. Cirila in Metoda. Katol. Obzornik 1905, str. 9—20. — Glagolica v Akvilejski metropoliji. Katol. Obz. 1905, str. 141—157.

50 (Str. 138) *Valvasor*, Ehre des Herzogstums Krain (Ljubljana-Norimberk 1689; 2. vyd. Novo Mesto 1877), str. 272.

51 (Str. 139) *Schumi*, Archiv für Heimatskunde II. (Ljubljana 1884/7), str. 72 až 82.

52 (Str. 140) *Valvasor*, II. sv., str. 406—420 a 542—549..

O B S A H

<i>Úvod</i>	5
<i>Poděkování sv. Otce autoru knihy</i>	7
<i>Od Východu světlo</i>	9
<i>Život a dílo sv. Cyrila a Metoděje</i>	11
Solun	11
Mládí sv. Cyrila a Metoděje	13
Cařihrad	21
Cyril v Cařihradě	23
Cyril mezi Saracény	29
Sv. bratři v samotě	31
Na Olympu	32
Zmatky a převraty v Cařihradě	35
Cyril a Metoděj u Kozarů	38
Moravské poselstvo	45
Založení slovanského písemnictví a slovanské bohoslužby	47
Morava a Panonie	51
Slovanští apoštolé na Moravě a v Panonii	52
Cyril a Metoděj u Slovinců	57
V Benátkách	58
V Římě	60
Zprávy z Cařihradu	67
Smrt sv. Cyrila	68
Cyrilův pohřeb a hrob	71
Cyrilova povaha	77
Cyrilovy spisy a sloh	80
Slovanská bohoslužba	82
Metoděj arcibiskupem	88
Rostislav a Svatopluk	93
Metoděj v žaláři	95
Apoštolská činnost Metodějova v Panonii a na Moravě	98
Metoděj opět na Moravě	100
Metoděj obžalován	101
Po třetí v Římě	104
Pletichy Wichingovy	107
Pravověrnost sv. Cyrila a Metoděje	109
Metodějova cesta do Cařihradu	114
Metodějova poslední cesta a smrt	117
Povaha Metodějova	121
Velehrad, Děvín, Nitra	123
Metodějovi žáci vyhnání	126
Bulhaři	131
Apoštolé všech Slovanů	135

<i>Úcta sv. Cyrila a Metoděje</i>	137
Do století 19.	137
Biskup Slomšek — ctitelem sv. Cyrila a Metoděje	141
Bratovščina sv. Cirila in Metoda	142
Po Slomšekově smrti	145
Jak máme ctíti sv. Cyrila a Metoděje?	147
<i>Dodatek</i>	151
Slovanští apoštolé a P. Maria	151
Apoštolé náboženské obrody	155
Apoštolský list sv. Otce Pia XI., poslaný k oslavě 1100. Cyrila biskupům československým a jugoslavským	153
<i>Poznámky</i>	162
Prameny	162
Knihovník Anastasius	165
Literatura	166
Poznámky	167

O b r a z y.

1. Sv. Cyril a Metoděj. (Jubilejní obraz pro kostel sv. Kříže — Praha Příkopech, od akad. malířky A. Thořové.).	
2. Sv. Cyril a Metoděj	3
3. Sv. Cyril a Metoděj (Nesterov)	10
4. Chrám sv. Dimitrija v Soluni	12
5. Velicí východní Otcové církevní	15
6. Kostel sv. Moudrosti v Soluni	17
7. Chrám sv. Moudrosti v Soluni	18
8. Císař Konstantin (Nesterov)	19
9. Chrám sv. Moudrosti v Cařihradě	22
10. Cařihrad. Mešita Ahmedova a Aja Sofia	24
11. Část vnitřku někdejšího chrámu sv. Moudrosti v Cařihradě	27
12. Severní úbočí Olympu u města Brusy v Malé Asii	33
13. Hora Olymp z dálky	36
14. Zbytky starého Korzumu	39
15. Inkermanské kamenolomy	41
16. Jalta s jihozápadní strany	43
17. Mešita sultána Mohameda v Cařihradě	46
18. Boží Slovo (Vasněcov)	49
19. Velehrad od východu. Kostel a kaple Cyrilka	53
20. Starý Velehrad	55
21. Basilika sv. Apolináře v Raveně	59
22. Přenesení sv. Klementa v Římě	61
23. Panna Maria Sněžná	63
24. Kostel P. Marie Sněžné v Římě	65
25. Cyril se loučí s bratrem Metodějem (Steinhäuser)	69

26. Cyrilův pohřeb (Nobili)	72
27. Obraz nad hrobem sv. Cyrila	74
28. Vnitřek kostela sv. Klementa	76
29. Náhrobní obraz sv. Cyrila	79
30. Ostatky sv. Cyrila na Velehradě	81
31. Sv. Cyril a Metoděj před Hadriánem II. (Nobili)	85
32. Papež Hadrián II. dává Metodějovi odznaky arcibiskupské (Steinhäuser)	91
33. Nitra	94
34. Vnitřek chrámu velehradského	101
35. Sv. Cyril a Metoděj (Rasina)	105
36. Sousoší sv. Cyrila a Metoděje v chrámě velehradském (Max)	111
37. Vnitřek někdejšího chrámu Boží Moudrosti v Cařihradě	115
38. Metoděj, na smrt nemocen, loučí se na neděli Květnou s lidem v chrámě (Steinhäuser)	119
39. Nitra. Hrad a stolní chrám	124
40. Vnitřek Cyrilky na Velehradě	125
41. Velehrad koncem 16. století	128
42. Sv. Cyril a Metoděj	132
43. Sv. Vladimír, ruský kníže (Vasněcov)	134
44. Sv. Olga, kněžna ruská (Nesterov)	135
45. Pramen křesťanské obrody a jednoty (Vasněcov)	148
46. Matka Boží (Nesterov)	153

Tuto knihu vydal Ústřední Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje
Olomouci. Vytiskly Lidové závody tiskařské a naklada-
telské, spol. s r. o. v Olomouci L. P. 1927